

YKSINHUOLTAJANA ALUSTA ALKAEN
Kokemuksia odotusajasta ja äitiydestä ilman lapsen isää

JENNA PIIRONEN
Tampereen yliopisto
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö
Sosiaalityön pro gradu -tutkielma
Huhtikuu 2011

Tampereen yliopisto
Sosiaalityön tutkimuksen laitos

PIIRONEN, JENNA: Yksinhuoltajana alusta alkaen. Kokemuksia odotusajasta ja äitiydestä ilman lapsen isää

Pro gradu -tutkielma, 88 s., 1 liites.

Sosiaalityö

Ohjaaja: Riitta Laakso, Kirsi Juhila

Huhtikuu 2011

Tässä laadullisessa tutkimuksessa on tutkittu yksinhuoltajaäideistä erityistä ryhmää, yksin lapsen saaneita äitejä. He ovat yksinhuoltajia, jotka ovat lapsen syntymästä saakka olleet lapsen kanssa kaksin. Vanhemmat ovat eronneet raskausaikana tai heillä ei ole ollut vakiintunutta parisuhdetta. Isyys on kaventunut biologiseksi ja mahdollisesti juridiseksi isyyden tunnustamisen myötä, mutta isästä ei ole tullut lapselle sosiaalista isää. Olen tässä tutkimuksessa selvittänyt, millaiset syyt ovat johtaneet äidit odottamaan lasta yksin ja mitä he kertovat biologisen isän merkityksestä. Lisäksi olen selvittänyt, mitä yksin lapsen saaneet äidit kertovat äitiydestään ja ympäristön suhtautumisesta yksinhuoltajuuteen. Tutkimus on tuottanut tietoa yksinhuoltajuudesta ja äitien kokemuksista. Tutkimus tuottaa osin tietoa lisäksi isyydestä, joka on kerrottu äitien näkökulmasta.

Aineisto koostuu kahdestatoista kirjoitetusta tarinasta, jotka keräsin yksinhuoltajaäideiltä kirjoituspyynnöllä. Olen tutkinut kirjoituksia narratiivisessa kontekstissa. Tulkitseen äitien subjektiivisia kokemuksia heidän kirjoittamiensa tarinoiden kautta. Aineisto on analysoitu teemoittelemalla ja tyypittelemällä. Keskeisten tulosten mukaan äideillä on ollut vahva tahto tulla äidiksi siitä huolimatta, että lapsi on syntynyt yhden vanhemman perheeseen. Osalle äideistä yksinhuoltajuus on ollut täysin valittua. Osa äideistä on tullut raskaaksi vakiintuneessa parisuhteessa ja odotuksissa on ollut kummankin vanhemman muodostama ydinperhe. Äitien on eron myötä täytynyt sopeutua odotukseen yksin enemmän kuin niiden äitien, jotka ovat oma-aloitteisesti halunneet yksinhuoltajaäideiksi. Lapsen saamiseen liittyy jännite odotuksen ilosta ja lapsen saamisen onnesta, mutta toisaalta äidit pohtivat omaa pärjäämistään ja jaksamistaan. Tärkeää odotusajana ja lapsen synnyttyä on ollut lähipiirin tuki, erityisesti läheiset ystävät ja omat vanhemmat ja sisarukset. Myös viranomaisilta ja ammattilaisilta on saatu tukea. Yhteiskunnan oletus siitä, että lapsi yleensä syntyy parisuhteeseen, saa äideiltä kritiikkiä. He myös toivovat, että palveluja kuten lastenhoitoapua olisi helpommin saatavilla. Aineistoni pohjalta yhteiskunnassa olisi kiinnitettävä huomiota siihen, että erilaisille tavoille toteuttaa vanhemmuutta ja äitiyttä olisi tilaa. Yksinhuoltajille tulisi olla tarjolla palveluita silloin, kun oma jaksaminen on koetuksella.

Muodostin narratiivisesti äitien kertomusten perusteella kaksi yksinhuoltajaäidin mallitarinaa, itsenäisen ja omaehtoisen äidin tarinan sekä yksinäisen ja huolestuneen äidin tarinan. Itsenäinen ja omaehtoinen äiti kokee tulevansa toimeen yksin. Äitien mielestä lapselta ei puutu mitään, vaikka kasvaakin ilman biologisen isän läsnäoloa. Yksinäinen ja huolestunut äiti sen sijaan olisi kaivannut osallistuvaa ja vastuunkantavaa isää, mutta olosuhteiden pakosta yksinhuoltajuuteen on täytynyt sopeutua. Kaikkia tarinoita yhdistää kuitenkin onni lapsesta. Lapset ovat toivottuja vaikka eivät olisikaan olleet suunniteltuja.

Asiasanat: yksinhuoltajat, äitiys, isättömyys, narratiivit

University of Tampere
School of Social Sciences and Humanities

PIIRONEN, JENNA: Single mother from the beginning. Experiencing pregnancy and motherhood without the child's father

Master's Thesis, 88 pages, 1 appendix page

Social Work

Supervisor: Riitta Laakso, Kirsi Juhila

April 2011

This is a qualitative research about a small group of single mothers: mothers who have had their babies alone. They are single mothers who have been single parents from the baby's birth. Mother and the baby's father have broken up before the child was born or they have not had a settled relationship. Father is merely seen as biological and in some cases juridical by acknowledgement, but not seen as a social father. With this research I wanted to find out what kind of reasons have lead mothers to have children alone and what the mothers tell about the father. I have also found out what these mothers tell about their motherhood and their relationship with other people. This study has formed information about single motherhood and experiences of being a lone mother. It also produced information about fatherhood from the point of view of the mothers.

Empirical data in this study contains twelve written stories which I asked single mother to write. This is a narrative study. I am interpreting the experiences mothers have had according to their written stories. I have analyzed narratives by developing themes and types. According to this study mothers have had a strong will to become a mother even if they have ended up as single parents. Some mothers are single mothers by choice. Some mothers got pregnant in a settled relationship and thought about having a nuclear family but the mother or the father wanted to end the relationship. In those kinds of cases mothers had to get adjusted to the situation of being pregnant alone more than those mothers who chose to be single mothers. There is ambivalence between being happy about the baby and the insecurity of coping alone. It has been important that mothers have had their own social relationships including parents, sisters and friends supporting before and after the birth. Mothers also had support from authorities and professionals. Mothers criticized the presumption in society according to which children are born in to a family that has both the mother and the father. Mothers wished that there would be more services available to them, for example nursing. According to my empirical data paying attention to alternative possibilities to carry out motherhood or parenthood is needed in the society. Also paying attention to available services is needed.

I applied narrative analysis to identify two story types: narrative of an independent and self-fulfilled mother and a narrative of a lonely and concerned mother. The independent and self-fulfilled mother feels she can manage by herself. They think there is nothing missing in the child's life even if there is no biological father present. The lonely and the concerned mother would have instead wanted the biological father to be a part of the child's life but the circumstances adjusted them to a single motherhood. Common to all stories was that all the mothers were happy about having a baby and the baby was wanted even if the pregnancy was unplanned.

Keywords: Single parents, motherhood, fatherlessness, narratives

SISÄLLYS

JOHDANTO	1
1 YKSINHUOLTAJAÄITIYS NYT JA ENNEN	3
1.1 Yksinhuoltajaäitiys nyky-yhteiskunnassa	3
1.2 Aviottoman äitiyden historiaa	8
2 ÄITINÄ YKSIN.....	12
2.1 Äitiys elämän käännekohtana	12
2.2 Yksilöllinen äitiys	15
2.3 Isätön lapsi	17
2.4 Lapsen isään liittyvät valinnat ja kysymykset.....	20
2.4.1 Vanhemmuus biologisena, juridisena, sosiaalisena ja psykologisena	20
2.4.2 Isyyden selvittäminen ja juridiset valinnat.....	22
3 NARRATIIVISUUS TUTKIMUKSEN LÄHESTYMISTAPANA.....	27
3.1 Tutkimuskysymys	27
3.2 Kertomukset tutkimuskohteena.....	27
3.3 Aineisto ja analyysi	30
3.4 Tutkimuksen eettiset kysymykset	33
4 YKSINODOTUS JA ÄITIYS ILMAN LAPSEN ISÄÄ	36
4.1 Äitiyden lähtökohtana isättömyys.....	36
4.2 Poissaoleva isä	41
4.3 Äitien huolet ja ilonaiheet	50
4.4 Läheisten ja muiden ihmisten suhtautuminen.....	53
4.5 Ammattilaisten kohtaaminen	57
5 ITSENÄINEN ÄITI VAI YKSINÄINEN ÄITI?	62
5.1 Itsenäisen ja omaehtoisen äidin tarina	63
5.2 Yksinäisen ja huolestuneen äidin tarina.....	66
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	69
LÄHTEET.....	74
LIITE 1	85

JOHDANTO

Kaikista Suomen lapsiperheistä yhden vanhemman perheitä on 2000-luvulla jopa noin 20 prosenttia, ja valtaosa yksinhuoltajista on äitejä. Yksinhuoltajuus on yleistä. Suomessa 7–8 prosenttia lapsista syntyy yhden vanhemman perheeseen. Se tarkoittaa vuodessa noin 4500 lasta. Tällöin äiti on jo lähtökohtaisesti yksinhuoltaja. Pitemmällä aikavälillä heidän määrässään ei ole tapahtunut suurta muutosta, sillä esimerkiksi ennen 1970-lukua avioliiton ulkopuolelle yksinäisille äideille syntyi 5–10 prosenttia lapsista. Takana ovat ne ajat, jolloin avioliitto oli vahva instituutio ja lapsen synnyttäminen kuului vain avioliittoon ja jolloin avioerotkin olivat harvinaisia. Avioliiton ulkopuolella syntyy nykyään Suomessa 40 prosenttia lapsista. Näistä lapsista suurin osa syntyy avoliitossa eläville pareille, ja pieni osa lapsista yksin asuville äideille. (Haataja 2009.)

Tässä tutkimuksessa keskityn parisuhteen, sekä avioliiton että avoliiton, ulkopuolella synnyttäneisiin yksinhuoltajaäiteihin, jotka ovat koko ajan lapsen syntymästä saakka olleet lapsensa kanssa yksin tai tällä hetkellä odottavat lasta yksin. He voivat olla minkä ikäisiä tahansa ja joko niin sanotusti vahingossa raskaaksi tulleita tai tulleet raskaaksi tietoisella päätöksellä. Joskus parisuhde voi päättyä raskausaikana. Nimitän tutkimukseni äitejä yksinodottajiksi ja yksin lapsen saaneiksi yksinhuoltajiksi. Lapsen syntymästä saakka yksinhuoltajina olleista äideistä on hyvin vähän aikaisempaa tutkimusta ja siksi olen halunnut tällä tutkimuksella antaa ryhmälle huomiota. Yksinhuoltajuustutkimus ylipäänsä on Suomessa vähäistä. Yksinhuoltajuustutkimus on keskittynyt yksinhuoltajien taloudellisen toimeentulon tutkimuksiin. Nykyään isän merkitystä pidetään lapsen elämässä tärkeänä, yhtä tärkeänä kuin äidin. Myös lainsäädännön lähtökohdat ovat molempia vanhempia korostavia ja lapsella nähdään olevan oikeus molempiin vanhempiinsa. Puhutaan jaetun vanhemmuuden ideologiasta. Minua kiinnostaa tutkia niiden äitien näkökulmaa, jotka eivät tähän valtavirtaan kuulu, ja joiden lapsilla ei ole isää osallistuvana vanhempana.

Ajatukseni tutkia yksinhuoltajuutta on lähtöisin sosiaalityön syventävien opintojen harjoittelusta, jonka suoritin lastenvalvojan töitä opetellen kesällä 2009. Lastenvalvojat auttavat vanhempia sopimaan lapsen huoltajuudesta, tapaamisesta, asumisesta ja elatuksesta. Lisäksi he selvittävät avioliiton ulkopuolella syntyvien lasten isyyksiä. Lastenvalvojat kohtaavat siten niin tuoreita vanhempia kuin erillään olevia vanhempia. Halusin tutkimukseni liittyvän tähän aihepiiriin, koska koen sen mielenkiintoiseksi. Aihekseni selkiintyi yksin lapsen saaneet äidit. Mietin muun muassa isyyden selvittämistä ja selvittämisen vastustamista, koska koin erityisesti isyyden selvittämisen

prosessin mielenkiintoiseksi. Kosketukseni ja kiinnostukseni aiheeseen on ollut ammatillinen, henkilökohtaisesti en ole itse yksinhuoltaja, enkä edes vanhempi. En myöskään tunne ketään yksin lapsen saanutta äitiä henkilökohtaisesti.

Aineistoni on kaksitoista äitien kirjoittamaa tarinaa siitä, kuinka he ovat saaneet lapsen yksin. Aineistoni äidit ovat äitejä, jotka ovat lapsen syntymästä saakka olleet yksinhuoltajia. Se tarkoittaa käytännössä sitä, ettei äideillä ole ollut vakiintunutta parisuhdetta lapsen isän kanssa tai parisuhde on päättynyt raskausaikana. Keräsin tarinat kirjoituspyynnöllä ja analysoin tarinat narratiivisella otteella teemoitellen ja muodostaen kaksi äitiyden mallitarinaa. Tutkimukseni tärkeimmät aihepiirit ovat yksinhuoltajaäitiys ja äidiksi tuleminen. Aineiston kautta vahvaksi aihepiiriksi nousee myös isyys, sillä äitien tarinoissa isän ja isyyden käsittely oli runsaasti esillä. Tutkimukseni tuottaa siis jossain määrin tietoa myös isyydestä, mutta epäsuorasti. Isiin en ole itse ollut kontaktissa, ja se mitä heistä kerrotaan, on äitien tuottamaa.

Aloitan tämän tutkimusraportin määrittelemällä yksinhuoltajuutta ja esittelen yksinhuoltajuudesta tehtyä aiempaa tutkimusta. Lisäksi käsittelen ensimmäisessä luvussa ”aviottoman äitiyden” historiaa, jota vasten nyky-yksinhuoltajuutta voi peilata. Luvussa kaksi on pääosassa äitiys yksinhuoltajana. Esittelen tutkimuksia äitiydestä ja äidiksi tulemisesta erityisesti yksinhuoltajuuden ja yksinodottamisen näkökulmasta. Käsittelen vanhemmuutta yksinhuoltajuuden näkökulmasta ja vanhemmuuden pirstaloitumista biologiseen, juridiseen, sosiaaliseen ja psykologiseen. Kuvaan isyyden selvittämistä sekä lapsen huoltajuutta ja elatusta, jotka yksin lapsen saaneen äidin täytyy ratkaista suhteessa lapsen isään. Otan esiin myös tutkimuksia liittyen isättömänä kasvaviin lapsiin. Luku kolme käy läpi tutkimuksen kulun, tutkimuskysymykset, eettiset kysymykset, analyysitavan ja analyysin etenemisen narratiivisessa kontekstissa. Pohdin tutkimukseni käytännön toteutusta. Luvut neljä ja viisi ovat analyysikappaleita. Luvussa kuusi esittelen tutkimustulosten yhteenvedon sekä tekemäni johtopäätökset.

1 YKSINHUOLTAJAÄITIYS NYT JA ENNEN

1.1 Yksinhuoltajaäitiys nyky-yhteiskunnassa

Yksinhuoltajuutta on tutkittu Suomessa melko vähän. Tieteellinen tieto yksinhuoltajuudesta on kertynyt epäsuorasti perhepolitiikan, perhe-elämän sekä äitiyden ja lapsuuden tutkimusten sivutuotteina. Yksinhuoltajuustutkimuksen määrään on vaikuttanut suomalaisessa yhteiskunnassa vahvana elänyt ydinperhettä korostava ideologia, joka on jättänyt muut perhemuodot tutkimuksesta sivummalle. Yksinhuoltajuutta ei ole Suomessa nostettu varsinaisesti sosiaalisesti ongelmaksi. Suoraan yksinhuoltajiin kohdistuva tutkimus on puolestaan keskittynyt yksinhuoltajien taloudelliseen asemaan, toimeentuloon, perhepoliittisiin etuuksiin ja yksinhuoltajaäitien asemaan työelämässä. Eron jälkeisen vanhemmuuden tutkimuksessa on sivuttu yksinhuoltajuutta. Yksinhuoltajuudesta on kirjoitettu hieman myös oikeustieteellisistä lähtökohdista. (Rantalaiho 2009.) Tutkimus yksinhuoltajuuteen liittyen on monitieteistä.

Yksinhuoltajuus käsitteenä on moniselitteinen, sillä yksinhuoltajan kategoriaan sisältyy monenlaisia yksinhuoltajia. Ensinnäkin yksinhuoltajaksi voi tulla useaa eri reittiä. Yksinhuoltajuutta syntyy nykyään eniten avo- ja avioerojen tuloksena, kun vanhemmat eroavat ja lapsi jää asumaan vain toisen vanhemman kanssa. Yksinhuoltajaksi voi tulla myös jäätyään leskeksi. (Rantalaiho 2009.) Lisäksi yksinhuoltajaksi voi tulla joko hedelmöityshoidoilla, olemalla seksuaalisessa kanssakäymisessä miehen kanssa ilman vakituista suhdetta tai adoptoimalla lapsen yksin (Haataja 2009; Silva 1996b, 20). Menneisiin vuosikymmeniin verrattuna uutta on se, että yksinhuoltajuus voi olla tietoisesti valittua ja harkittua (Rantalaiho 2009, 43). Äitiys on mahdollista ilman miestä ja aviomiestä, ja raskauden ajankohta ja lasten lukumäärä on hallittavissa (Silva 1996a, 4).

Käsitteet au-äiti ja au-lapsi (avioliiton ulkopuolinen) ovat olleet yleisesti käytössä ennen 1970-luvulla vakiintunutta neutraalia käsitettä yksinhuoltaja. Au-lastasta on kutsuttu äpäräksi, lehtolapseksi ja huorilapseksi, mutta moraalinen paheksunta au-äitejä kohtaan ei ole Suomessa kuitenkaan ollut niin suurta kuin angloamerikkalaisissa maissa. (Hakovirta 2007.) Oman tutkimukseni äideistä puhuttaessa au-äitiys olisi käsitteenä selkeämpi kuin yksinhuoltajuus: avioliiton ulkopuolella syntynyt lapsi on syntymästään saakka äidin yksinhuollossa, ei eron tai leskeyden myötä myöhemmin isästä erkaantunut. Äiti on ”totaalinen” yksinhuoltaja, koska mies tai isä ei ole ollut

mukana siittämisen tai lapsen syntymän jälkeen (Huttunen 2001, 138). Au-äitiydestä puhuminen ei kuitenkaan sovi nykypäivän diskurssiin, koska käsite on vanhentunut avoliittojen yleistyttyä (Rantalaiho 2009, 42). Au-äitiys tulisi siksi tässä tämentää myös avoliiton ulkopuoliseksi äitiydeksi, jotta olisi selkeästi tiedossa, ettei perheessä asu isää.

Yksinhuoltajuuden käsite on erilainen juridisessa kielessä. Arkisessa kielenkäytössä yksinhuoltajista puhuttaessa tarkoitetaan yleensä vanhempaa, joka asuu lapsen kanssa ilman lapsen toista vanhempaa. Juridisesti yksinhuoltajuus tarkoittaa tilannetta, jossa lapsen huolto on uskottu yksin toiselle vanhemmalle sosiaalitoimessa laaditulla sopimuksella tai tuomioistuimen päätöksellä. Yksinhuoltajia eivät tällöin ole ne lapsen kanssa asuvat vanhemmat, joilla on esimerkiksi avioeron jälkeen säilynyt, huoltajuussopimuksella sovittu tai oikeudessa päätetty lapsen yhteishuoltajuus. Eron jälkeen suurin osa vanhemmista jatkaa yhteishuoltoa, vaikka lapsi asuisi toisen vanhemman luona ja tapaisi toista vanhempaa enemmän tai vähemmän säännöllisesti. (Forssén ym. 2009, 11–12.) Tässä tutkimusraportissa yksinhuoltajuudesta puhuessani tarkoitan arjen puhekielen yksinhuoltaja -käsitettä, ja jos haluan korostaa juridista yksinhuoltajuutta, käytän käsitettä juridinen yksinhuoltajuus.

Yksinhuoltajien joukko on monenkirjava. Suurin enemmistö on naisia, mutta he ovat hyvin erikäisiä, erilaisissa elämäntilanteissa sekä erilaisissa taloudellisissa ja sosiaalisissa tilanteissa. Yksinhuoltajuus on leimaava perhemuoto, vaikka yksilön omassa identiteetissä yksinhuoltajuus ei olisi päällimmäisenä (Huttunen 2001, 163). Suvi Krok (2009) totesi yksinhuoltajaäiteihin kohdistuneessa tutkimuksessaan, että yksinhuoltajat itse näkevät itsensä ensisijaisesti äiteinä, eivät yksinhuoltajina. Vanessa May (2001, 53) korostaa yksinhuoltajaäitejä erilaisina yksilöinä, ei homogeenisenä joukkona. Hän kritisoi yksinhuoltajuustutkimusta, joka on keskittynyt taloudellisiin ongelmiin, äiti–lapsi-suhteen ongelmiin, stressiin, yksinäisyyteen sekä yksinhuoltajuuden vertaamisesta ydinperheen normiin. Myös Martina Klett-Davies (2007) muistuttaa yksinhuoltajien keskinäisestä erilaisuudesta. Hän on tutkinut englantilaisia ja saksalaisia yksinhuoltajaäitejä. Toiset äidit eivät suinkaan ole yksin, vaan heillä on laaja ystävien, sukulaisten ja tuttavien piiri, kun taas toisten äitien sosiaaliset suhteet ovat suppeammat. Tutkimus käsitteli yhteiskunnan tuilla eläviä yksinhuoltajia ja heidän käsityksiään vapaudesta, individualismista ja riippuvuudesta yhteiskunnan tukijärjestelmiin. Yksinhuoltajuus jaotellaan puheissa vaihtoehtoiseksi elämäntyyliksi (patriarkaatista vapautuminen), sosiaalisesti ongelmaksi (sosiaalipoliittisesti) ja sosiaalisesti uhaksi (ydinperhettä kohtaan). Klett-Davies (2007) jakaa haastattelemansa yksinhuoltajaäidit ”pioneereihin” (*pioneers*), ”selviytyjiin” (*copers*) ja ”kamppailijoihin” (*strugglers*) äitien

identiteetin, itseluottamuksen ja selviytymiskeinojen mukaan. Pioneereiksi hän kuvaa yksinhuoltajia, jotka ovat itseriittoisia, selviytyjiksi yksinhuoltajia, jotka ajattelevat tilanteen olevan väliaikainen ja kohentumassa, ja kamppailijoihin yksinhuoltajat, jotka näkevät ettei heillä ole liikkumatilaa eikä vapautta valita.

Krok (2009, 93) havaitsi vähävaraisia yksinhuoltajaäitejä tutkiessaan, että yksinhuoltajuus vaatii oikeutuksen. Äidit kokevat tarpeelliseksi selittää esimerkiksi kuvaamalla isän kelvottomaksi, miksi ovat päätyneet yksinhuoltajiksi. Tutkimuksessa ”yksin olevat äidit” kaipasivat ydinperhettä normaalina tapana elää ja jakaa vanhemmuus. Yksin olevat äidit toivoivat saavansa jakaa arjen parisuhteessa toisen aikuisen eli lapsen isän kanssa. Ydinperheen he mieltävät perheenä, jossa toteutuu tasa-arvoinen kumppanuus ja jaettu vanhemmuus. Yksinhuoltajuus koetaan epänormaalina perhemuotona. Erityisesti ydinperhettä kaipasivat ne yksinhuoltajaäidit, jotka eivät olleet eläneet samassa taloudessa lapsen isän kanssa lapsen syntymän jälkeen. Tutkimuksen ”itsenäiset äidit” eivät sen sijaan pidä ydinperhettä tavoiteltavana vaan miehisen vallankäytön mahdollistajana. Ydinperhe näille äideille on näyttäytynyt vapauden ja itsenäisyyden rajoittajana. Ydinperheessä eläminen ei ole vastannut heidän odotuksiaan ideaalista vanhemmuudesta ja parisuhteesta. He ovat saattaneet kokea kontrollointia miehen taholta, tai mies perheessä on aiheuttanut huolta ja stressiä tasa-arvoisen kumppanuuden ja jaetun vanhemmuuden sijaan. (Krok 2009, 100–104.)

Ydinperhe-elämään pettyneet äidit näkevät elämän yksinhuoltajana vapaana ja itsenäisenä. Aiempina vuosikymmeninä ydinperheestä irtautuminen ei ole ollut samalla lailla mahdollista, kuten May (2001) on todennut tutkiessaan suomenruotsalaisten naisten elämäkertoja. Yksinhuoltajuus ja avioerot olivat paheksuttavia, eivätkä naiset eronneet, vaikka avioliitto oli onneton. Moni saattoi elää esimerkiksi väkivaltaisessa suhteessa, eikä voinut erota taloudellisten syiden tai ympäristön suhtautumisen takia. Mieselättäjäisyys vaikutti vahvana eikä naisilla ollut varaa jättää miestänsä. Niiden äitien mielestä, jotka kuitenkin erosivat, yksinhuoltajuus ei ehkä olisi ollut hyväksyttävää, mutta heidän tilanteessaan ymmärrettävää. Lapsi on voinut hyötyäkin yksinhuoltajuudesta, ja ainakin yksinhuoltajana on äitien mielestä pärjännyt siinä missä kahden vanhemman perheissä. Yksinhuoltajuus ei ollut elämäntarinoissa keskeinen sisältö vaan yksi linkki kaikkien elämäkokemusten ketjussa. (May 2001.) Nykyään hyvinvointivaltio on mahdollistanut sen, että äidin on mahdollista tulla toimeen lapsen kanssa ilman isää ja miestä, sekä taloudellisesti että sosiaalisesti. Kriittisimmät ovat sitä mieltä, että se haavoittaa isyyttä, koska yksinhuoltajat olisivat sitä mieltä ettei lapsen arkipäivässä tarvita isää. On kuitenkin hyvä, että hyvinvointivaltio

mahdollistaa sen, ettei epäsovivaa isää ole pakko pitää lapsen ja äidin elämässä. (Huttunen 2001, 106.)

”Valittu yksinhuoltajuus” (*single mother by choice*) tarkoittaa niitä yksinhuoltajaäitejä, jotka ovat aktiivisesti valinneet yksinhuoltajuuden. He ovat yli 25-vuotiaita, koulutettuja, hyvin toimeentulevia naisia, jotka haluavat erottua yksinhuoltajuutta yleisesti leimaavista negatiivisista mielikuvista kuten köyhyydestä, matalasta koulutustasosta, sosiaaliturvan varassa elämisestä ja nuoresta iästä. (May 2001, 36.) Amerikkalaistutkija Jane Bock (2000) toteaa, että hyvin toimeentulevat yksinhuoltajuuden valinneet äidit ovat yksinhuoltajien hierarkiassa korkeimpana. Tutkimuksessa haastateltiin yksinhuoltajuuden valinneita keskiluokkaisia naisia. Oikeutta valita yksinhuoltajuus, saada lapsi ilman isää, he perustelevat muun muassa taloudellisella itsenäisyydellä. Naisten keski-ikä äidiksi tullessa oli noin neljäkymmentä vuotta, ja lapset oli hankittu enimmäkseen adoption ja hedelmöityshoitojen kautta, muutama myös biologisella menetelmällä. (Bock 2000.)

Äidiksi yksin ryhtyminen oli Bockin (2000) havaintojen mukaan pitkän prosessin tulos. Naiset miettivät omaa kyvykkyyttään pystyä kasvattamaan lapsi yksin sekä pohtivat yksinhuoltajuuden psykologisia ja emotionaalisia vaikutuksia lapsen kannalta. Myös moraalien kannalta asia mietitytti: miten perustella yksinhuoltajuus niille, jotka moralisoivat ja kritisoivat? Yksinhuoltajuus ei äitien mielestä ollut ideaalitilanne, sillä perinteisestä ydinperheestä oli haaveiltu, mutta se ei ollut toteutunut. Kun oikeaa miestä ei ollut löytynyt ja nainen halusi lapsen, toi iän kertyminen oikeutuksen ryhtyä vanhemmaksi yksin. Bock (2000, 65–66) väittää, että yhteiskunta suhtautuu eri tavalla aviottomaan yksinhuoltajaan kuin yksinhuoltajaan, joka on ollut naimisissa mutta eronnut tai jäänyt leskeksi. Naimisissa olleiden yksinhuoltajuus on enemmän oikeutettua kuin äitien, jotka ovat saaneet lapsen parisuhteen ulkopuolella. Sosiaalisesti ongelmallisimpina pidetään teini-äitejä ja yhteiskunnan tuella eläviä yksinhuoltajia. Sen sijaan suhtautuminen hyvin toimeentuleviin yksinvanhemmuuden valinneisiin äiteihin vaihtelee ja voi olla positiivistakin. Suhtautumisen voidaan ajatella siis olevan positiivisinta niitä äitejä kohtaan, jotka ovat ensisijaisesti olleet ydinperheen äitejä mutta menettäneet perheestä miehen, tai niitä kohtaan, jotka tulevat taloudellisesti toimeen omillaan ja ovat kypsiä hoitamaan vanhemmuuden tehtävät yksinkin. Mia Hakovirran (2007) mukaan yksinhuoltajista lesken asema on ollut paras ja au-äitien huonoin. Jouko Huttusen (2001, 163) mukaan yhteiskunta tuntuu hyväksyneen yksinhuoltajaksi joutumisen, muttei yksinhuoltajuutta tietoisena valintana.

Kun yksinhuoltajan yleensä on ajateltu olevan ympäristön olosuhteiden uhri, tuo valittu yksinhuoltajuus kuvaan uudenlaisen yksinhuoltajaäidin. Se korostaa äitien omaa toimijuutta ja mahdollisuutta valita. Ulrich Beck ja Elisabeth Beck-Gernsheim (2002) puhuvat individualisaatiosta. Se tarkoittaa yksilöitymistä ja mahdollisuutta omiin elämänvalintoihin. Se pitää sisällään irtaantumisen erilaisista kategorioista. On sallittua valita toisin kuin muut ja toimia toisin kuin perinteisesti on toimittu. Naisilla tämä on tarkoittanut mahdollisuutta itsenäistymiseen ja yleisen naisen aseman nousun myötä irrottautumiseen miesten vallan alta muun muassa koulutuksen ja hyvinvointivaltion tarjoaman tuen myötä. Naiset voivat valita tai olla valitsematta äitiyden, he voivat päättää omasta ja lapsensa elämästä itse. Yksilöitymisen seurauksina on nähty eroaminen sekä yksinhuoltajuuden ja uusperheiden lisääntyminen (Huttunen 2001, 39). Merkittävä osa parisuhteista päättyy eroon. Siksi tarvittavan vakauden ja pysyvyyden tunteen voi tuoda päätös viettää itsenäistä elämää kaksin lapsen kanssa. Vaikka kyseessä on vielä pieni vähemmistö, itseensä luottavat ja itsevarmat naiset eivät ajattele tarvitsevansa perheeseen isää. He eivät ole hylättyjä, eivätkä missään tapauksessa uhreja. (Roseneil & Mann 1996, 193, 208–209.) Etenkin taloudellisesti hyvin toimeentulevat naiset ovat vapaita miehisestä vallasta. Esimerkiksi elatusapu usein merkitsee pienituloisille yksinhuoltajaäideille riippuvuutta isästä (Fox-Harding 1996, 142).

Yksinhuoltajuuden syyt ovat erilaisia ja kukin päätyy yksinhuoltajaksi omaa reittiään. Yksinhuoltajien on usein perusteltava se, miksi ovat yksinhuoltajia. Perusteluilla yksinhuoltajuuteen voi saada oikeutuksen. Edellä mainituissa tutkimuksissa yksinhuoltajuus näyttäytyy kaksitahoisena. Toisaalta yksinhuoltajuuden voidaan ajatella olevan epäsuotuisten olosuhteiden tulos, kun elämä yksinhuoltajana on ollut ”pienempi paha” kuin elämä parisuhteessa isän kanssa. Isä usein kuvataan tuolloin kelvottomaksi, ja siksi ydinperheestä on luovuttu. Jotkut äidit silti kaipaavat ydinperhettä ja pitävät yksinhuoltajuuttaan epänormaalina tapana elää. Toisaalta yksinhuoltajuus näyttäytyy äitien omana aktiivisena valintana jo raskautta harkittaessa, kun äitien (esimerkiksi taloudelliset) resurssit kasvattaa lapsi ilman miestä ovat vahvistuneet ja yhteiskunnan asenteet ovat lieventyneet. Krok (2009, 99) toteaa, että vaikka stereotypiat elävät ihmisten mielissä, ovat silti erilaiset tavat elää tulleet yleisemmiksi ja hyväksyttävämmiksi.

Esiin nostamistani tutkimuksista yhteenvetona voi sanoa, että tutkimuksia yksinhuoltajaäitiydestä on varsin vähän, kun karsii pois ne tutkimukset, joissa käsitellään pääasiallisesti taloudellista toimeentuloa. Tutkimukset, joita käsittelin, eivät Bockin (2000) tutkimusta lukuun ottamatta ensisijaisesti käsittele yksinhuoltajuutta lapsen syntymästä saakka vallinneena tilanteena. Bockin (2000) tutkimus keskittyy yksinhuoltajuuden valinneisiin, yksinodotuksen toivottuna kokeneisiin

äiteihin. Yhtään tutkimusta siitä, että yksin voi päätyä odottamaan lasta tahtomattaankin ja aikomattaan, en löytänyt.

1.2 Aviottoman äitiyden historiaa

Yksinhuoltajien ja yksin lapsen saaneiden äitien asemasta voi saada laajemman kuvan, kun peilaa sitä historiaa vasten. Aiemmin käyttökelpoinen au-käsite on vanhentunut. Avioton äitiys on tarkoittanut yksin lapsen saamista, koska parisuhteessa lapsen saaneet olivat yleisesti avioliiton solmineita. Avioton äitiys ja ympäristön suhtautuminen siihen on historiallisesti katsoen muuttunut paljon. 1900-luvun alussa avioton äitiys oli moralisoitua ja sitä pidettiin sosiaalisena ongelmana. Äitejä pidettiin myös taloudellisena taakkana. (Smart 1996; Kokko 1996.) 1900-luvun alussa aviottomat äidit jaettiin kahteen päätyyppiin: he olivat joko viattomia ja vieteltyjä miesten uhreja tai moraalittomia ”kevytkenkäisiä” naisia (Jousimaa 1983, 45). Lainsäädäntö on suojellut ydinperhettä, ja omalla toiminnallaan kirkko on vaikuttanut asenteisiin ja moraalisiin. Jos lapsi oli isätön, hän oli mitätön. (Emt., 11.)

Yksinhuoltajuus ei 1900-luvun alkupuolella ollut toivottua tai oman valinnan tulosta. Aviottomia äitejä pidettiin langenneina naisina ja avioton äitiys koettiin yhteiskuntaa uhkaavana ja häpeällisenä. (Kokko 1996.) Iso-Britanniassa lapsen saamiseen ja äidiksi tulon nimenomaan avioliitossa oli 1900-luvun alkupuolella sosiaalinen paine. Oma perhe koettiin naisen parhaaksi saavutukseksi. Avioton äitiys sen sijaan oli moraalitonta ja sen asema lainsäädännössä huono. Raskaus saatettiin salata, ja myös lapsenmurhia tapahtui. Jotkut äidit antoivat tai myivät epävirallisesti lapsen adoptoitavaksi. Vain rohkeimmat päätyivät pitämään lapsensa itse. (Silva 1996b, 16–17.) Varhaisessa yhteiskunnassa yksinäisellä naisella ei juuri ollut mahdollisuutta elättää ja kasvattaa lasta. Työtön ja asunnoton äiti lapsineen päätyi Suomessa kerjuulle tai vaivaishoidon piiriin. (Jousimaa 1983, 17, 21.) Monet naiset kohtasivat työttömyyttä ja asunnottomuutta lapsen saamisen seurauksena, tai sitten työttömyys ja asunnottomuus johtivat prostituutioon, joka johti raskauteen. (Kokko 1996.)

Äidit kohtasivat vaikeuksia, mutta perheiden tukemisen sijasta lapsia huostaanotettiin. Aviottomat lapset olivat lastensuojelukysymys. Erityisesti prostituoiduiksi epäillyt joutuivat luopumaan lapsestaan. (Kokko 1996.) Itse asiassa huostaanotto tuli mahdolliseksi ensimmäisenä juuri

aviottomille lapsille vuonna 1922, avioliittolapsille vasta lastensuojelulain myötä vuonna 1936 (Jousimaa 1983, 129). Naimattomat äidit nähtiin huonoina äiteinä ja oli yleistä, että he antoivat lapsensa ”kunnollisen perheen” kasvatettavaksi (Smart 1996). Äidin ja lapsen erottaminen on ollut sallittua, mikäli äiti oli jollakin tavalla ”kelvoton”. Aviottomien äitien kykyjä äitiyteen on epäilty: heitä on pidetty ”epäkypsinä äiteinä” ja ”sosioekonomisina riskiäiteinä”. (Nätkin 1997, 158–159.) Tarja Pösön (2003, 150) mukaan adoptoitavien lasten määrä on 1900-luvulla muuttunut aviottomien äitien aseman mukaan, eli mitä jyrkemmin äiteihin on suhtauduttu, sitä useammin he ovat antaneet lapsensa ottolapsiksi. Kun 1940–1950-luvuilla korostettiin äidin psykologista merkitystä lapsen kasvulle, itse hoitaminen yleistyi (Smart 1996, 52–53).

Usein avioliiton ulkopuolista raskautta seurasi avioliiton solmiminen isän kanssa, mutta kaikki naiset eivät raskaaksi tullessaan voineet turvautua lapsen isään. Avioliiton ulkopuoliset ja esiaviolliset seksisuhteet olivat miehille sallittuja, mutta naiset luokiteltiin samaan syyllistyessään siveettömiksi ja moraalittomiksi. (Kokko 1996.) Silti pelkästään äidit eivät olleet moralisoinnin kohteina. Aviottomien lasten isistä puhuttiin 1900-luvun alussa ”holtittomina siittäjinä” ja myöhemmin ”perhepinnareina”. Näitä olivat ”köyhät, vaeltelevat ja siveettömät” miehet. Naisia ei kannustettu naimisiin heidän kanssaan vaan pysymään mieluummin naimattomana. (Nätkin 1997, 161.)

Vuodelta 1922 peräisin olevan au-lapsilain nojalla äitien oikeuksia holhoojina rajoitettiin ja lastenvalvojista tuli aviottomien lasten uskottuja miehiä. Lain perusajatuksena oli elatusavun vaatiminen makaajalta eli isältä. (Kurki-Suonio 1999, 388; Pulma 1987, 167–168 ; Jousimaa 1983.) Lain pyrkimys oli lisäksi kontrolloida aviottomia äitejä, eli saada äitejä pitämään lapsistaan mahdollisimman hyvää huolta lapsen menettämisen uhalla. Lastenvalvojien toimintaa on syytetty siitä, etteivät he olisi etsineet oikeaa biologista isää vaan mahdollisimman maksukykyistä elatusvelvollista. Lastenvalvojien ammattikunta olikin alkujaan erikoinen: pätevyysvaatimuksina oli ”vakavaluontoisuus ja riittävä elämäkokemus” ja kunnan lastenvalvojana saattoi toimia maanviljelijä, puutarhuri tai eläkeläinen, kuka vain saattoi suostua hankalaan työhön. Lisäksi keinot elatusvelvollisten vastuuttamiseen olivat vähäiset, sillä elatusvelvollisuuden pystyi välttämään pysymällä tavoittamattomissa. Isien kato olikin suurta. (Jousimaa 1983, 41–45, 86.) Isillä nähtiin olevan nimenomaan taloudellinen vastuu. Au-lapsilain mukaan isällä oli myös oikeus tavata tunnustamaansa lasta (Rantalaiho 2009). On hyvä huomata, että nykyinen laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta, joka tuli voimaan 1984, korostaa tapaamisoikeutta lapsen oikeutena eikä vanhemman oikeutena.

Aviottomaan äitiyteen suhtauduttiin yleisesti jyrkän paheksuvasti. Ainoastaan työväenliikkeen naisten mielestä aviottomia äitejä ja heidän lapsiaan tuli auttaa ja tukea, ja äitejä pitää mieluummin olosuhteiden uhreina. (Kokko 1996; Jousimaa 1983.) 1940-luvulla seksuaalisuuden vapautumisen myötä avioliiton ulkopuoliset raskaudet lisääntyivät. Suomalainen yhteiskunta vastasi aviottomien äitien tarpeisiin, kun Ensi- ja turvakotien liitto perustettiin 1945. Ensikodit, joista ensimmäinen avattiin Helsingissä 1942, ottivat hoiviinsa aviottomia äitejä. Ensikotien tarkoitus oli tarjota suojapaikka ensisynnyttäjille ja auttaa äitiä ja lasta yhteisen elämän alkuun. Ensikodit olivat merkittävä saavutus au-äitien ja -lasten auttamiseksi, ja ne myös lievensivät asenteita heitä kohtaan: toimintakelpoinen perhe saattoi olla myös äidin ja lapsen muodostama. (Jousimaa 1983, 47, 56–62.) Sodan jälkeisen Suomen väestöpolitiikalla tavoiteltiin väestön kasvua ja se muutti aviottoman äidin ja lapsen asemaa. Koska lapsia tarvittiin lisää, kelpasivat myös aviottomat lapset. (Nätkin 1997, 73, 108.) Myös äitiyttä ylipäänsä alettiin tukea, kun äitiysavustus ja lapsilisät tulivat kaikkien äitien saataville 1930–1940-luvuilla (Jousimaa 1983, 47). Avioliiton ulkopuolella synnyttäminen oli normista poikkeamista 1960-luvulle saakka (Pulma 1987, 229). Kuitenkaan enää sotien jälkeen aviottomat lapset eivät olleet epätavallisia (Nätkin 1997, 108).

Au-lasten asemasta alkoi vilkas keskustelu 1960–1970-luvun vaihteessa (Jousimaa 1983, 83). Vuonna 1976 voimaan tulivatkin uudet edelleen voimassa olevat lait: isyyslaki ja laki lapsen elatuksesta. Ne laadittiin parantamaan avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten asemaa verrattuna avioliitossa syntyneisiin. Isän vastuu aviottomasta lapsesta korostui, lapsen taloudellinen asema parani eikä ollut enää lapsen syntyperästä riippuvainen. (Kurki-Suonio 1999, 429–430; Pulma 1987, 231; Jousimaa 1983.) Laki turvasi lapsen oikeuden elatusapuun sekä perintöön ja isän sukunimeen. Isyyslaki turvasi lapselle aviolapsen verrattavan aseman. Sen lisäksi, että isä vapaaehtoisesti tunnusti lapsen, tuli isyyden vahvistaminen kanteella mahdolliseksi. (Gottberg 2007, 129; Jousimaa 1983.) Au-lapsilain kumoutuminen toi äideille täysivaltaiset huoltajan oikeudet (Kurki-Suonio 1999, 431). Uusien lakien oli tarkoitus tehdä Suomen laeista yhdenmukaisempia muiden Pohjoismaiden kanssa sekä noudattaa YK:n lapsen oikeuksien julistusta, joka puolusti juridista tasa-arvoa syntyperästä huolimatta (Pulma 1987, 231).

Aviottomaan äitiyteen on liittynyt kysymys abortista ja sen sallimisesta. Abortti on ollut vuoden 1950 aborttilaissa sallittu sosiaalis-lääketieteellisin perustein, käytännössä lähinnä vain lääketieteellisin perustein. Sosiaalisin perustein tehtävät abortit epäiltiin kohdennettaviksi erityisesti naimattomille naisille, jos ne sallittaisiin. Raskauden vuoksi vaikeuksissa olivatkin juuri aviottomat äidit, mutta myös monilapsisten perheiden äidit, joilla oli esimerkiksi raha-, asunto- tai

avioliittovaikeuksia. Sotien jälkeisessä väestöpolitiikassa oli tavoitteena väestön ”laadun” parantaminen, eikä aviottoman syntyvyyden haluttu ylittävän syntyvyyttä avioliitoissa. Vuoden 1970 aborttilaki salli abortit sosiaalisinkin perustein. (Nätkin 1997, 95, 117, 127.) Muutos edelliseen lakiin oli suuri, koska sosiaalisin perustein (esimerkiksi taloudelliset vaikeudet, perhesuhteet) myönnettävä abortti sallittiin äidin omasta pyynnöstä (Jousimaa 1983, 132).

Erilaisten perhemuotojen riskeistä lapsille kiistellään edelleen. Joidenkin mielestä vain ehjä ydinperhe on lapsen hyvinvoinnin kannalta oikea. Jos yksinhuoltajaperheellä menee huonosti, etsitään syytä siitä, että vanhempia on vain yksi. Ydinperheideaali syntyi 1800-luvulla porvarillisena elämäntavan ihanteena ja vakiintui koko kansan elämäntapana 1920–1930-luvuilla. Kuitenkin ydinperheideaalia kyseenalaistettiin jo tuolloin kun kamppailtiin aviottoman äitiyden oikeutuksesta. Aviottoman sekä eronneen äidin ja hänen lapsensa asema on muuttunut huomasti muutaman vuosikymmenen aikana. Aiemmin sosiaalisina ongelmina tai siveettömyytenä pidetyt tavat elää ovat nykyään vain erilaisuutta suhteessa muihin. (Nätkin 2003, 16–38.) Jaana Vuori (2001, 42) huomauttaa, että erilaisia perhemuotoja, jotka poikkeavat äidin, isän ja lapsen muodostamasta ydinperheestä, on vuorollaan pidetty poikkeavina ja ongelmallisina tai uhkaavina lapsen normaalille kehitykselle.

2 ÄITINÄ YKSIN

2.1 Äitiys elämän käännekohtana

Lapsen saaminen on elämässä suuri käännekohta. Vanhemmuus rikastuttaa elämää mutta on myös haastavaa. Vanhemmuuden ilot ja murheet kuuluvat jokapäiväiseen perhe-elämään ja muodostavat lapsen ja vanhemman vastavuoroisen suhteen. (Lammi-Taskula & Bardy 2009, 60.) Raskaus voi olla joko toivottu tai ei-toivottu, ja se voi olla suunniteltu tai suunnittelematon. Suunnittelematon raskaus ei aina ole ei-toivottu; ajankohta vain on ollut väärä ja aikomusta tulla raskaaksi ei ole ollut. Suunniteltuun raskauteen puolestaan kuuluu ehkäisyn lopettaminen, aikomus saada lapsi ja sopiva ajankohta elämässä. (Barrett & Wellings 2002.) Äitiys alkaa nykymääriytyksen mukaan 12. raskausviikolla ja on sen jälkeen niin suojelun kuin valtiointervention kohteena (Nätkin 1997, 239). Vaikka raskaus voi alkaa suunnittelematta, usein lapsen saamiseen suhtaudutaan ”projektina”. Useimmiten pariskunta suunnittelee ajankohtaa ja valmistautuu huolella lapsen tuloon, jotta lapselle olisi mahdollisimman hyvät olosuhteet. Voi olla myös niin, että suhteessa toinen haluaa lapsen, mutta toinen ei ole valmis vanhemmaksi. Joskus parisuhde ei ole riittävän vakaa tai raskaaksi ei ole ollut tarkoitus tulla. (Huttunen 2001, 42–43; Hagström 1999.)

Eija Sevónin ja Jouko Huttusen (2002) mukaan vanhemmaksi tulosta ei kokemuksena ole juuri tutkimusta. Raskausaikaa koskeva tutkimus on pääasiassa lääketieteellistä ja psykiatrista. Riitta Paavilainen (2003) on hoitotieteestä käsin tutkinut kokemuksia lapsen odotuksesta äitien ja isien näkökulmasta. Hän esittää lapsen odotuksen neljänä ulottuvuutena, joita ovat raskauden käsittäminen, odotusajan elämän hallitseminen, eläminen lapsen haltuunottaman kehon kanssa sekä kahden elämänvaiheen rajalla oleminen (Paavilainen 2003, 84–85). Sevónin ja Huttusen (2002) tutkimuksessa haastateltiin ensimmäistä kertaa äidiksi (7) ja isäksi (5) tulleita, heidän tunteitaan ja kokemuksiaan raskauden suunnittelusta ja raskauden kulusta. Vanhemmuus kuuluu elämäkulussa useimmiten niin naisten kuin miestenkin suunnitelmiin. Vanhemmaksi tulo on silti äitikeskeistä ja raskaus alkaa yleensä naisen toiveesta. Äidit kuitenkin pitävät tärkeänä, että isä on tukemassa ja osallistuu sekä sitoutuu vanhemmuuteen yhtäläillä, eikä raskaus ja vanhemmuuteen valmentautuminen saati vauvan hoito ole vain äidin vastuu. Niistä äideistä, jotka haluavat kantaa vastuun yksin eivätkä asu lapsen isän kanssa, ei ole Sevónin ja Huttusen (2002) mukaan juuri tutkittua tietoa, eikä myöskään isistä näissä tilanteissa.

Sevón (2009; 2005) muistuttaa, että nykyään äidiksi tulo on enemmän valintakysymys kuin kohtalo. Kuitenkin naisilta odotetaan äidiksi ryhtymistä, vaikka jotkut naiset päättävätkin olla hankkimatta lapsia tai eivät voi saada lapsia. Suunnittelematon raskaus sisältää enemmän epävarmuutta kuin suunniteltu. Sevónin (2005) neljästä haastateltavasta kaksi oli halunnut äidiksi jo pitempään ja raskaus oli suunniteltua. He myös halusivat, että heidän miehensä olisivat valmiita isäksi ja että päätös oli kummankin yhteinen ja ajoitus molemmille sopiva. He olivat raskauden tultua ilmi huolissaan enemmän siitä, kuinka isä suhtautuu ja ottaa vanhemman roolin, kuin omasta tulevasta äitiydestään. Jos nainen päättää yksin raskauden jatkumisesta on vaarana se, että mies jättää kaiken vastuun lapsesta naiselle, kun ”tämä on lapsen kerran halunnutkin”. Kaksi haastateltavaa tuli suunnittelematta raskaaksi, mutta he halusivat pitää lapsen. Naiset olivat huolissaan puolisoidensa suhtautumisesta yllättävään raskauteen, mutta parisuhteet olivat vakiintuneet ja isät sitoutuvaisia. Raskauden aikana halu tulla äidiksi alkoi kasvaa, kun lapsen saamisesta tuli enemmän konkreettista. Naiset pitivät itseään etuoikeutettuina, kun raskaus alkoi vaikeuksista ja heillä oli kumppanit, joiden kanssa yhdessä alkaa vanhemmiksi. Nuorena (aineistossa 21-vuotiaana) raskaaksi tuleminen koettiin ongelmallisena, koska yleisesti ajatellaan että ensin hankitaan koulutus ja kenties ollaan työelämässä ennen kuin lapsen hankkimisen vuoro tulee. (Sevón 2005.)

Charlotte Hagströmin (1999, 244) mukaan äideillä on etumatka vanhempana olemiseen isiin verrattuna. Jo raskausaikana äidit suuntautuvat huolehtimaan lapsesta ja asettamaan lapsen tarpeen ensimmäiseksi. Isille siirtyä vanhemmuuteen olisi täten vaikeampaa ja vaatisi enemmän työtä. Äiti valmistuu raskauden aikana äitiyteen niin ajatusten, tunteiden kuin konkreettisen toiminnan kautta (Niemelä 2003, 238). Isän rooli riippuu hänen valmiudestaan tulla isäksi: onko hän halunnut isäksi, onko parisuhde pysyvä ja mikä taloudellinen tilanne on (Sinkkonen 2003, 262). Äitiys velvoittaa vanhemmuuteen, mutta samanlaista velvoittavuutta ei ole isäksi tulemisessa. Sosiaalinen ja kulttuurinen ympäristö ei tue isyyteen, vaan isällä täytyy olla oma selkeä näkemys isyyden tärkeydestä. (Sevón & Huttunen 2004, 141.)

Lapsen syntymä muuttaa arjen ja vaikuttaa sekä parisuhteeseen ja muihin ihmissuhteisiin että äidin omaan identiteettiin. Sevónin (2009) tutkimuksessa korostui äiteihin ja äitiyteen kohdistuneet odotukset ja vastuu lapsesta. Vastuu koetaan vaativana ja äitiys kuluttavana, mutta lapsi tuo myös suurta onnea ja merkityksellisyyttä elämään. Tärkeitä päämääriä elämässä ovat lapsesta huolehtiminen ja äitinä oleminen. Kielteiset ja ristiriitaiset kokemukset äitiydestä ovat vastoin äitiyden ihannetta ja kulttuurisia odotuksia, ja niistä on vaikea puhua. Äidit kokevat kuitenkin

esimerkiksi väsymystä, huolta, epävarmuutta ja syyllisyyttä. Äidiksi tulo ja äitiys on kaikille erilainen, yksilöllinen oppimisprosessi; ei itsestään selvä ja luonnollinen. (Sevón 2009.)

Carol Smartin (1996, 37–43) mukaan äitiys raskaaksi tulemisesta lapsen hoivaamiseen ei ole luonnollinen tila vaan instituutio. Se äitiys, jonka ymmärrämme, on sosiaalisten prosessien tulos ja paikannettavissa historiallisesti ja kulttuurisesti. Esimerkiksi ennen nykyisiä ehkäisykeinoja oli tapoja, joilla välttää raskaus ja olla silti seksuaalinen, mutta jotka tuomittiin ja unohdettiin. Raskauden keskeytyksiä on tehty, mutta välillä se on ollut laitonta. Raskauden välttämisestä ja äitiydestä pakenemisesta on siten tehty lainsäädännössä vaikeampaa. Myöskään lapsen synnyttäminen ei ole aina johtanut hoivaamiseen. Lapsia on esimerkiksi annettu muiden kasvatettaviksi ja sitä on pidetty historiassa normaalina. Smartin (1996, 39) ajatus on, että seksi ei aina luonnostaan johda raskauteen eikä raskaus luonnostaan lapsen syntymään ja siitä edelleen äitiyteen.

Pirkko Siltala (2003, 18–19) muistuttaa siitä, että vauva on haavoittuvainen ja herkkä, ja vauvaan vaikuttaa äidin järkkynyt mielentila ja perheen kaottiset sisäiset ja ulkoiset rakenteet. Vuorovaikutus äidin ja vauvan välillä sävyttyy äidin mielikuvien mukaan jo raskausaikana. Mielikuvat esimerkiksi omasta äitiydestä ja vauvan isästä ovat mukana ruumiillisessa dialogissa vauvan kanssa. Myös äidin stressi vaikuttaa vauvaan. Bonnie Fox ja Diana Worts (1999) tutkivat ensi kertaa äidiksi tulevien synnytyskokemuksia. Tutkimuksen mukaan puolison tuki auttaa niin kestäämään synnytyksen kipua ja ahdistusta kuin ehkäisemään synnytyksen jälkeistä masennusta. Synnytyksen jälkeiseen masennukseen voi esimerkiksi johtaa ylivoimaiseksi käyvä vastuu, jonka äitiys tuo mukanaan.

Mirja Sarkkisen (2003) mukaan synnytyksen jälkeinen masennus ei selity esimerkiksi iällä tai siviilisäädyllä, eikä yhtä ainoaa selitystä sille ole. Monet yksilölliset tekijät, esimerkiksi oma elämänhistoria ja psyykinen oireilu, vaikeudet työstää raskautta psyykkisesti, fyysiset komplikaatiot, rankka synnytyskokemus ja muut raskauden aikaiset kuormittavat tekijät elämässä voivat johtaa masennukseen. Riskejä voivat olla myös koetut erot, vahinkoraskaus, vauva väärään elämäntilanteeseen tai suhteeseen -tilanne sekä käytännöllisen, psyykkisen ja sosiaalisen tuen puute. (Emt., 290.) Yksin äidiksi tuleva on voinut kokea niin eron kuin suunnittelemattoman raskauden. Yksinäinen äiti voi kokea myös tuen puutetta, ellei isää ”korvaavaa” muuta läheistä ole. Johtopäätöstä siitä, että yksin odottavaa äitiä odottaisi synnytyksen jälkeinen masennus, ei silti

tietenkään voida tehdä, sillä masennuksen syntyyn tarvitaan erilaisten tekijöiden yhdistelmiä, joka riippuen yksilöstä johtaa masennukseen tai sitten ei.

2.2 Yksilöllinen äitiys

Kun kummankin vanhemman merkitys lapsen elämässä on korostunut ja yleisesti tavoiteltavaa, täytyy yksin lapsen saavien äitien perustella, miksi äiti kykenee vanhemmuuteen yksinkin. Äidinhoivan diskurssi tarkoittaa kaikkien muiden ihmissuhteiden merkityksen sulkemista ulkopuolelle äidin ja lapsen suhteesta. Äidin ja lapsen suhde on ainutlaatuinen, ja äitiys on jakamatonta. (Vuori 2001, 125–126.) Äidinhoivan diskurssiin nojaten yksin lapsen saaminen näyttäytyy luontevana.

Äitikeskeisestä vanhemmuudesta on vähitellen siirrytty jaettuun vanhemmuuteen ja tuotu esiin isän merkitys niin varhaisessa vaiheessa kuin lapsen koko elämässä (Vuori 2001, 126–127). Jaettu vanhemmuus ei toteudu yksin lapsen saaneiden äitien perheissä, koska ketään, jonka kanssa jakaa vanhemmuus, ei ole. Leena Santalan (2009) mukaan jos isä ei kiinnostu lapsen syntyessä ja vauva-aikana lapsen hoidosta, hän tuskin eronkaan jälkeen kiinnostuu. Tämän perusteella isä, joka ei ole ollut mukana raskausaikana tai lapsen synnyttyä, ei välttämättä siis kiinnostuisi lapsen huolenpidosta myöhemminkään. Vuori (2001, 317–318, 356–357) sanoo, että sekä äidinhoivan että jaetun vanhemmuuden diskurssit näkevät isyyden ensisijaisesti miehen yksilöllisenä valintana. Sevónin ja Huttusen (2002, 89) mukaan jaettua vanhemmuutta voi kritisoida sillä, että se olisikin todellisuudessa vain lisävastuu äidille, jotka olisivat nyt lastenhoidon lisäksi vastuussa myös siitä, toteutuuko isän oikeus olla lapsen kanssa. Hannele Forsberg (1995, 148) pohtii, että vaikka isäsuhteen vaaliminen nähdään lapsen etuna, se ei tarkoita sitä että se olisi samalla äidillekin edullista. Miehiä kannustetaan pitämään yllä suhdetta lapseen mutta ei niinkään jaettuun vanhemmuuteen ja tasapuoliseen työnjakoon, joka taas olisi äidin edun mukaista.

Yksinhuoltajaäitiys ja vanhemmuus, jossa isä ei ole mukana, poikkeaa vallalla olevan jaetun vanhemmuuden ideaalista. Satu Katvala (2001, 91) on tutkinut uskomuksia äitiydestä todeten, että suomalaisten uskomuksissa elää edelleen se, että äiti on tärkeämpi ja läsnä olevampi vanhempi lapsen elämässä. Äitiys on kyseenalaistamaton yhteiskunnallinen tehtävä, mutta isyyden toteutuminen on miehen henkilökohtainen valinta, kuten Vuori (2004, 49) kiteyttää.

Eeva Jokinen (1996) on tutkinut äitien väsymistä. Väsyminen on yleistä ja apuna siihen on ehdotettu isän suurempaa roolia vauvan hoidossa. Väsyminen on nykyään myös hyväksyttävää: on äitien oikeus olla väliaikaisesti väsynyt. Jokinen (1996, 121) huomauttaa, että tällöin oletetaan äidillä olevan mies, vaikka yksin asuvia synnyttäjiäkin on. Lapsen hoito yksin yhdistetään väsymiseen. Yksin kaiken tekevä väsy, koska häneltä puuttuu aikuinen seura ja tuki. Yksinäisyys ja tuen puute on olennainen syy sille, miksi äidit väsyvät. Yksinhuoltajan ohella myös parisuhteessa elävä voi olla yksinäinen, jos puoliso ei sitoudu kotitöiden ja lapsenhoidon jakamiseen vaan on esimerkiksi paljon poissa kotoa. Joka tapauksessa väsyminen on yhteydessä yksin lapsen kanssa olemiseen. Silloin, kun isän roolia ei ole mahdollisuutta laajentaa lapsenhoidossa, täytyy olla muita ratkaisuja helpottaa äitien työmäärää. (Jokinen 1996.)

Ritva Nätkin (1997) on tutkinut sosiaalipolitiikan alan väitöskirjassaan suomalaista äitiyttä ja sen historiallista kehitystä. Hänen aineistonsa, äitien narratiivit, tuottivat kolmenlaista äitiyden juonirakennetta tai mallia. Ne vaihtelivat sen mukaan, kuinka tiiviisti isä tuli äitiyteen mukaan. Familistinen malli kuvasti perheen ja avioliiton pitämistä koossa. Se korostaa perinteistä ydinperheideaalia, tasapainoilua ja ongelmien sietämistä. Maternalistinen malli puolestaan sulkee isän pois: joko mies on hylännyt naisen tai muuten osoittautunut kelvottomaksi puolisosksi. Äiti asettuu puolustamaan lapsen ja itsensä hyvinvointia. Yksinhuoltajien tarinoista Nätkin (1997) löysi eniten maternalistisia piirteitä. Nämä tarinat olivat useimmiten selviytymistarinoita, ”vaikeuksien kautta voittoon”. Kolmas löydetty malli on äitiyden individualistinen malli. Se ilmenee puolisoiden pyrkimyksenä irrottautua suvusta, äidin pyrkimyksenä irrottautua miehen hallinnasta ja pyrkimyksenä irrottautua sekä miehestä että lapsesta, jotta voi keskittyä esimerkiksi työhön. Äitiys ei ole yhtä itsestään selvää ja luonnollista kuin se on familistisessä ja maternalistisessä mallissa. Individualistisia piirteitä Nätkin (1997) löysi erityisesti nuorempien äitien tarinoista. Moderniuden kriteereinä hän kuvaa ajatusta siitä, että lapsi on erillinen ihminen eikä kenenkään ”omistuksessa”, ja isyyden uutta määrittelyä. Isyyden uudesta määrittelystä Nätkin (1997) löytää kaksi erottuvaa linjaa: jaetun vanhemmuuden linjan ja itsenäisen äitiyden linjan, jossa mies syrjäytetään. Yksin lapsen saaminen on lähimpänä maternalistista ja individualistista mallia.

Äideiltä odotetaan halua ja kykyä kehittyä äitiydessä ja toteuttaa äitiyttä. Siihen kuuluvat valmistautuminen vauvan tulon, omistautuminen hoitamaan vauvaa, kotikeskeiseen elämään sitoutuminen ja myös ammatillisten neuvojen kuunteleminen esimerkiksi neuvolasta. Tärkeää on emotionaalinen läsnäolo ja sensitiivisyys vastata lapsen tarpeisiin. (Berg 2008, 115–118.) Jotkut voivat kuitenkin nähdä perusstruktuurista (esimerkiksi ydinperhe, heteroseksuaalisuus, oikea ikä)

poikkeavan äitiyden jo lähtökohtaisesti epäilyttävänä. Ideologisen äitiyden vaalimisen sijaan tulisikin antaa tilaa erilaisille tavoille toteuttaa äitiyttä. Perinteisistä äitiyskäsitteistä poikkeavia tapoja olla äiti Kristiina Berg (2008, 145–147) kutsuu omaehtoiseksi äitiydeksi. Omaehtoisuus kuvaa tietoisuutta äitiyden kulttuurisista odotuksista, mutta kuitenkin niitä vastaan toimimista toteuttamalla itselle sopivaa äitiyttä. Esimerkkinä tutkimuksessa käytettiin ”cityäitiä”, joka ei suostu ”verkkareissa hiekkalaatikolle”. Omaehtoinen äitiys lähtee naisen tarpeista ja ehdoista, joihin lapsi sovitetaan. Omaehtoinen äitiys tarkoittaa myös riippumattomuutta miehestä. Naisella on oikeus lähteä huonosta parisuhteesta, ja yksinhuoltajuus nähdään jopa sankarillisena äitiyttenä. Näen, että omaehtoista äitiyttä voisi olla myös päätös hankkia lapsi yksin. Se on vastoin perinteistä äidin mallia ja ulkopuolisten odotuksia siitä, että lapsi syntyy ydinperheeseen, jossa on sekä äiti että isä.

Yksin lapsen saavat äidit elävät sen jännitteen keskellä, jonka äidin hoivan ja jaetun vanhemmuuden diskurssit luovat. Isän osallistumisen nähdään olevan isän valinta, mutta toisaalta isien tulisi saada kannustusta jaettuun vanhemmuuteen ulkoapäin. Huttunen (2001, 150–156) puhuu vahvistuvasta isyydestä tarkoittaen miehen laaja-alaista sitoutumista isyyteen niin että se näkyy arvovalinnoissa, ajankäytössä ja arkitoiminnassa. Sitoutunut isä toteuttaa uutta isyyttä (Blankenhorn 1996). Jaettu vanhemmuus ja vahvistuva isyys auttaisi myös äitien väsymiseen, mutta yksin lapsen saavien kohdalla väsymisen ehkäisyyn on löydettävä muu vaihtoehto, koska isää ei ole. Jos parisuhde ei ole tyydyttävä, on sekä miehellä että naisella mahdollisuus valita haluaako parisuhdetta jatkaa. Parisuhteeseen voi jäädä tai siitä voi lähteä oman ja lapsen hyvinvoinnin nimissä. Joko puoliso on läsnä ja toteuttaa yhdessä jaettua vanhemmuutta, tai äitien on tultava toimeen ilman toista vanhempaa. Käytännössä jaettu vanhemmuus ei voi toteutua kaikissa lapsiperheissä, eikä jaettu vanhemmuus voi olla ainoa tapa vastata lapsen tarpeisiin. Individualisoituminen mahdollistaa omat elämänvalinnat ja antaa laajemmat mahdollisuudet toteuttaa äitiyttä omista ehdoista ja tarpeista lähtien. Yksilölliset tavat elää ja olla vanhempi saavat suurempaa hyväksyntää.

2.3 Isätön lapsi

Yksin lapsen saaneet äidit joutuvat miettimään, vaikuttaako heidän lapseensa se, ettei biologinen isä ole läsnä. Isän merkityksestä lapselle on erisuuntaisia väitteitä. Toisaalta isää pidetään äidin veroisena, tarpeellisena ja ratkaisevana lapsen hyvinvoinnille ja kasvuille, toisaalta on sellaisia mielipiteitä, ettei isällä ole niin suurta väliä. Myös sellaisia väitteitä on esitetty, että joissakin

tilanteissa isättömyys on parempi vaihtoehto kuin isän läsnäolo. (Huttunen 2001, 11.) Tiina Hokkasen (2005, 143) mukaan ilman toista vanhempaa kasvavat lapset eivät pelkästään joudu sopeutumaan tilanteeseen vaan myös jollain tapaa kärsivät siitä. Tämä olisi nykyhetken tuleviin sukupolviinkin vaikuttava kriisi, joka myöhemmin ”räjähtää käsiin” (Greif 1997; ref. Hokkanen 2005, 143).

Ydinperhemallin kannattajat vastustavat valittua yksinhuoltajuutta. Avioliiton ulkopuolisia, isättömien lasten syntyviä halutaan vähentää, koska isää pidetään lapsen hyvinvoinnille välttämättömänä (Popenoe 1996; ref. Bock 2000, 65). On väitetty, että yksinhuoltajuus, mieselättäjän ja miehen mallin puuttuminen sekä (äidin) mahdollinen työttömyys ja yhteiskunnan tuella eläminen johtavat muun muassa nuorisorikollisuuteen, joten yksinhuoltajuus sen mukanaan tuomine ongelmineen nähdään sosiaalisena uhkana (Murray 1994; ref. Klett-Davies 2007, 13). Isien ja isähahmojen mukanaololla lapsen kasvatuksessa on löydetty olevan myönteisiä vaikutuksia lapsen myöhempään elämään. Yksinhuoltajuus taas yhdistetään häiriökäyttäytymiseen: se lisää poikien käyttäytymishäiriöitä, rikollista käyttäytymistä ja tyttöjen psykologista sairastuvuutta. Ruotsalaisessa meta-analyysissä käytiin läpi 24 eri tutkimuksen tulokset. Näistä tutkimuksista 16:ssa saatiin vahvistusta sille, että isän osallisuudella olisi myönteisiä vaikutuksia lapseen. (Sarkadi ym. 2008.) Toisaalta on sanottu, ettei poikien rikollisuutta lisää varsinaisesti miehen mallin ja auktoriteetin puute vaan maskuliinisen identiteetin epäily ja se, ettei positiivinen minäkuva ole kehittynyt (Moore 1996, 69). Suuressa ruotsalaistutkimuksessa seurattiin vuosien ajan yhden ja kahden vanhemman perheitä, lähes miljoonaa lasta ja nuorta 1990-luvulla. Tarkoitus oli selvittää, mikä on yksinhuoltajaperheiden lasten hyvinvointi. Tutkimuksen mukaan yksinhuoltajaperheet elävät merkittävässä köyhyysriskissä. Lisäksi lapsilla todettiin suurempi riski psyykkisiin ongelmiin, päihdeongelmiin sekä itsemurhaan ja väkivallan kohteeksi joutumiseen. (Weitof ym. 2003.) Voidaan silti ajatella, että mainittuihin ongelmiin johtaa erityisesti köyhyys, ei perhemuoto itsessään.

Psykologinen isättömyys aiheuttaa Huttusen (2001, 161–163) mukaan usein henkistä pahoinvointia ja traumatisoivia kokemuksia. Isättömyys on lapselle työstettävä asia, josta on päästävä sisäiseen ratkaisuun. Isättömyys ei ole kuitenkaan kaikissa olosuhteissa suureksi haitaksi lapselle. Tasapainoinen isätön lapsuus voi olla parempi vaihtoehto kuin huono isän kanssa vietetty. Lastenpsykiatri Jari Sinkkosen (2008) mielestä yksikin hyvä vanhempi on lapselle riittävä ja yksikin hyvä kiintymyssuhde riittää. Hän nojaa psykoanalyttiseen näkemykseen, kun puhutaan isän merkityksestä lapselle. Isän puuttumisen nähdään olevan riski normaalille kehitykselle ennen

kaikkea poikalapsille. Isän tehtävä perheessä on tukea lasta irrottautumaan varhaisesta riippuvuussuhteesta äitiin. Yksinhuoltajat joutuvat tarkemmin miettimään sukupolvien välisen rajan, pitämään itsensä aikuisena ja lapsen lapsena. (Sinkkonen 2008, 60–65.) Jos isää ei ole, tarpeellisen etäntymisen ja symbioosissa elämisen voinee silti ratkaista muutoinkin ja muiden ihmisten kuin isän avulla.

Isän puuttuminen huolestuttaa sosiaalialan ammattilaisia. Huolta on herättänyt esimerkiksi se, että pienten lasten kanssa äideillä esiintyisi puutteita vuorovaikutuksessa ja isompien lasten kanssa äidit kohtaisivat kasvatusongelmia esimerkiksi rajojen asettamisessa. Erityisesti poikiin nähden äideillä ei olisi riittävää auktoriteettiasemaa. Ammattilaiset puhuvat miehen mallin tarpeellisuudesta tarkemmin sitä määrittelemättä. Kuitenkaan biologista isää ei nähdä korvaamattomana samalla tavoin kuin äitiä, vaan miehen mallina voi hyvin toimia muu kuin biologinen isä. (Berg 2008, 87–89.) Sosiaalityöntekijät rajoittavat Forsbergin (1995, 140) mukaan isyyttä äärimmäisen harvoin ja vain erityisen uhan vallitessa, koska miehen mallia kaivataan erityisesti poikalapsille. Mona Franséhnin (2004) tutkimuksen äidit olivat sitä mieltä, että nuoret pojat tarvitsevat miehenmallin. Tähän tarpeeseen sosiaalipalvelut järjestävät miespuolisia kontaktihenkilöitä, jotka toimivat sosiaalisissa tilanteissa ohjaten, esimerkiksi kodin ja koulun välistä yhteistyötä helpottaen sekä toimivat myös vapaa-ajanviettokavereina pojille (emt., 235). Suomessakin sosiaalityössä on järjestetty toiminnallista puuhaa miesohjaajien johdolla isättömille pojille (Forsberg 1995, 134). Lastensuojelun avohuollon tukitoimina käytetään tukiperheitä ja -henkilöitä lasten ja nuorten kasvun sekä vanhempien jaksamisen tukemisessa (lastensuojelulaki 417/2007, 36 §).

Lopullista totuutta siitä, miten yhden vanhemman perheessä eläminen lapseen vaikuttaa, tuskin saadaan. Muihin perhetyyppeihin verrattuna yksinhuoltajaperheiden toimivuudessa ei ole tutkimuksessa löydetty poikkeavuuksia. Usein puhutaan yksinhuoltajaperheiden lasten monenlaisista uhista, mutta yksinhuoltajuus itsessään ei ole riski lapsen hyvinvoinnille. Yksinhuoltajuus voi kuitenkin vaikuttaa perheen muihin voimavaroihin, esimerkiksi taloudelliset huolet voivat välillisesti aiheuttaa lapselle ongelmia. Vanhemmuuden kokevat rankemmaksi juuri yksinhuoltajat ja suurin syy siihen on taloudellinen tilanne. Tällöin etävanhemman osallistuminen helpottaa yksinhuoltajan taakkaa. Perheen toimivuus ja vanhemmuus arvioidaan sitä paremmaksi, mitä positiivisemmin yksinhuoltajuuteen suhtautuu. Yksinhuoltaja voi päättää kasvatuksesta itse niin kuin parhaaksi näkee. Yhteishuollossa erimielisyyksistä ja eri näkemyksistä huolimatta lasta on kasvatettava yhteistyössä toisen huoltajan kanssa. Vaikka vanhemmuus yksinhuoltajana olisi rankempaa, väsyttävämpää ja kuormittavampaa, se koetaan positiivisena. Yksinhuoltajaperheissä

myös sisäinen vuorovaikutus ja ongelmien ratkaisu toimii paremmin. (Broberg & Tähtinen 2009.) Mari Broberg ja Juhani Tähtinen (2009) ehdottavatkin, että ongelmapuheen sijaan yksinhuoltajuutta voisi tutkia myös yksinhuoltajaperhettä suojaavien tekijöiden näkökulmasta. Lisäksi on tärkeä pitää mielessä, että perhemuotoon tuijottamisen sijaan tulisi mieluummin keskittyä vanhemman tai vanhempien kykyyn pitää lapsesta huolta (Kuosmanen 2007, 182).

2.4 Lapsen isään liittyvät valinnat ja kysymykset

Vanhemmuus ei ole enää sidottuna aina parisuhteeseen. Yksin lapsen saavat äidit joutuvat miettimään biologisen vanhemmuuden, juridisen vanhemmuuden ja sosiaalisen vanhemmuuden kysymyksiä pohtiessaan omaa yksinhuoltajuuttaan ja biologisen isän osuutta lapsen elämässä. Yksinodottavan äidin täytyy miettiä omalta ja lapsensa kannalta sitä, haluaako lapsen isyyden selvittävän, jolloin lapsi saa juridisen isän. Äiti joutuu myös pohtimaan, voiko biologisesta isästä tulla lapselle sosiaalinen tai psykologinen vanhempi. Seuraavissa alaluvuissa tuon esiin niitä ulottuvuuksia, joita vanhempana oleminen sisältää. Kerron ensin vanhemmuuden neljästä ulottuvuudesta biologisena, juridisena, sosiaalisena ja psykologisena. Tämän jälkeen kerron tarkemmin juridisesta vanhemmuudesta, isyyden selvittämisen prosessista, lapsen elatuksesta, sekä juridisen vanhemmuuden mahdollistamasta huoltajana toimimisesta.

2.4.1 Vanhemmuus biologisena, juridisena, sosiaalisena ja psykologisena

Huttunen (2001, 57–65) esittelee neljä isyyden muotoa, jotka voi laajentaa vanhemmuuden muodoiksi Aino Ritala-Koskista (2001, 54–60) mukailleen. Niitä ovat biologinen, juridinen, sosiaalinen ja psykologinen vanhemmuus, joista tässä tutkimuksessa erityisesti käsitellään biologisen ja juridisen sekä sosiaalisen vanhemmuuden rajankäyntiä. Tämän tutkimuksen perheistä puuttuu toinen biologinen vanhempi, lapsen isä. Biologinen isä on lapsen siittäjä ja biologinen äiti tarkoittaa naista, jonka sukusolusta lapsi alkaa kehittyä ja joka lapsen synnyttää. Vaikka biologinen vanhempi ei olisi fyysisesti läsnä, on tämän antamalla geneettisellä perimällä tärkeä merkitys lapsen myöhemmässä elämässä, ja biologinen vanhemmuus läsnä esimerkiksi kun lapsi miettii ulkonäköään, luonnettaan ja taipumuksiaan. Ritala-Koskisen (2003, 124) mukaan kulttuurissamme

biologisia vanhempia pidetään niin sanotusti oikeina vanhempina. Vanhemmuuden oikeudet ja velvollisuudet liitetään biologiseen vanhempaan.

Juridinen vanhemmuus äidin kohdalla on automaattista kun hän synnyttää lapsen. Juridinen isyys on monimutkaisempi. Yksin lapsen saavan äidin valinta on, haluaako hän lapsen biologisesta isästä juridisen isän, eli haluaako hän selvittää isyyden. Juridinen vanhemmuus tuo mukanaan oikeuksia ja velvollisuuksia, kuten lapselle oikeuden elatukseen ja perintöön, lapselle oikeuden tavata vanhempansa, ja vanhemmalle mahdollisuuden toimia lapsen huoltajana. (Huttunen 2001.)

Sosiaalinen vanhemmuus tarkoittaa osallistumista lapsen hoitoon ja kasvatukseen, arjen jakamista ja ajan viettämistä yhdessä sekä vanhempana olemista myös ulkopuolisten silmissä. Todennäköistä on, että yksin lapsen saava äiti on lapsen ainoa sosiaalinen vanhempi, koska isä on poissa. Muu kuin biologinen tai juridinen vanhempi voi toimia sosiaalisena vanhempana, esimerkiksi äidin uudesta kumppanista voi tulla lapselle sosiaalinen isä. Psykologinen vanhempi on se nainen tai mies, jota lapsi pitää äitinään tai isänään ja turvaa häneen. Suhteessa läsnä on tunnepohjainen puoli ja molemminpuolinen kiintymys. (Huttunen 2001.) Ritala-Koskinen (2003, 126) muistuttaa, että vaikka esimerkiksi äidin uusi kumppani haluaisi toteuttaa vanhemmuutta (ja olisi sosiaalinen vanhempi), se ei välttämättä tarkoita sitä, että lapsi kokisi hänet (psykologiseksi) vanhemmakseen.

Ritala-Koskinen (2003, 127–128) mukaan tilanteissa, joissa biologinen vanhempi on kuollut tai suhde biologiseen vanhempaan on katkennut tai hyvin etäinen, hän ei kuulu lapsen perheeseen pelkkien tunnesiteiden perusteella. Biologisen vanhemman sijaan lapsi voi nähdä perheenään uuden sosiaalisen vanhemman. Sosiaalisesta yhteenkuuluvuudesta on lapsille merkinä usein yhdessä asuminen, yhteinen koti ja yhteinen arki. Carol Smart ja Bren Neale (1999, 178–179) sanovat biologisen vanhemmuuden olevan ensisijaista verrattuna sosiaaliseen vanhemmuuteen. Äidin uudesta kumppanista ei välttämättä tule varsinaisesti sosiaalista tai psykologista isää lapselle, koska lisääntyvässä määrin sosiaaliselle isälle ei ole tilaa. Biologinen isä, joka on ollut lapsen elämässä mukana, ihanteen mukaan jääkin lapsen elämään. Tällaisessa tilanteessa lapsen kanssa arkipäivää elävästä, äidin uudesta kumppanista voi tulla osa Ritala-Koskinen tarkoittamaa perhettä, muttei sosiaalista isää. Jos taas lapsi ei tunne konkreettisesti biologista isäänsä, on mahdollista että äidin uudesta kumppanista helpommin tulee sosiaalinen ja ehkä psykologinen isä.

Perhesuhteet ovat eläväisiä ja perheverkostot muuttuvaisia. Robert Milardo (2008, 130–131) pitää mahdollisena, että isän tai äidin puuttuessa esimerkiksi sukulaiset kuten sedät, enot ja tädit voivat

toimia ikään kuin sijaisina. Esimerkiksi äidin veli, tai miksei joku muu lähiverkostoon kuuluva mies voisi olla niin sanottu isähahmo (sosiaalinen vanhempi) lapselle, jonka oma (biologinen) isä ei ole läsnä. Heille voi syntyä läheinen suhde, mikäli on aikaa ja mahdollisuuksia tavata ja he tulevat toimeen hyvin ja pitävät toisistaan. Milardon (2008) tutkimuksessa lapset kutsuivat näitä henkilöitä *kuin isä* tai *kuin toinen äiti*. Joskus tällaiset biologista vanhempaa täydentävät tai korvaavat suhteet voivat olla väliaikaisia, joskus pysyvämpiä. Samalla sukulaiset voivat tarjota vanhemmalle tukea ja neuvoja. Täten muut ihmissuhteet ikään kuin korvaavat isyyden. Merkittäviä ihmissuhteita ja lapsen kasvun turvaajia voivat olla muutkin kuin biologiset vanhemmat. Ruth Sidel (2006, 6) kuitenkin pohtii, voivatko biologisen vanhemman korvaavat ”isähahmot” olla todellisia auktoriteetteja, sitoutuvatko he täysin vanhemmuuteen vai ovatko he kaikkien silmissä vain biologisen isän sijaisia.

2.4.2 Isyyden selvittäminen ja juridiset valinnat

Eräs suurista valinnoista yksin lapsen saaneen äidin kohdalla liittyy isyyden selvittämiseen ja vahvistamiseen. Äidillä on avioliiton ulkopuolella synnyttäessään mahdollisuus valita selvitetäänkö lapsen isyys vai tuleeko lapsesta juridisesti isätön. Lainsäädännössä ei tällä hetkellä mainita siitä, kenet tulee katsoa lapsen äidiksi, sillä äiti on automaattisesti se joka lapsen synnyttää. Isyydestä sen sijaan ei ole yhtäläistä varmuutta ja isyys on juridisesti ongelmallisempi kysymys. Avioliittoon syntyneen lapsen isä on isyysolettaman mukaisesti äidin aviomies lapsen syntymähetkellä. Silloin, kun äiti on siviilisäädyltään naimaton, hänet kutsutaan lastenvalvojan luo isyyden selvittämistä koskevaan neuvotteluun ja isyyden tunnustamiseen isyyslain mukaisesti. Tarkoitus on löytää lapsen biologinen isä. Myös niissä tapauksissa, kun äiti asuu avomiehen kanssa, noudatetaan samaa isyyden selvittämisen kaavaa. (Gottberg 2007, 133–136; Isyyslaki 700/1975.)

Isyyden selvittämistä koskevassa neuvottelussa äidiltä tiedustellaan, haluaako hän isyyttä selvitetävän, ja mikäli hän ja isäehdokkaat ovat yksimielisiä isyydestä, voidaan isyys vahvistaa. Isyyttä ei lopullisesti vahvista lastenvalvoja vaan maistraatti. Tarvittaessa voidaan suorittaa oikeusgeneettinen isyystutkimus, joka varmistaa tai poissulkee isyyden. Tutkimus tehdään DNA:sta ja on erittäin luotettava. Mikäli äiti ei halua isyyttä selvitetävän, allekirjoittaa hän siitä erillisen lomakkeen. Lastenvalvoja voi keskeyttää isyyden selvittämisen, mikäli isää ei tavoiteta tai hän jää tuntemattomaksi. Äiti voi myöhemmin käynnistää isyyden selvittämisen uudelleen, vaikka alun perin olisikin vastustanut sitä. Mikäli isäehdokkaat ei suostu yhteistyöhön, lastenvalvoja nostaa

isyyskanteen oikeusteitse, ja isyys vahvistetaan tuomioistuimessa. Lastenvalvojalla itsellään ei ole pakkokeinoja käytössään. (Gottberg 2007, 134–139.)

Isyyslakia valmisteltaessa pohdittiin kysymystä siitä, saako äiti ratkaista itse selvitetäänkö isyys vai ei, vai onko päätäntävalta lastenvalvojalla. Mietittiin myös sitä, tulisiko äidiltä kieltää oikeus elatustukeen, jollei hän suostu myötävaikuttamaan isyyden selvittämiseen. Suomessa, toisin kuin monessa muussa maassa, päädyttiin siihen että äidillä on oikeus itse päättää isyyden selvittämisestä, eikä lastenvalvojalla ole oikeutta toimia ilman äidin tai 15 vuotta täyttäneen lapsen suostumusta. Lastenvalvojien mukaan syitä jättää isyys selvittämättä on monenlaisia: äidit eivät ole kiinnostuneita miehestä vaan pelkäävät lapsesta, miestä on vaikea tavoittaa, äiti ei tunne miestä, äiti suojelee miestä ja tämän mahdollista perhettä, tai äidit jäävät odottamaan sopivampaa aikaa isyyden selvittämisen prosessille. (Jousimaa 1983, 93, 101.) Varsinaisesti äidin ei tarvitse perustella lastenvalvojalle syytä, miksi hän haluaa vastustaa isyyden selvittämistä.

Biologisen isän löytyminen lapselle on isyyslain vahva tavoite. Siitä osoituksena on, että myös isä voi aloittaa isyyden tunnustamisprosessin, mikäli katsoo olevansa lapsen isä. Lapsen on tällöin oltava juridisesti isätön. Mikäli äiti ei suostu yhteistyöhön voi isäehdokkaas nostaa kanteen, ja isyys voidaan vahvistaa oikeusteitse. Äidin ei siis ole mahdollista täysin kieltäytyä juridisen isyyden toteutumisesta, vaikka olisi halunnut vastustaa isyyden selvittämistä. Sen sijaan, jos lapsella jo on juridinen isä joko avioliiton tai tunnustamisen kautta, ei omasta mielestään biologinen isä voi tehdä mitään asialle, mikäli äiti ja juridinen isä vastustavat (Gottberg 2007, 143–144). Asiasta on eduskunnassa ollut aloitteita vahvistamaan biologisen isän oikeuksia. Mielenkiintoista perhe-elämän suojassa on se, että jos äiti ja juridinen isä vastustavat lapsen isyyden selvittämistä (ja olemassa olevan juridisen isän isyyden kumoamista), ei ulkopuolinen mies, joka katsoo olevansa lapsen isä voi tunnustaa isyyttään. Sen sijaan äidin on mahdollista saada isyys vahvistetuksi tunnustamismenettelyllä tai vastentahtoisesti oikeudessa riippumatta miehen (isäehdokkaan) omasta perhetilanteesta, eli vaikka tämä olisi naimisissa ja perheellinen. Näin ajateltuna isyyslaki voi näyttää epätasa-arvoiselta. Joka tapauksessa äidin oikeudet isyyden selvittämisen prosessissa ovat varsin vahvat.

Viimeisten vuosien aikana Suomessa joka vuosi on vahvistettu noin 23 000 tunnustetun lapsen isyys. Vuosittain noin 65 tapauksessa isyys on vahvistettu tuomioistuimessa. Juridisesti isättömiksi vuosittain jää 800–1000 lasta. 80 prosentissa taustalla on se, että äiti vastustaa isyyden selvittämistä. Loput 20 prosenttia keskeytetään sosiaalitoimen päätöksellä. Isättömiä lapsia on varsin vähän

verrattuna tunnustettuihin lapsiin, joten biologinen isä yhä useimmiten vahvistetaan myös juridiseksi isäksi. (Lasola 2009, 223–224.)

Lapsen elatus

Avioliiton ulkopuolella synnyttävän äidin valinta isyyden selvittämisestä liittyy elatuskysymykseen. Oikeus yhteiskunnan maksamaan elatustukeen on lapsella, jonka isyyttä ei ole vahvistettu esimerkiksi silloin, kun äiti vastustaa isyyden selvittämistä (Elatustukilaki 580/2008, 6 §). Tällöin biologinen isä ei ole juridisesti velvoitettu osallistumaan elatukseen. Mikäli yksin lapsen saava äiti päätyy selvittämään isyyden, ja isä tunnustaa lapsen tai isyys vahvistetaan oikeudessa, tulee isästä elatusvelvollinen. Kun elatusvelvollinen asuu lapsesta erillään, on lapsen edustajalla eli lähivanhemmalla ehdoton oikeus saada elatusapu vahvistetuksi. (Gottberg 2007, 194–197.) Elatusapu on lapsesta erillään asuvan juridisen vanhemman lapsen kanssa asuvalle vanhemmalle maksama summa, jolla hän hoitaa lain tuoman velvollisuutensa osastaan lapsensa elatukseen. Elatusvelvollisuus syntyy joko avioliiton perusteella tai isyyden tunnustamisen kautta. (Laki lapsen elatuksesta 704/1975.)

Jos isällä ei ole halua tai taloudellista mahdollisuutta osallistua lapsen elatukseen, tai hän jättää elatusapuja maksamatta tai maksaa epäsäännöllisesti, voi se äidin mielestä olla raskasta ja turhauttavaa. Kansaneläkelaitoksen elatustuki maksetaan pankkitilille tiettyinä päivinä joka kuukausi, joten jos äiti haluaa varman tulonlähteen voi hän ajatella, että kannattaa jättää isyys selvittämättä. Tällöin ei tarvitse kysellä isältä elatusapujen maksamisesta vaan yhteiskunta myöntää tuen. On mahdollista, että ainakin osittain äidit saattavat perustella isyyden selvittämättä jättämistä elatuskysymyksen kautta. Isyyden selvittämisen vastustamisen perusteella elatustuki on lain mukaan lapsen oikeus eikä siihen tarvita erillisiä perusteluita. Toisin on esimerkiksi Iso-Britanniassa, jossa äiti voi menettää osan tuesta, mikäli salaa isän ilman hyvää syytä (Duncan & Edwards 1996; ref May 2001, 31).

Lapsen huoltajuus

Avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen juridinen huoltaja on automaattisesti lain nojalla vain äiti, ja tilanne säilyy niin, ellei muuta sovita sopimuksella tai määrätä oikeudessa. Yksin lapsen saanut

äiti on siis yksin lapsensa huoltajana. Pystyäkseen toimimaan huoltajana vanhemmuuden tulee olla juridisesti vahvistettu eli isän osalta isyys tulee olla selvitettyä: isyyden selvittämättä jättäminen estää isää huoltajana toimimisesta. Juridinen yksinhuoltajuus voi olla käytännön kannalta helpompi ratkaisu silloin, kun isä ei ole mukana elämässä millään lailla tai korkeintaan elatusavun maksajana.

Lapsen kannalta laki korostaa molempia vanhempia. Lapsella on lain lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983) nojalla oikeus saada huoltoa molemmilta vanhemmiltaan siitä riippumatta, ovatko nämä avioliitossa tai avoliitossa, yhdessä tai eronneita. Yhteishuoltajuus voidaan sopia vaikka vanhemmat eivät olisi naimisissa, avoliitossa tai seurustelisi. Lain mukaan lapsella on oikeus pitää yhteyttä ja tavata vanhempaansa, jonka luona ei asu. Juridisten vanhempien, jotka eivät asu yhdessä, on mahdollista sopia lapsen huollosta, asumisesta ja tapaamisoikeudesta. Vanhemman velvollisuus on edistää myönteistä suhdetta lapsen ja toisen (muualla asuvan) vanhemman välillä. Jos vanhempi tietoisesti yrittää vieraannuttaa lasta toisesta vanhemmasta, hän ei toimi lain mukaan. Yhteishuoltajuus nähdään siis ensisijaisena yksinhuoltoon verrattuna. Käytännössä lain ihanne yhteishuoltajuudesta ja lapsen oikeudesta molempiin vanhempiin ei toteudu silloin, kun äiti yksin saa lapsen eikä isä osallistu. Monesti jo isyyden selvittämättä jättäminen ratkaisee huoltajuuskysymyksen äidin vastustaessa isyyden selvittämistä.

Huoltaja turvaa lapselle hyvän hoidon ja kasvatuksen sekä päättää virallisista lasta koskevista asioista. Huoltajalla on oikeus saada viranomaisilta lasta koskevia tietoja ja tulla kuulluksi. Juridinen yksinhuoltaja päättää asioista yksin, yhteishuoltajien sen sijaan tulisi päästä niistä yhteisymmärrykseen. (Gottberg 2007, 161–167.) Forsberg (1995, 137) huomauttaa sosiaalitoimen korostavan lapsen ja isän suhteen säilymistä ja ylläpitoa. Sosiaalityöntekijät haluavat kannustaa vanhempia yhteistyöhön. Yhteishuoltajuus ja molempien vanhempien läsnäolo lapsen elämässä ovat lain lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983) mukaan suositeltavia, ja siten ristiriidassa tutkimuskohteena olevien äitien kokemusten kanssa.

Mikäli äiti päätyy isyyden selvittämisen vastustamiseen, välttää hän mahdollisilta riidoilta liittyen huoltajuus- ja tapaamisasioihin. Juridisesti vahvistamatonta isyyttä ei koske tapaamisoikeus. Jos äiti päättää vastustaa isyyden selvittämistä, ei isä voi vaatia tapaamisia lapsen kanssa edes oikeusteitse. Tutkimukseni äitien ei ole mahdollista myöskään velvoittaa isää lasten tapaamisiin, vaikka isyys vahvistettaisiin ja äiti toivoisi isän osallistuvan lapsen elämään. Jos vanhempi ei halua tavata lasta, vaikka isyys olisi tunnustettu ja tapaamisista tehty sopimus tai päätös, ei muualla asuvaa vanhempaa voi pakottaa lapsen tapaamisiin. Sen sijaan jos juridinen isä haluaisi tapaamisia, olisi äidillä

velvollisuus luovuttaa lapsi tapaamisiin. Tapaamisista voi hakea päätöstä oikeusteitse, jos niistä ei päästä sopuun muutoin. (Gottberg 2007, 170–174.) Toki biologinen isä voi hakea isyyden vahvistamista kanteella, jos lapsella ei ole muuta juridista isää. Sitä kautta hänellä tulee mahdollisuus huoltajuuteen ja tapaamisoikeuteen. Mikäli isä itse on kyllin aktiivinen ja haluaa mukaan lapsen elämään, ei lapsen avioliiton ulkopuolella synnyttänyt äiti voi sulkea biologista isää pois lapsen elämästä, vaikka niin haluaisi. Eri kysymys on se, minkälaiset mahdollisuudet juridisen isyyden vahvistuttua isällä on tuomioistuimen mukaan huoltajuuteen ja tapaamisiin äidin vastustaessa. Kirsti Kurki-Suonion (1999, 529) mukaan yhteishuolto ei tule päätöksenä kysymykseen, jos sen toimivuudelle ei ole riittäisyyksien vuoksi edellytyksiä.

3 NARRATIIVISUUS TUTKIMUKSEN LÄHESTYMISTAPANA

3.1 Tutkimuskysymys

Tämän tutkimuksen tavoite on selvittää äitien kokemuksia lapsen saamisesta yksin, parisuhteen ulkopuolella. Halusin selvittää, millaiset elämäntilanteet johtavat äidit odottamaan lasta yksin. Halusin selvittää äitien kokemuksia raskausajalta sekä lapsen syntymän jälkeen. Halusin tietää lapsen biologisen isän roolista raskaaksi tulosta nykypäivään. Minua kiinnosti, ovatko äidit vahvistuttaneet isyyden vai jättäneet juridisen isyyden selvittämättä. Lisäksi halusin selvittää, millaista apua ja tukea äidit ovat ympäristöltään saaneet. Halusin tietää, kuinka heihin on suhtauduttu niin tuttujen kuin tuntemattomien taholta, sekä kuinka he ovat kokeneet viranomaisten suhtautumisen. Pyysin äitejä myös kertomaan heidän käsityksistään yksinhuoltajuudesta ja siitä, millaisena he näkevät perheensä tulevaisuuden.

Tutkimuskysymykset:

- 1. Mitä äidit kertovat syistä, jotka ovat johdattaneet heidät odottamaan lasta yksin? Mitä he kertovat biologisen isän merkityksestä?*
- 2. Mitä yksin lapsen saaneet äidit kertovat äitiydestään, ja mitä he kertovat ympäristön suhtautumisesta yksinhuoltajuuteen?*

3.2 Kertomukset tutkimuskohteena

Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus pyrkii selittämään yksittäisiä ilmiöitä eikä sillä etsitä yleisiä lainalaisuuksia. Erot ihmisten välillä ovat tärkeitä laadullisessa analyysissä. Kuitenkin on varottava liiallista erottelua ja tyypittelyä, sillä se vaikeuttaa sääntörakenteen muotoilua, joka liittyy aineiston yhteen. Aineisto on näyte, osa tutkittavasta todellisuudesta silloin, kun laadullista tutkimusta ajatellaan näytenäkökulmasta. Toinen vaihtoehto on fakthanäkökulma, jossa aineisto mielletään väitteiksi ja totuudeksi tutkittavasta todellisuudesta. (Alasuutari 1999, 29–43.) Pertti Alasuutarin (1999, 112) mukaan fakthanäkökulmaa sovelletaan tutkimuksissa, oli pääasiallinen näkökulma mikä tahansa. Fakthanäkökulmassa aineisto ja todellisuus ovat erillisiä ja aineiston oletetaan kuvaavan

todellisuutta. Näytenäkökulmassa keskitytään siihen, mikä on todellisuus aineiston sisällä. Faktanäkökulma voi tuottaa ”väärää” tietoa mutta näytenäkökulma ei. (Alasuutari 1999, 114–115.) Ajattelen niin, että omassa tutkimuksessani äitien tarinat ovat näytteitä todellisuudesta, eivätkä kertomukset kata koko kirjoa yksinäisestä äitiydestä. Aineistoni edustaa kahtatoista erilaista kokemusta tulla äidiksi yksin, toisin sanoen palaa tutkittavasta maailmasta. Tarinat ovat äitien omia kokemuksia ja näkemyksiä omasta elämästään. En suhtaudu tarinoihin faktana vaan äitien subjektiivisina kokemuksina.

On hyvä huomioida vaikuttaako oma tausta siihen, kuinka kertomukset kuulee ja havainnoi. Esimerkiksi sosiaalityössä yleisesti molempia vanhempia pidetään lapsen elämässä merkityksellisinä ja puhutaan lapsen oikeudesta molempiin vanhempiinsa. En tässä tutkimuksessa halua tarkastella äitien tarinoita sosiaalityöntekijän silmälasien tai asenteen läpi, vaan pyrin ymmärtämään ja kuulemaan äitien oman äänen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 135–136.) Vilma Hännisen (1999, 34) mukaan tutkija silti aina valikoi ja pelkistää aineiston rikkautta. Tulkinnessa ja esityksessä esillä on lopulta tutkijan ääni.

Narratiivinen tutkimus perhetutkimuksessa ei ole kovin yleistä. Kerronnallisesti kuitenkin voidaan hyvin tutkia esimerkiksi käännekohtia, odotuksia, muutoksia ja kriisejä perhesuhteissa. (Sevón & Notko 2008, 21.) Narratiivisuus tarkoittaa kertomuksellisuutta tai tarinallisuutta. Tässä tutkimusraportissa käytän synonyymeina käsitteitä tarina, kertomus ja narratiivi. Narratiivisuuden juuret ovat hermeneutiikassa ja fenomenologiassa (Josselson 2007b, 7). Hannu Heikkisen (2000) mukaan narratiivisuus ei ole metodi vaan hajanainen muodostelma kertomuksiin liittyvää tutkimusta, jossa kertomukset tuottavat ja välittävät todellisuutta. Tieto muodostuu joukosta pieniä kertomuksia. Narratiivisuus voi olla juonellista kerrontaa, jossa on alku, keskikohta ja loppu, mutta se voi olla myös mitä tahansa kerrontaa ilman varsinaista ehjää juonta. Alkuperäinen kokemus ei välity vastaanottajalle sellaisena kuin kertoja on sen kokenut. Kokemus kerrotaan ja kertojalla on suuri merkitys siinä, miten hän tarinansa kertoo, mitä hän kertoo ja mitä ehkä jättää kertomatta. Kertoja tulkitsee kokemuksensa, ja luo siitä koherentin ja jäsenytyneen tarinan (May 2001, 81). Kertoja kohdistaa tarinansa yleisölle, jollekin lukijalle (Eskola & Suoranta 1998, 15). Se, mikä on tapahtunut, on kertojan tulkitsemää ja kirjoittamaa ja hänen oma kokemuksensa todellisuudesta. Itse pyrin analyysissäni ymmärtämään ja selittämään näitä kerrottuja kokemuksia.

Hänninen (1999, 22) kirjoittaa väitöskirjassaan, että kertomalla tarinansa voi niin jakaa kokemuksia, saada omille jäsenyksilleen vahvistusta muilta, kuin reflektoida omaa kokemustaan ja elämäänsä.

Tarinat myös jäsentävät syy-seuraussuhteita, esimerkiksi sitä, missä määrin tapahtumat ovat kertojan oman toiminnan ja missä määrin olosuhteiden määräämää, toisin sanoen sitä, omaksuuko ”toimijan” vai ”uhrin” roolin (Hänninen 1999, 64–65). Omassa tutkimuksessani olen kiinnostunut siitä, kuinka aktiivisesti äidit itse ovat toimineet ja kuinka usein he vetoavat olosuhteisiin, kuten lapsen isään siinä, että ovat yksinhuoltajia. Tarinat auttavat kertojaa jäsentämään elämäänsä. Tarinoilla selitetään elämäntapahtumia ja käännekohtia, sekä sitä kuinka nykyhetkeen on tultu. Tarinalla rakennetaan identiteettiä. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Omassa tutkimuksessani äidiksi tuleminen on epäilemättä elämän käännekohta. Siihen liittyvät myös aiemmat elämäntapahtumat, kuten mahdollinen parisuhde ja sen päättyminen tai pohdintaa päätöksestä, joka on johtanut hankkimaan lapsen yksin. Jokaisen ihmisen elämäntarina, elämänpolku on omanlaisensa.

Tutkimusaineistoni on luonteeltaan narratiivinen, sillä se perustuu tutkittavien omin sanoin kirjoittamiin kertomuksiin. Narratiivisuudella viitataan analyysitavan lisäksi esimerkiksi koottuun aineistoon (Polkinghorne 1995, 6). Kerrontaan (suulliseen tai kirjalliseen) perustuvaa narratiivista aineistoa voivat olla esimerkiksi kirjoitukset (mukaan lukien päiväkirjat ja elämäkerrat) sekä haastattelut. Narratiivisessa tutkimuksessa painopiste on siinä, millä tavalla tutkittavat antavat merkityksiä asioille tarinoidensa kautta ja miten he itse ovat kokeneet elämänsä. Tutkimuksella tavoitetaan subjektiivista ja henkilökohtaista tietoa, eikä pyritä yleistettävään, objektiiviseen tietoon. Tällöin tutkittavien äänen saa kuuluviin. (Heikkinen 2007.) Vaikka tarinan tieto ei olisi objektiivista, on tarina kertojalleen totta. Narratiivisen merkityksen saa kokoamalla ja muodostamalla tapahtumista juonen. Tarinan kertominen merkitsee kielellistä muotoa tapahtumasarjoille, motivaatiolle, sattumille ja ympäristön vaikutuksille eli kaikelle monimutkaisuudelle, mikä elämänkulussa on mukana. Narratiivisuus sopii erityisesti ihmisten kokemusten ilmaisemiseen, jolloin se on tapa ymmärtää ihmisten toimintaa. Kertomuksellinen kuvaus antaa syytä sille, miksi on toimittu, kuten on toimittu. Se herättää tunteita lukijassa tai kuulijassa. (Polkinghorne 1995, 7, 11.)

Narratiivisuus analyysitapana jaetaan Donald Polkinghornen (1995, 12) mukaan *narratiivien analyysiin* (*analysis of narratives*) ja *narratiiviseen analyysiin* (*narrative analysis*). Sovellan analyysissäni narratiivien analyysia. Narratiivien analyysi tarkoittaa kertomusten luokittelua erilaisiin kategorioihin. Tarinoista voi etsiä yhteisiä teemoja, ja on mahdollisuus edetä yksittäisistä tarinoista niiden yleisiin elementteihin ja siten tavoittaa yleistettävämpää tietoa. Yhteneväisyyksiä tarinoista voi etsiä joko vertailemalla tarinoita jo olemassa oleviin teorioihin erilaisista

tarinatyypeistä, kuten etsimällä komedioita ja tragedioita (yleisempää narratiivisessa analyysissä) tai etsimällä induktiivisesti aineistosta juuri sille ominaiset tyypit (yleisempää narratiivien analyysissä). Narratiivinen analyysi tarkoittaa uuden tarinan luomista saatujen tarinoiden pohjalta, tarinoiden käsittelemistä kokonaisina. (Polkinghorne 1995, 13–15.)

Päädyin etsimään kirjoituksista yhtäläisyyksiä ja eroja teemojen kautta, enkä käsittelemään jokaista tarinaa yksilöllisesti omana kokonaisuutenaan. Teemoittelu ryhmittelee aineistoa aihepiirien mukaan ja siinä painottuu, mitä kustakin teemasta on sanottu (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93). Narratiivien analyysi sallii useampia analyysitapoja kuin narratiivinen analyysi, vaikka siinäkin on toisaalta erilaisia analyysivaihtoehtoja, kuten juonirakenteen tarkastelu tai tyypittelyn kaltainen tarinatyyppien muodostaminen (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Olen teemoittelun lisäksi tehnyt tyypittelyä muodostamalla aineistolähtöisesti kaksi yksinhuoltajaäidin mallitarinaa. Tyypit ovat selviä ryhmiä samankaltaisista tarinoista (Eskola & Suoranta 1998, 182). Tyypittelyn avulla aineistosta voidaan löytää olennaisia ja keskeisiä asioita (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Tyypittely on yleistyksen tekemistä tiettyä teemaa koskevien näkemysten joukosta, eli etsitään teemojen sisältä yleistys, tyypiesimerkki (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93).

3.3 Aineisto ja analyysi

Aineiston tarinat on kerätty kirjoituspyynnöllä. Aloitin aineiston keräämisen huhtikuun alussa 2010. Otin maaliskuussa 2010 sähköpostitse yhteyttä internetistä löytämäni yksinodottaville äideille tarkoitettuun epäviralliseen vertaisryhmään, ja kyselin mahdollisuudesta sitä kautta tavoittaa yksin odottavia tai yksin lapsen saaneita äitejä. Sain positiivisen vastaanoton ja valmistelin kirjoituspyynnön lähetettäväksi heidän sähköpostilistalleen. En itse suoraan lähettänyt kirjoituspyyntöä sähköpostilistalle vaan lähetin pyynnön yhteyshenkilölleni, joka välitti pyynnön sähköpostilistalle. Ryhmän yhteyshenkilön ehdotuksesta pyyntö laitettiin myös internetiin ulkopuolisilta suljetulle, yksinhuoltajille suunnatulle keskustelupalstalle, johon hän itse oli liittynyt.

Sain näiden kahden kanavan – vertaisryhmän sähköpostilistan ja keskustelupalstan – kautta yhteensä 9 kirjoitusta sähköpostitse. Koska tavoitteeni oli kerätä 10–14 kirjoitusta, päätin vielä toukokuussa 2010 laittaa kirjoituspyynnön toiselle keskustelupalstalle internetiin. Valitsin kaikille avoimen (tosin palstalle kirjoittamiseen vaaditaan rekisteröityminen) lapsiaiheisen Helistin.fi -

sivuston, jossa huomasin olevan vilkkaita ja monipuolisia keskustelupalstoja lapsen odotuksesta, synnytyksestä, vanhemmuudesta ja lähes kaikesta lapsen hoitoon liittyvästä. Oman kirjoituspyyntöni laitoin yksinhuoltajat -osioon, jonne äidit olivat kirjoitelleet myös yksin odottamisesta. Muutin kirjoituspyyntöä hieman alkuperäisestä, esimerkiksi omat osoite- ja puhelinnumerotietoni jätin laittamatta internetiin kaikkien nähtäville ja vastausmahdollisuuden annoin pelkästään sähköpostin kautta. Tätä kautta sain vielä kolme kirjoitusta, joten yhteensä 12 kirjoitusta ylsivät tavoitteeseeni. Saamani tarinat olivat pituudeltaan 1–6 -sivuisia, aineiston kokonaispituuden ollessa 26 sivua.

Internetissä on paljon ryhmiä, joissa jaetaan kokemuksia. Yhteys verkon välityksellä mahdollistaa esiintymisen paljastamatta omaa nimeään, joka puolestaan rohkaisee tuomaan esiin kipeitäkin asioita. Kirjoittamisen etuihin kuuluu, että kirjoittaminen on itseä tutkiskeleva prosessi, jolla itsessään on terapeuttista merkitystä. Kirjoitus tuo joustavuutta, sillä kirjoittaa voi siihen aikaan kuin itselle sopii, eikä se ole paikkaan sidottua kuten tapaaminen toisen osapuolen kanssa. Kirjoittamalla voidaan lisäksi tuoda esiin asioita, joita ei välttämättä kasvokkain tulisi otettua puheeksi; kirjoittaja kirjoittaa niistä asioista, joita hänen mieleensä (harkinnankin jälkeen) tulee ja kirjoittaessa asioiden sanavalintoja voi pohtia tarkemmin kuin puhuttaessa. (Aaltonen 2006.) Mielestäni näitä kirjoittamisen hyviä puolia voi soveltaa tutkimuksen aineistonkeruutavan perusteluissa.

Aineistoni äideistä voi aineistonkeruutapani perusteella sanoa, että he osallistuvat joko vertaistoimintaan tai ovat aktiivisia internetin käyttäjiä. Se voi rajata tavoittamaani äitijoukkoa. Aineistoni äideistä kukaan ei kirjoittanut ongelmista vakavan päihteidenkäytön tai mielenterveyden osalta. Näiden äitien tavoittaminen voi olla vaikeampaakin, sillä he eivät välttämättä aktiivisesti osallistu verkon keskustelupalstoilla keskusteluun tai vertaistoimintaan. Vertaistoimintaan hakeutuminen vaatii omaa aktiivisuutta ja halua jakaa kokemuksia muiden kanssa. Pyyntöni tavoittamista äideistä vastasi pieni osa. Vastaajia on kiinnostanut tutkimukseeni osallistuminen. He ovat halunneet tuoda tarinansa julki ja heillä on ollut aikaa ja voimia kirjoittaa. Osa on päättänyt jättää vastaamatta. Kaikkia ei kiinnosta tutkimukseen osallistuminen, kaikki eivät halua kertoa tarinaansa ulkopuoliselle, ja kaikki eivät ole kirjoittajaihmissä. Nyt käsiini saamat tarinat olivat useimmiten positiivisia ja selviytymistarinoita, puolustuspuheenvuoroja siitä, että ”kyllä mekin pärjätään” (vrt. May 2008, 481). Vaikka vertaistoimintaan osallistujat olisivat erilaisissa elämäntilanteissa, minulle kirjoittaneet äidit pääosin kertoivat enemmän positiivisista kuin negatiivisista kokemuksista.

Tutkijan täytyy argumentoida sen puolesta, että aineisto on analysoinnin arvoinen. Aineiston on oltava riittävä ja kattava. Yleensä puhutaan kylläntymisestä, joka tarkoittaa sitä, ettei uusissa aineistopaloissa (esimerkiksi haastattelussa) tule enää tutkimuskysymyksen kannalta esiin uusia piirteitä. Aineiston tulee olla riittävän monipuolinen. (Mäkelä 1990, 48–53.) Oma aineistoni käsittää 12 tarinaa äidiksi tulosta. Tarinat ovat erilaisia keskenään, mutta toisaalta monessa tarinassa on myös yhteneväisyyksiä. Se, että olen saanut aineistooni erilaisia tarinoita, saa aineistoni mielestäni riittävän kattavaksi. 12 tarinaa tuovat esiin erilaisuuksia ja yhteneväisyyksiä. Kylläntymisestä en silti Tuomen ja Sarajärven (2009, 87–90) neuvon mukaan puhuisi. Erilaisia tarinoita äidiksi yksin tulemisesta varmasti on: 13. tarina olisi ollut jälleen uudenlainen.

Analyysini lähti liikkeelle siitä, että luin jokaisen tarinan yksitellen läpi huolellisesti. Kirjoituspyyntöni (Liite 1) sisälsi ohjaavia kysymyksiä, joten kirjoituksissa käsiteltiin samanlaisia aiheita ja ne noudattivat jokseenkin samaa rakennetta. Usein tekstien etenemisjärjestys oli sama, mikä oli kirjoituspyyntöni sisältämisen kysymysten järjestys. Ensimmäisen tarinoiden luokittelun aloitin kun olin lukenut muutaman tarinan. Huomasin, että tarinoista löytyy positiivisia, onnellisia tarinoita äidiksi tulemisesta, mutta myös ongelmasävytteisiä tarinoita. Jaoin tarinat ikään kuin akselille positiivinen kuvaus – negatiivinen kuvaus äidiksi tulosta. Olin tyytyväinen siihen, että tarinoissa oli selkeät erilaiset linjat: toisissa kerrottiin avoimesti vaikeuksista lapsen odotuksessa ja synnytyä, toisissa taas saatettiin voimakkaastikin puhua yksinhuoltajuuden puolesta ja äitiyden onnesta.

Seuraavaksi koodasin aineiston poimimalla mielestäni olennaiset kohdat tarinoista. Jokaisesta tarinasta poimin ne osuudet, joissa käsiteltiin hahmottamiani alustavia teemoja. Olen poiminut aineistostani viisi teemaa nostamalla esille tärkeitä äitien kertomia aihepiirejä. Aineistolähtöisessä teemoittelussa tutkija etsii aineistoista teemoja, joista tutkittavat kertovat (Moilanen & Räihä 2007, 55). Teemojen hahmottelu lopulliseen muotoon vei oman aikansa, sillä vaikka olisi ollut yksinkertaista ”ottaa” teemat kirjoituspyynnössä esittämieni kysymysten mukaisesti, löytyi aineistosta kuitenkin syvällisempiä teemoja. Koska kertomukset ovat kaikki samasta elämäntilanteesta, äidit käsittelevät jokseenkin samoja teemoja (joita olen ohjannut jo kirjoituspyynnössä) ehkä kertoen toisista enemmän ja toisista vähemmän. Teemojen määrä, koonti ja erityisesti otsikointi vaihtelivat tutkimuksen edetessä, vaikka kokonaissisältö säilyi jokseenkin samana.

Teemoja on mahdollista vielä tiivistää tyypeiksi, tyyppikertomuksiksi, jotka luovat käsityksen siitä, mitkä ovat aineiston tyypilliset ja yleiset elementit, eli millaisia tyypillisiä kertomuksia aineistoon sisältyy. Tyypittelyn etu on, että aineiston kirjosta saa kokonaiskuvan, haittana se, että yksilöllinen moninaisuus voi peittyä (Hänninen 1999, 23). Mielestäni analyysina teemoittelu ei ollut riittävää, joten jatkoin analyysiä tyypittelemällä tarinoita kahteen yksinhuoltajaäidin mallitarinaan. Tyypittelyn tarkoitus oli selkeyttää kokonaisuutta ja esitellä teemoja apuna käyttäen esimerkkejä kokemusten kahtiajakautuneisuudesta. Tarinoiden kahteen tyyppiin luokittelu on tässä tutkimuksessa selkeyttävää tarinoiden erilaisuuden vuoksi. Kuitenkin tarinatyyppeihin sisältyy muutkin kuin aineistoni ääripäiden tarinat. Jotkin tarinat ovat vahvemmin mallitarinoiden kaltaisia, joissakin on mallitarinoista piirteitä kevyemmin. Mallitarinat on johdettu siten, että äitien tarinoiden elementeistä on pala palalta koottu kaksi kokonaisuutta, ilman että kahtatoista tarinaa olisi suoraan jaettu kuuluvaksi jompaankumpaan mallitarinoista.

3.4 Tutkimuksen eettiset kysymykset

Tarja Pösön (2008) mukaan tutkimus, mukaan lukien perhesuhteiden tutkimus, ei saa vahingoittaa tutkimukseen osallistuneita. Tutkijan vastuulla on, mikäli tutkimustulokset voisivat vaikeuttaa tutkittavien tilannetta. Perhesuhteita tutkiessa tuleekin eettisyyteen kiinnittää erityistä huomiota ja tutkijat ovat joutuneet tasapainottelemaan esimerkiksi sen suhteen, mikä tieto jaetaan ja mitä ei tutkimukseen kirjoiteta. Arja Kuula (2006a, 124–127) käsittelee yksityisyyden suojaa tutkimuksessa. Tutkimuseettisistä normeista yksityisyyden kunnioittaminen on hyvin tärkeä. Tähän kuuluvat sekä anonymiteetin turvaaminen että itsemääräämisoikeus. Tutkimuksessa ei saa tulla esiin henkilötietoja, eli ulkopuolinen lukija ei saa tunnistaa tutkittavaa tutkimuksesta. Itsemääräämisoikeuteen liittyy se, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista, samoin kuin se, mitä haluaa tutkijalle paljastaa. Tietosuojasta tulee huolehtia, sillä tiedot, esimerkiksi kirjoitukset, ovat luottamuksellisia. Ne eivät saa joutua muiden käsiin eikä niitä ole tarkoitettu muuhun käyttöön.

Kuulan (2006b, 175) mukaan se, että kirjoitukset on kerätty internetin kautta käyttäen väylänä sähköpostilistaa tai keskustelupalstaa, ei tutkimusetiikan tai tietosuojan suhteen poikkeakaan muista väylistä, kuten postitse lähetettävästä kyselystä tai haastattelusta. Tutkijan täytyy aina informoida tutkittavia kertomalla tutkimuksen perustiedot (kuten tutkijan yhteystiedot, tutkimuksen tavoite) ja

tietosuojaratkaisut. Kuulan (2006b, 177) mukaan tutkimusaineistoksi tarkoitettujen viestien säilyttäminen sähköpostissa ei välttämättä ole turvallisin vaihtoehto. Sähköpostitse saamani kirjoitukset tallensin omalle kotikoneelleni ja poistin kirjoitukset sähköpostista. Tutkimuksen valmistumisen jälkeen olen hävittänyt kirjoitukset. Internetin kautta hankittu aineisto ei tuota tutkimuseettisiä ongelmia silloin, kun tutkittavat saavat vapaaehtoisesti päättää tutkimukseen osallistumisestaan ja siitä, mitä tietoja haluavat antaa (Kuula 2006b, 177). Se, että tutkimukseni aineistonkeruun väylänä on ollut internet ja sähköpostit, ei täten tuota samanlaista pohdintaa kuin jos kyseessä olisi aineiston *ottaminen* internetsivuilta, kuten keskustelupalstoilta, joiden kirjoittajat eivät välttämättä tietäisi olevansa tutkimuskohteita (emt., 192-195).

Aineistoni on anonymisoitu, eli olen muuttanut olemassa olevat tunnistetiedot. Kuulan (2006a, 133) mukaan anonymisoinnin minimitaso on nimien vaihtaminen peitenimiksi. Aineisto-otteiden yhteydessä olevat äitien nimet ovat keksittyjä. Annoin tutkittavilleni mahdollisuuden kirjoittaa tarinansa kertomatta omaa nimeään, joten mahdollista on, että he jäävät minullekin anonyymeiksi. Useimmat äidit kuitenkin kirjoittivat omalla nimellään. Niiden, jotka eivät kirjoituksessa maininneet nimeään, tunnistetietoina minulla oli vain sähköpostiosoitteet joista kirjoitukset oli lähetetty. Anonymisointiin kuuluu Kuulan (2006a) mukaan myös esimerkiksi paikkakuntien vaihtaminen. Aineistoni on hankittu niin, etten tiedä vastaajien paikkakuntia, ainoastaan sen paikkakunnan, jonka yksinodottavien äitien ryhmään otin yhteyttä ja jätin kirjoituspyynnön. Kirjoituspyyntö on tätä kautta lähetetty myös internetiin suljetulle keskustelualueelle, johon kuuluneet äitejä eri paikkakunnilta. En tiedä, mitkä kirjoituksista ovat tulleet ryhmän kautta ja mitkä keskustelupalstan kautta. Helistin.fi -sivuston kautta vastanneiden paikkakuntia en myöskään tiedä, sillä sivustoilla käydään varmasti ympäri maan.

Tunnistettavuutta olen pohtinut siltä osin, voiko tutkimukseeni osallistuvien ainutkertaisista elämäkokemuksista paljastua heidän henkilöllisyytensä sellaisille tutkimukseni lukijoille, jotka tuntevat kyseiset äidit. Kun elämänvaiheita ja henkilökohtaisia tietoja kuvataan tutkimuksessa, siihen liittyy aina riski tunnistamisesta. Aineistoa ei kuitenkaan pidä silpoa ja turmella sen nojalla, että yrittää häivyttää kaiken tunnistettavuuden. (Kuula 2006a, 133.) Myös jos tutkittavat ovat kertoneet muille osallistumisestaan tutkimukseen, heidät voi helpommin tunnistaa aineisto-otteista. Samaan vertaisryhmään osallistuneet äidit voivat tunnistaa toisensa tutkimuksesta, jos he tietävät ennestään toistensa tarinat. Kuula (2006a, 135–136) kuitenkin muistuttaa, ettei tunnistamisella välttämättä ole ikäviä seurauksia vaan suurempana eettisenä huolena voidaan nähdä epäkunnioittava tai negatiivinen sävy kirjoittaa tutkittavista.

Leena Syrjälä ym. (2006, 183–188) kirjoittavat narratiivisen tutkimuksen erityiskysymyksistä eettisyyteen liittyen. Narratiivinen tutkimus koskettaa monesti elämän henkilökohtaisia ja arkoja kysymyksiä ja herättää tunteita niin tutkittavassa kuin tutkijassa. Se, että ihminen reflektoi tarinallisessa tutkimuksessa tärkeitä ja merkityksellisiä asioita elämässään, tekee tutkimuksesta eettisesti haastavaa: ihmisen tarinasta tulee ”viileän analyysin” kohde, joten analyysin tulisi olla sellainen, etteivät tutkimukseen osallistuneet ihmiset koe tulleeensa väärinymmärretyiksi tai hyväksikäytetyiksi (Hänninen 1999, 34). Tutkijan ääni ei narratiivisessa tutkimuksessa saa dominoida tutkittavan ääntä, sillä pääosassa ovat tutkittavat, joiden tarinoita on tarkasteltava sensitiivisesti ja ymmärtäen (Syrjälä ym. 2006, 197–198). Olen pyrkinyt analyysissani sensitiiviseen ja ymmärtävään tapaan kirjoittaa. Olen antanut äänen yksinhuoltajaäideille, mutta omat tulkintani ja analyysini teemoineen ja tyypittelyineen olen tehnyt tutkijan roolistani käsin, joten kuuluviin tuleva ääni on lopulta omani. Suorat lainaukset aineistosta olen valinnut minä. Ne on irrotettu tekstikokonaisuudesta, mutten ole ainakaan tarkoituksella muuttanut lauseiden merkitystä asiayhteydestä äidin kirjoittaman tekstin ja oman analyysini välillä.

Tutkijana olen suhteessa niin aineistoni äitien tarinoihin kuin tiedeyhteisöön. Äidit ovat luottamuksella paljastaneet minulle yksityisiä elämäntapahtumiaan ja ajatuksiaan, ja olen vastuussa siitä, että heidän arvokkuutensa ja yksityisyytensä säilyy. Toisaalta olen suhteessa tiedeyhteisöön ja tutkimukseni tulee olemaan julkisesti luettavissa. Tiedeyhteisölle ja yleisölle olen vastuussa tarkkuudesta, autenttisuudesta ja tulkinnasta. (Josselson 2007a; ref. Eronen 2009, 85.)

4 YKSINODOTUS JA ÄITIYS ILMAN LAPSEN ISÄÄ

Aineistostani olen koonnut viisi teemaa. Ensimmäinen teema käsittelee isättömyyttä äitiyden lähtökohtana. Äidit kuvailevat miessuhdettaan tai muuta tilannetta, kun ovat tulleet raskaaksi tai saaneet tietää raskaudestaan. Toinen teema käsittelee poissaolevaa isää, äitien valintaa isyyden selvittämisestä ja ajatuksia isän läsnäolon puuttumisesta. Kolmas teema käsittelee kokemuksia odotusajasta ja äitiydestä jaksamisen, huolien sekä ilonaiheiden kautta. Neljäs teema on lähipiiriltä saatu tuki ja muiden ihmisten suhtautuminen. Viides teema kuvaa yksinodottavan kokemaa ammattilaisten ja viranomaisten sekä ylipäänsä yhteiskunnan suhdetta heihin ja sitä, millaisia kohtaamiset ovat olleet.

4.1 Äitiyden lähtökohtana isättömyys

Tutkimukseni äidit kirjoittivat tarinoissaan raskaudesta ja äitiydestään, mutta lapsen biologisella isällä ja pohdinnalla isyydestä oli suuri rooli tarinoissa. Koska äitien tarinoissa lapsen isä tai isyys yleensä oli vahvana aiheena, liittyy ensimmäinen teemani isättömyyteen. Äidit peilasivat omaa äitiyttään isän puuttumisen kautta. Isän puuttumista puolustettiin sillä, ettei isä ole äitien mukaan halunnut vastuunkantavaksi perheenjäseneksi tai isäksi lapselle. Isän puuttumista puolustettiin myös sillä, että äidit ovat kokeneet olevansa riittäviä vanhempia yksin eikä isää ole kerrottu niin merkitykselliseksi ja lapsen hyvinvoinnin kannalta oleelliseksi.

Kirjoituksissa päähenkilöitä olivat äidit, jotka kirjoittivat äidiksi tulemisestaan. Kuitenkaan muita osapuolia, eli lasta ja isää, ei voitu sivuuttaa. Puhe isästä oli joissakin tarinoissa jopa pääosassa. Näyttääkin siltä, ettei äidiksi tulemistä voi käsitellä ilman että käsiteltäisiin myös isää. Eräs äideistä mainitseekin tämän omassa kertomuksessaan: *”Jostain syystä isäkysymys nousi aina esiin kun tulin paikalle.” (Vera)*

Lapsen odotukseen yksin ovat aineistoni naisilla johtaneet monet syyt. Noin puolet äideistä on tullut raskaaksi lyhyemmässä tai pitemmässä parisuhteessa, mutta parisuhteet eivät olleet kestäneet alkuraskautta pidemmälle. Muutama äiti kertoi raskauden alkaneen salasuhteesta, suhteesta ystävän tai tuttavien kanssa tai lyhyemmästä tapailusta, jota ei voi kutsua parisuhteeksi. Yksi äideistä oli

tullut raskaaksi hedelmöityshoitojen kautta. Raskauden alkamisen tilanne voi aineiston äideillä olla hyvinkin erilainen: äidit voivat olla valinneet aktiivisesti raskauden ilman isää, kuten hedelmöityshoidoilla raskaaksi tullut äiti, tai toisessa ääripäässä parisuhteessa raskaaksi tullut, mutta äkillisen eron myötä yksin odottamaan päätyneet äiti.

Isyys näyttäytyy äitien kirjoituksissa Huttusen (2001, 154–161) käsitteitä käyttäen tutkimuksessani *siittäjä-isyytinä* ja *niukalti-isyytinä*. *Ohenevassa isyydessä* (olla entistä vähemmän isä) isyys kaventuu pelkäksi biologiseksi isyydeksi, joskus myös sen lisäksi juridiseksi. Ohenevan isyyden vaihtoehtoja ovat siittäjä-isyys ja niukalti-isyys. Siittäjä-isä on vain sperman luovuttaja, jolloin raskaus voi alkaa lyhyestäkin suhteesta. Sosiaalista tai psykologista isyyttä ei tällöin muodostu. Siittäjä-isyyttä syntyy erityisesti ehkäisyn laiminlyönnistä, kypsymättömyydestä ja ihmismielen epävakaudesta yhdistettyinä onnettomiin olosuhteisiin. Myös naiset tuottavat siittäjä-isyyttä jos he haluavat lapsen ilman miestä, mutta sen osuus ohenevan isyyden tuottamisessa on marginaalinen (emt.). David Blankenhornin (1996, 171–172) mukaan siittäjä-isä (*a sperm father*) on kasvoton ja nimetön isä, jonka lapsi voi vain kuvitella. Mies voi olla yhden yön suhde, hän voi tehdä palveluksen lasta haluavalle ystävälle tai olla nimetön spermanluovuttaja. Huttusen (2001) mukaan siittäjä-isyys ulottuu koskemaan myös hedelmöityshoitojen kautta syntyviä lapsia: isä on tällöin luovuttaja, jonka avulla nainen tulee raskaaksi ja saa lapsen. Niukalti-isä tarkoittaa, että isyys on juridista, mutta isä on perheestä poissa. Isyys on jossakin vaiheessa voinut olla sosiaalista, mutta psykologista se ei ole ollut. Joko yhdessä asumista äidin ja lapsen kanssa ei ole ollut tai isä on eron jälkeen loitonnut perheestä. Ohenevan isyyden kasvusuunta on kuitenkin niukassa isyydessä mieluummin kuin siittäjä-isytydessä. Niukkaa isyyttä tuotetaan erityisesti avio- ja avoerojen kautta.

Parisuhteessa, mutta eroprosessin aikana raskaaksi tuli kaksi äitiä. Toinen tuli raskaaksi ehkäisystä huolimatta silloin, kun oli hetkeksi palannut takaisin yhteen miesystävänsä kanssa, ja toinen kertoi eronneensa lapsen isästä ennen kuin tiesi olevansa raskaana. Yksi parisuhteessa eläneistä naisista sen sijaan oli pitkäaikaisessa parisuhteessa, jossa lasta oli toivottu jo parin vuoden ajan. Kuitenkin pian positiivisen raskaustestin jälkeen tuli ero. Hän kertoi tilanteen olleen raskas:

”Olin pitkässä parisuhteessa lapseni isän kanssa ja lapsi oli toivottu ja odotettu. Raskaaksi tulo ei ollut helppoa, yritystä oli melkein kaksi vuotta. Tehtyäni raskaustestin kerroin tuloksen heti miehelleni, joka ei ensin uskonut sitä. Noin kuukauden kuluttua hän kertoi löytäneensä toisen naisen kapakkareissullaan ja haluavansa olla tämän kanssa. Itkin ja raivosin, tuntui että elämä loppuu siihen.” (Satu)

Kaikkia naisia yhdistää lapsen kaipuu ja *tahto tulla äidiksi*. Kukaan ei kerro, että lapsi olisi ollut ei-toivottu tai olisi pahoillaan siitä, että oli tullut raskaaksi. Suunnittelemattomatkin raskaudet koettiin positiivisina. Muista olosuhteista riippumatta lapset ovat olleet ja äitiys on ollut tärkeintä, lapsi on kuvattu tervetulleeksi. Vaikka suhdetta lapsen isään ei ole ollut tai suhde on päättynyt, ovat naiset päättäneet tällöin keskittyä lapseen. Kaikki kertoivat halustaan tulla äidiksi ja toiset korostivat sitä kirjoituksissaan paljonkin. Joillakin äideillä yritystä saada lapsi oli taustalla jo pitempään. Tällöin tieto raskaudesta oli ollut iloinen siitäkin huolimatta, että isä ei perheeseen lopulta jäänyt tai ettei isä ollut sellainen, jonka kanssa parisuhdetta olisi voinut jatkaa. *”Olin jo vuosia toivonut lasta, ja kun ’vahinko’ sattui, en edes harkinnut muuta vaihtoehtoa. Tiesin jo raskaaksi tullessa, että lapsen isä ei tule olemaan osa jokapäiväistä elämäämme.” (Maiju)*

Kolme aineistoni äideistä kertoi lapsen isän ehdottaneen tai vaatineen aborttia. Näissä tilanteissa äitien oma tahto ja päätös korostuvat. Eräällä äideistä oli taustalla lapsettomuushoitoja ja avioliitto, joka päättyi lapsettomuuteen. Uusi suhde eron jälkeen päättyi ennen positiiviseksi osoittautuneen raskaustestin tekoa. Vaikka suhde päättyi, oli lapsi äidin mielestä toivottu. Lapsen saaminen ylipäänsä oli näin ollen hänelle tärkeämpää, kuin lapsen saaminen vakiintuneeseen parisuhteeseen. Lapsen isä suhtautui äidin kertoman mukaan raskauteen negatiivisesti ja ehdotti aborttia.

”Päätin jo raskaustestiä tehdessäni, että pidän lapsen vaikka olisi mitä. Lapsettomuushoidot olivat rankat ja olin erittäin iloinen tullessani raskaaksi ilman hoitoja. Lapsen tuleva isä vaati aborttia, mutten siihen suostunut. Ilmoitin, että hänen ei tarvitse osallistua lapsen elämään. Tämän jälkeen alkoi koko raskauden ajan kestänyt ahdistelu ja jatkuva syyttely.” (Vera)

Useimmat äidit kirjoittivat kokeneensa lapsen isän kanssa paljon erimielisyyksiä ja vaikeuksia raskausaikana. Esimerkiksi Veralle ja Suville oli selvää, että he haluavat lapsen mutteivät lapsen isää elämäänsä. Miesten reaktiot äitien mukaan olivat syytteleviä ja halveksuvia. Miesten onkin vaikea vaikuttaa tulevan lapsen elämään ilman parisuhdetta lapsen äitiin, kuten Johanna Mykkänen (2010, 105–107) on todennut: jos mies tuntee itsensä ulkopuoliseksi eikä koe, että hänellä on vaikuttamismahdollisuuksia siihen pitääkö äiti lapsen vai ei, miehet tuntevat usein vihaa ja kiukkua. William Marsiglion ja Sally Hutchinson (2002, 176) sanovat, että yllätysraskaus voi herättää kielteisiä tunteita silloin, jos parisuhde äitiin ei ole vakaalla pohjalla. Tieto raskaudesta otetaan vastaan kielteisenä, tosin se voi myöhemmin muuttua positiiviseksi tai neutraaliksi.

Suvi kertoi vakituisen parisuhteensa päättyneen raskauden alkuvaiheessa kun selvisi, että hänen avomiehellään on toinen nainen, vaikka hän ja mies olivat yrittäneet yhdessä lasta. Ero tuli ja raskaus päättyi keskenmenoon. Suvi tapasi uuden miehen mutta huomasi pian, ettei suhdetta voi jatkaa eikä päästä etenemään, ja hän halusi päättää suhteen. Hän ehti kuitenkin tulla uudelleen raskaaksi ja kertoi olleensa valmis kasvattamaan lapsen yhdessä miehen kanssa ilman parisuhdetta: *”Olin iloinen, onnellinen ja kauhuissani yhtä aikaa. Kuvittelin, että Jouni ymmärtäisi sen että lasta voidaan yhdessä kasvattaa mutta minulla ja hänellä ei tulevaisuutta ole.”* (Suvi)

Puolet aineiston naisista kirjoitti, ettei ollut varsinaisesti parisuhteessa lapsen isän kanssa raskauden alkaessa. Eräs äiti kertoi lapsen isän olevan hänen tuttunsa ilman, että mitään suhdetta olisi sen kummemmin ollut. Yksi äiti oli suhteessa varattuun mieheen ja tuli raskaaksi ehkäisystä huolimatta. Hän kirjoitti, että päätti pitää lapsen vaikka isä ehdotti aborttia. Äiti kertoi, että koska hän ei suostunut aborttiin, mies oli jättänyt hänet yksin ja lopettanut suhteen. Äiti kertoi, ettei ole sen jälkeen saanut mitään tukea mieheltä. Toinenkin äiti tuli raskaaksi suhteessa varatun miehen kanssa. Mies oli hänen kaverinsa, jonka kanssa hän vietti yhden yön. Äiti kertoi toivoneensa lasta ja tiedon raskaudesta hän kuvaili olleen ihana. Hänellä ei ollut isän suhteen odotuksia ja hän koki yksinodotuksen luontevana itselleen: *”...päätin säästää heidät molemmat (lapsen isän ja hänen kumppaninsa) tältä. Ja ainahan olin ajatellutkin saavani lapsen yksin. Täysin normaalitila minulle.”* (Virpi)

Yksi äideistä kirjoitti tulleen raskaaksi melko nuorena tapailtuaan lapsen isää pari kuukautta. Raskaus oli suunnittelematon. Nuoret miettivät ensin muuttamista yhteen mutta huomasivat pian, ettei se ollut vaihtoehto. Ero oli riitaisa, eivätkä he olleet enää sen jälkeen tekemisissä. Tulevalle äidille raskaus merkitsi nopeaa aikuistumista:

”En ollut kovinkaan pahoillani tilanteesta silloin, välimme olivat olleet niin riitaisat, että oli parempi olla yksin ja sain rauhassa olla onnellinen tulevasta vauvasta ja keskittyä täysillä äidiksi tulemiseen. Näin jälkikäteen ajatellen olimme niin hirvittävän nuoria, ja kun tulin raskaaksi, oli minun pakko muuttaa koko elämänsuunnitelmaa kertahetimitillä, aikuistua pikaisesti. Isälle raskaus ei tietenkään ollut ollenkaan niin konkreettista, joten hänelle se oli aivan mahdotonta sopeutua tilanteeseen samalla vauhdilla.” (Tiia)

Sopeutuminen raskauteen ja äitiyteen on naisille välttämätöntä. Isillä sitoutuminen odotukseen ja lapsen tulon ei ole aina samanlaista kuin äideillä. Mykkäsen (2010, 70) mukaan isien omalle

toimijuudelle ei jää tilaa silloin, kun isäksi tullaan vahinkoraskauden myötä. Jos miehellä on äitiin psyykkistä ja fyysistä etäisyyttä, ei isäksi tulo tunnu todelliselta, koska raskautta ei konkreettisesti näe eikä arjessa ole läsnä. Isyyteen sitoutumiseen vaikuttaa se, kuinka isä on kokenut omat vaikuttamismahdollisuudet päätöksiin ja kuinka aktiiviseksi toimijaksi hän itsensä kokee. Raskaudenaikainen mukanaolo on myös vahvasti yhteydessä siihen, kuinka isä osallistuu pikkulapsen elämään niissäkin tapauksissa, kun isä ja äiti eivät ole parisuhteessa. (Cabrera ym. 2008.)

Useampi äiti kertoi isien haluttomuudesta isyyteen esimerkiksi abortin ehdottamisen muodossa. Huttunen (2001) nostaa tähän liittyen esiin tärkeän kysymyksen isyydestä: onko lapselle parempi jos isä, joka ei ole lapsestaan kiinnostunut, ei ole lapsen elämässä? Huttunen (2001, 50) mukaan siitä ei ole lapselle haittaa, jos sellainen isä häipyä kuvioista, joka ei ole koskaan halunnut jakaa arkea lapsen kanssa. Huttunen (2001, 157–158) puhuu myös siitä, ettei äidiksi ole pakkoa ryhtyä, sillä äidillä on mahdollisuus aborttiin. Miehellä ei kuitenkaan ole valinnanvaraa vaan hänen on sopeuduttava äidin valintaan, oli se sitten päätös tehdä abortti tai pitää lapsi. Avioliiton ulkopuolella on tunnustettava isyys ja jos sitä ei vapaaehtoisesti tee, isäksi tullaan oikeuden päätöksen kautta. Huttunen (2001) pohtii, pitäisikö isällä olla mahdollisuus kieltäytyä isyydestään. Hän tuo esiin varovaisen ajatuksen, voisiko isällä olla mahdollisuus 12. raskausviikkoon (vrt. abortti) mennessä luopua oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan tulevaa lasta kohtaan. Hän perustelee ajatustaan juuri sillä, ettei lapselle ole iloa isästä, joka ei halunnut hänen isäkseen. Toisaalta tällainen luopuminen isyydestä olisi miehelle portti, josta hän pääsisi pakoon kuin ”koira veräjältä” ilman vastuunottoa. Isyyslaissa (700/1975) ja laissa lapsen elatuksesta (704/1975) on juuri se ulottuvuus, että isä joutuu ottamaan vastuun aviottomasta lapsesta, tunnustamaan lapsen ja osallistumaan lapsen elatukseen, jos äiti niin haluaa eikä vastusta isyyden selvittämistä. Toki on mahdollista, että mikäli äitikin haluaa isyyden ”kieltää” ja päästää isän vastuusta, hänen tarvitsee vain vastustaa isyyden selvittämistä.

Monet naiset kertoivat ensisijaisesti toivoneensa perinteistä ydinperhettä. Eräs äiti kertoi eronneensa miehestään raskauden alkuvaiheessa. Raskaus oli suunniteltu siten, että ”lapsi saa tulla jos on tullakseen”. Suhde päättyi miehen pahoinpideltyä odottavan äidin, ja hän päätyi odottamaan yksin. Äidin tilannetta voisi pitää vastakohtana Mayn (2001) tutkimiin yksinhuoltajaäiteihin, jotka eivät voineet lähteä väkivaltaisesta suhteesta, sillä naisen oli vaikea pärjätä ilman miestä perheessä. Tuleva äiti kertoo, ettei isä tule olemaan kuvioissa millään lailla sitten, kun lapsi syntyy. Toivetta perustaa perhe yhdessä kumppanin kanssa hän kuvaa seuraavalla tavalla: ”Yksinhuoltajuus ei

sinänsä pelota minua, ainoastaan se harmittaa, että olen aina ajatellut tekeväni/ perustavani perheen yhden ihmisen kanssa. Mutta aina ei voi vaikuttaa siihen, mitä elämä tuo.” (Irina)

Irinan ydinperhehaaveen kariutumisen syy oli parisuhteen päättyminen raskauden aikana, toisin kuin erään äidin, joka kirjoitti päättäneensä hankkia lapsen hedelmöityshoidoilla, koska sopivaa kumppania ei ollut löytynyt. Äiti kertoi, että oli ensin selvittänyt mahdollisuuksiaan adoptoida, mutta kyllästynyt prosessiin ja kohteluun lastensuojelujärjestössä. Hedelmöityshoitoklinikalla prosessi alkoi äidin mukaan melko nopeasti. Vuoden kuluttua hoidot onnistuivat ja hän oli raskaana. Jane Bockin (2000) tutkimuksessa oikeutus hankkia lapsi lopulta vapaaehtoisesti yksin perustellaan sillä, että sopivaa miestä ja parisuhdetta ei ollut löytynyt. *”Olen aina ollut kovin lapsirakas ja pitänyt ikään kuin itsestään selvyytenä, että joskus olen äiti. Kuitenkin opiskelut, työ ja muutenkin rikas sosiaalinen elämä johtivat siihen, etten tavannut sitä oikeaa kenen kanssa perustaa perhe.”* (Päivi)

Vaikka äitien parisuhdetilanteet raskauden alkaessa ovat olleet erilaisia, heitä yhdisti tahto tulla äidiksi ja lähes poikkeuksetta valmius ottaa vastuu lapsesta ilman isää. Päätös lapsesta on äidin eikä kukaan kertonut harkinneensa vakavasti aborttia, vaikka sitä oli joillekin ehdotettu. Sevón ja Huttunen (2002) muistuttavat, että isän on helpompi vetäytyä vastuusta kuin äidin, ja äiti on myös se, joka viimekädessä päättää raskauden jatkamisesta. Jotkut äideistä kuvasivat suhdettaan lapsen isään hyvinkin yksityiskohtaisesti ja monet kertoivat erityisesti vaikeuksista, jotka raskaaksi tulo on vanhempien välille aiheuttanut. Suurinta osaa aineiston äitejä yhdistää (usein lyhytkestoinen, joillakin myös pitkäkestoinen) parisuhde ja sen päättyminen raskauden alettua, mutta myös suhteet, jotka eivät ehkä ulkopuolisen silmin ole olleet moraalisesti hyväksyttäviä, kuten suhteet varattuihin miehiin. Suunniteltuja raskauksia, joissa vanhemmat elivät parisuhteessa, oli kaksi. Parisuhteiden, niin lyhyiden kuin pitkienkin, päättymiset olivat johtuneet osa äitien ja osa isien aloitteesta. Raskaana oleva nainen ei ollut aina jätetty osapuoli, vaan raskaana oleva saattoi itse haluta miehestä eroa.

4.2 Poissaoleva isä

Isyyden vahvistamisessa kohdatuista vaikeuksista kirjoittaa kolme äitiä. Eräs äiti kertoo isän toivoneen aborttia ja sitten kieltäytyneen tunnustamasta lasta. Isä on äidin mukaan sanonut, ettei

vapaaehtoisesti tunnusta isyyttään eikä aio olla lapsen kanssa tekemisissä. Toinen äiti kirjoitti myös isän toivoneen aborttia. Äiti kertoo, että isä on kieltäytynyt isyyden tunnustamisesta ja yhteydenpidosta, eikä isä ole tavannut lasta tai maksanut elatusta. Äiti kuitenkin kertoo, että mies joutuu tunnustamaan isyytensä. Lisäksi hän kertoo, että hänellä on vielä pieni toive siitä että jonain päivänä isä haluaisi tavata lapsensa.

Kolmas isyyden selvittämisessä vaikeuksia kohdannut äiti kirjoitti isän pakoilleen viranomaisia, eikä isyyden selvittämistä voitu siksi tehdä. Äiti kertoi, ettei tiedä isän nykyistä olinpaikkaa. Huolena äidillä on se hetki, kun lapsi jossain vaiheessa haluaa tietää isästään tai tavata isänsä. Äitiä pelottavat isän mahdolliset valheet, mutta äiti sanoo lastenvalvojan arkistosta löytyvän oikeat tiedot, josta lapsi voi itse tarpeeksi vanhana selvittää isäasiaa halutessaan.

”Onneksi kaikki paperit säilytetään isyyden selvityksestä arkistoissa vuosikymmeniä ja niistä lapseni voi lukea, mitä tänä aikana tapahtui. Papereista käy ilmi, että olen kertonut kaikesta totuudenmukaisesti ja halunnut lapseni tapaavan isäänsä, mutta hänen päättäneen toisin. Aion myöskin pitää mielessäni, että mitä tahansa meidän välillämme tapahtui, en ikinä hauku lapselleni häneen isäänsä. En hauku, mutta en kaunistele. Totuudenmukaisesti, mutta mahdollisimman hienotunteisesti.” (Pauliina)

Huttunen (2001, 82–93) on jaotellut isyyden ulottuvuuksia sen mukaan, kuinka aktiivisia ja sitoutuneita miehet ovat isyydessään. Useat isät ovat sitoutuneita ja aktiivisia. Isyyteen lapsen synnyttyä on mahdollista sitoutua, vaikei parisuhdetta lapsen äitiin olisi. Tämän tutkimuksen kertomuksissa isät eivät näyttäytyä aktiivisina eivätkä sitoutuneina, vaan Huttusen (2001) jaottelua käyttäen *passiivisina ja heikosti sitoutuneina*. Se tarkoittaa, että isä on kypsymätön isä, poissaoleva isä tai väistynyt isä. Nämä isät ovat voineet joutua isäksi vastentahtoisesti. Kypsymättömyys voi tarkoittaa miestä, joka ei ole valmis isäksi ja ei ole vielä ”aikuistunut”. Kypsymättömyys ei aina ole iästä kiinni eli se ei kosketa pelkästään nuoria miehiä. Kypsymätön isä on kyvytön ja haluton ottamaan vastuuta lapsesta. Poissaoleva isä voi puolestaan tarkoittaa henkistä ja/tai fyysistä poissaoloa lapsen elämästä. Väistyvällä isällä tarkoitetaan isää, joka ei varsinaisesti kaipaa lapsiaan, isä ikään kuin suosiolla (tai äidin avittamana) luopuu isyydestään. Luopuminen ilmenee esimerkiksi harvenevina tapaamisina. Myös tuore isä, joka ei halua sitoutua parisuhteeseen tai isyyteen, voi olla väistynyt isä. Huttunen (2001, 93) ehdottaa näille isille ulkopuolisen tuen järjestämistä, joka auttaisi isyyteen kasvamisessa.

Neljä äitiä kirjoittaa saaneensa lastenvalvojan kautta isyydet selvitettyiksi. Näiden miesten kohdalla isyys on siten Huttusen (2001) käsitteitä käyttäen sekä biologista että juridista, ja isyys laajentunut siittäjä-isyydestä niukalti-isyydeksi. Maijun lapsen isä tunnusti isyytensä ja maksaa elatusavun, mutta juridista isyyttä laajemmaksi isyys ei ole edennyt. ”On–off -suhteessa” elänyt Maiju kertoi, että alussa isä kävi useamman kerran viikossa katsomassa lasta, mutta ajan mittaan käynnit harvenivat, kunnes loppuivat kokonaan. Maiju tiivistää käsityksensä isän tämänhetkisestä roolista:

”Ketään ei millään paperilla voi pakottaa lapsestaan välittämään tai häntä tapaamaan, joten ehkä parempi, jos ei tule katsomaan jos sen rasitteeksi tuntee. Olen ajatellut, että isä tässä eniten häviää, kun ei lastaan halua nähdä. Tulevaisuudessa joudun sitten miettimään mitä ja miten lapselle kerron.” (Maiju)

Moni äiti pohtii ja on harmissaan siitä, etteivät isät ole halunneet tavata lasta. Vaikka äideillä on ristiriitoja henkilökohtaisessa suhteessaan isään, toivovat he lapsensa puolesta suhdetta isään. Esimerkiksi Suvi ihmettelee, miksei mies tapaa lasta ja miettii, voisiko ajan kanssa asia muuttua. Toinenkin äiti ilmaisi toiveen, että mies joskus haluaisi tavata lapsensa. Suvi kertoo, että isyys tunnustettiin ja samalla tehtiin elatussopimus. Tapaamisia ei ole äidin mukaan ollut muutoin kuin lastenvalvojan vastaanotolla, jossa isä nopeasti näki lapsen. Äiti kertoo, että hän halusi isyyden selvitetävän ja isyyden viralliseksi. Äiti ajatteli, että lapsella on oikeus viralliseen isään sekä oikeus elatukseen ja perintöön. Nykyään äiti ajattelee, ettei juridisen isyyden voimaansaattamisella oikeastaan ole merkitystä, koska isä on isä vain paperilla.

”Valitsin isyydentunnistamisen, koska haluan, että lapsi tietää kuka isä on. DNA-testit tehtiin lastenvalvojan ehdotuksesta ja Jounin toiveesta, olenhan minä hänen mukaansa ihan jakorasia. Halusin myös turvata lapseni tulevaisuuden ja perinnön, jos sellaista nyt koskaan on. Jos nyt kysyttäisiin, toimisin luultavasti toisin. Mitä virkaa on isällä, joka on vain paperissa? Ei mitään, ei sellainen isä ole edes isä, vain jonkun miehen nimi. – – En ihan päivittäin, mutta usein kuitenkin tunnen tiettyä vihaa Jounia kohtaan. En voi ymmärtää, miksi aikuinen mies valitsee tämän tien että ei tapaa koskaan. Mietin tuleeko joskus joku muu aika.” (Suvi)

Tapaamattomuuteen on ehdotettu neljää vaihtoehtoista syytä (Dudley 1991; ref. Broberg & Hakovirta 2009). Ensinnäkin tapaamiset voivat estyä, jos lähivanhempi ei anna tavata lasta. Toisekseen etävanhemman oma henkilökohtainen ongelma, esimerkiksi päihteidenkäyttö, voi haitata tapaamisia. Kolmas syy voi olla se, ettei lapsi itse halua tavata etävanhempansa.

Neljänneksi myös välimatka voi olla niin pitkä, etteivät tapaamiset käytännössä voi toteutua. Syitä on varmasti myös muita, esimerkiksi jos isänä olo ei ylipäänsä kiinnosta, ei yhteyttä pidetä. Huttusen (2001, 11) mukaan isät ovat syrjässä siitä syystä, että antavat tilaa äideille, koska äiti on ”tärkeämpi” vanhempi lapselle kuin isä. Isät ovat siis etäisempiä siitä syystä, että antavat ”luonnonmukaisesti” tilaa äidille. Poissaolevaa isyyttä on luokitellut myös Franséhn (2004, 173–174), jonka tutkimuksessa isät luokitellaan kolmeen kategoriaan: isiin, jotka haluaisivat säilyttää kontaktin, isiin, joilla omat henkilökohtaiset ongelmat estävät yhteydenpidon ja isiin, jotka eivät ole kiinnostuneita lapsistaan.

Mari Antikainen (2007, 87), joka on tutkinut sopimuskäytäntöjä erojen yhteydessä toteaa, että erossa mies helposti luovuttaa, jolloin tapaamiset ja yhteydenpito lapsen kanssa jäävät. Tällainen luovuttaminen, menneiden ”unohtaminen” sopii luultavasti myös isäksi yllättäen, parisuhteen ulkopuolella isäksi tulleisiin. Isällä ei missään vaiheessa ole ollut läheistä kiintymystä ja suhdetta lapseen eikä välttämättä äitiinkään, joten asioiden jättäminen sikseen voi tuntua parhaalta vaihtoehdolta. Sinkkoson (2008) mukaan vaihtoehtoja isien katoamiseen on useita: lapset eivät merkitse miehille mitään, miehet ovat itsekkäitä tai kypsymättömiä, he haluavat elää ilman sitoumuksia ja velvoitteita, he ovat syrjäytyneitä, tai miehet eivät halua olla tekemisissä lapsen kanssa, koska eivät halua olla tekemisissä äidin kanssa. Lisäksi näiden miesten ihmissuhteet ovat häilyviä ja naissuhteet epävakaita. Isyyden olemassaolo on vahvasti riippuvainen parisuhteen olemassaolosta. Vanhempien keskinäiset ongelmat haittaavat lapsen kehitystä ja jos äiti ei arvosta isyyttä, isä ei saa tilaa isän roolin toteuttamiseen. (Sinkkonen 1998, 73–74, 221.)

Mary Corcoran (2005) on tutkinut lapsistaan erillään asuvia isiä. Itsestään selvää ei hänen mukaansa ole se, että kontaktien vähyyden syy olisi se, ettei lapsi kiinnostaisi isiä. Kontaktin määrään vaikuttaa muun muassa äiti, äidin perhe ja mahdollinen uusi kumppani. Kaikkein vähiten lastaan näkevät ne isät, jotka eivät ole olleet naimisissa tai avoliitossa äidin kanssa. Corcoranin (2005, 149) tutkimuksessa väitetään, että yhteiskunta ja jopa perheenjäsenet ja ystävät rohkaisisivat isiä poistumaan lapsen elämästä, sillä oikeuksien hakeminen olisi liian traumaattista, aikaa vievää ja kallista. Isiä kehoitettiin odottamaan, että lapsi etsii kasvaessaan isänsä. Toisaalta Corcoran (2005) toteaa, että isyys voi olla miehelle myös tilaisuus parantaa elämää ja oppia ottamaan vastuuta, ja että isiä tulisi tukea isyyteen niin lapsen kuin isän itsensä takia.

Tiia on aineistoni äideistä poikkeus, sillä isyyden tunnustamisen lisäksi isä on myös Tiian lapsen huoltaja. Vanhemmat ovat äidin kertoman mukaan riidelleet tapaamisoikeudesta, kun isä on

hakenut oikeuden kautta tapaamisia. Isä oli Tiian mukaan prosessin aikana pari kertaa tavannut lasta, mutta välit riitaantuivat jälleen ja isä lakkasi tapaamasta. Tiia pohtii, että isä oli hakenut tapaamisia oman äitinsä halusta ymmärtämättä isyyttään syvällisemmin. Tiian mielestä isä ei ollut lapseen kiintynyt eikä tuntenut olevansa isä, toisin sanoen isä ei tuntenut olevansa psykologinen isä. Sittemmin isän tapaamiset ovat alkaneet uudelleen ja Tiia kertoo isän ymmärtävän vastuunsa. Välit ovat sopuisimmat. Tapaamisia on suunnilleen joka toinen viikonloppu, mutta Tiia kertoo kutsuvansa isää enemmän satunnaisesti lapsenvahdiksi. Riitaisa nuorten ero ja yksinodotus Tiian osalta on kuitenkin päätyntä siihen, että nykyään isä ja lapsi tapaavat säännöllisesti.

Myös Vera on lapsen isän kanssa päätyntä oikeusprosessiin. Veran lapsen isä ”kiusasi” Veran mukaan häntä koko raskausajan, ja kun lapsi syntyi, alkoi hän vaatia tapaamisia. Isyys selvitettiin isyystestillä, vaikka äidin mukaan isävaihtoehtoja ei ollut. Äiti kertoo, että välit ovat edelleen tulehtuneet ja meneillään on oikeudenkäynti huoltajuudesta ja tapaamisista. Veran mielestä isä ei ota häntä huomioon, eivätkä he ole voineet rakentaa yhteistyöhön perustuvaa vanhemmuutta.

”Minkäänlaista henkistä tukea en ole koskaan saanut häneltä. Ajattelen itse, että lapsella on oikeus isään ja hän saa tavata lastaan, mutta kohtuudella. Ollessani yksin lapsen kanssa ei ollut helppoa olla jatkuvasti maalitaulu ja yrittää jaksaa arjen kiemuroissa myös. Joskus salaa toivon, etten olisi edes kertonut lapsesta.” (Vera)

Selkeästi Veran tapauksessa isä on aktiivinen. Äiti miettii, että helpompaa olisi, jos isyyttä ei olisi tunnustettu tai ettei hän olisi edes kertonut lapsesta alun perin. Äiti tulee kuitenkin siihen tulokseen, että isä olisi joka tapauksessa tunnustanut isyyden oikeusteitse, jos äiti olisi vastustanut lastenvalvojalla isyyden selvittämistä. Isä maksaa elatusavun ja haluaa olla myös huoltaja. Isä haluaa tavata lastaan. Veran tilanne on päinvastainen kuin monen muun äidin tilanne, sillä isä itse osoittaa aktiivisuuttaan ja halukkuutta osallistua lapsen elämään.

Juridisesti vahvistamattomat isyydet

Neljä äitiä on vastustanut isyyden selvittämistä ja viides äiti aikoo vastustaa, kun lapsi syntyy. Isyyden selvittämistä vastustaneet äidit suhtautuvat isän rooliin isyyden selvittäneitä äitejä jyrkemmin, eivätkä toivo isää elämään, ellei lapsen ja isän välille esimerkiksi lapsen kasvaessa muodostu myöhemmin suhdetta. Saaran lapsen isä, tuttavamies, ei ollut äidin mukaan uskoa

raskaudesta kuulleessaan. Isä oli Saaran mukaan vakuuttanut olevansa läsnä ja isä lapselle, mutta raskauden myötä yhteydenotot olivat vähentyneet. Muutaman kuukauden jälkeen miehestä ei enää kuulunut, vaikka Saara oli yrittänyt saada mieheen yhteyden. Saara ei halunnut uskoa, että hänestä tulee yksinhuoltaja. Isä ei ole tunnustanut isyyttä. Isä ei ole elämässä millään tavalla mukana, ja Saara on puhunut hänen kanssaan vain pari kertaa. Saaran mielestä mies on itsekäs, eikä halua nykyään häntä omaan tai lapsen elämään. Saaran tilannetta voi kuvata periksi antamisena. Saara oli yrittänyt pitää mieheen yhteyttä ja uskonut miehen puheisiin, kun tämä oli sanonut olevansa läsnäoleva isä. Lopulta isyys ei laajentunut sosiaaliseksi tai psykologiseksi, ei edes juridiseksi, eikä äiti enää haluaisikaan isää heidän elämäänsä.

Pitkästä parisuhteesta raskauden alussa eronnut äiti vastusti lastenvalvojan luona isyyden selvittämistä. Äiti kertoo, että lastenvalvoja oli ollut ymmärtäväinen ja kertonut mahdollisuuksista elatuksen turvaamiseksi. Sulkemalla isän juridisen isyyden ulkopuolelle isällä ei ole mahdollisuutta toimia huoltajanakaan. Äiti piti parempana vaihtoehtona, ettei isyydestä tehdä juridista.

”Kuulostaa hurjalta tuo isyyden tunnustamisen vastustaminen, mutta käytännössä se on vain paperi lastenvalvojan arkistossa. Tämä mahdollistaa minulle yksinhuoltajuuden ja päätökset yksin kaikissa mahdollisissa asiapapereissa, jolloin en tarvitse isän allekirjoitusta.” (Satu)

Isä oli äidin kirjoittaman mukaan kerran käynyt katsomassa lasta. Äiti kertoo, että entinen kumppani ahdistaa häntä ja äiti myöntää olevansa katkera. Katkeruuttaan hän ei kuitenkaan kertomansa mukaan aio välittää lapselle. Äiti kirjoitti, että kertoo lapselleen isästä kun hän siitä kysyy, ja halutessaan lapsi voi isää tavatakin. Sillä, kuinka äiti poissaolevasta isästä puhuu, on merkitystä lapsen muodostaessa mielikuvaa isästään (Franséhn 2004). Puuttuvan vanhemman olemassaoloa ei voi unohtaa vaan hänet luodaan mielikuvituksessa. Lapsella saa olla lupa muistaa ja tietää, että isäkin on jossain: isän olemassaoloa ei kielletä, vaikkei isä muuten elämässä olisikaan. (Sinkkonen 2008.) Todellisuuden vääristely tai isän olemassaolon kieltäminen ovat huonoja vaihtoehtoja sen sijaan, että lapsi saisi luoda isästä mielikuvia ja käsitellä tunteitaan aikuisen avustuksella (Sinkkonen 1998, 243). Moni äiti kertoo pohtineensa, kuinka aikanaan lapsen kanssa tulee isäkysymystä käsittelemään. Aineistoni äitien lapset ovat kaikki vielä alle kouluikäisiä, joten kukaan ei kerro isäasiaa lapselle vielä suuremmin selvittäneensä.

Vuonna 2007 voimaantulleen lain hedelmöityshoidoista (1237/2006) mukaan lapsella on täysi-ikäiseksi tullessaan oikeus halutessaan selvittää siittiöiden luovuttajan henkilöllisyys, ja luovuttajien

täytyy rekisteröityä. Päivi sai hoitoja ennen tuota ajankohtaa, joten hänen lapsensa ei saa tietää isästään tarkemmin. Päivi kertoi saaneensa muutamia tietoja luovuttajasta, kuten iän, silmien ja hiusten värin, pituuden sekä ammatin. Päivi sanoo, että on avoimesti kertonut lapselle, ettei heidän perheeseensä kuulu isää. Päivi kertoo olevansa varma, että aiheesta tullaan käymään vielä monta vaikeaa keskustelua. Päivi toivoo, että osaisi tuolloin selvittää asian lapselleen niin, että tämä ymmärtää äidin valinnan ja lapsi pääsisi sinuiksi asian kanssa.

”Isyyden selvittämistä ei näin ollen meidän kohdalla tehty. Papereihin merkittiin suoraan, ettei isää tiedetä. Minusta tämä oli ihan ok, mutta tosin joskus mietin, että joku ulkopuolinen voi ajatella raskauden alkaneen yhdenillan jutusta. Mutta mitäpä sen väliä, mitä toiset ajattelee.” (Päivi)

Jos biologinen isä ei ole lapsen elämässä lainkaan, voidaan ehkä jopa kyseenalaistaa käsite *isä* kokonaan näiden miesten kohdalla. Esimerkiksi Irina toteaa: *”Mielestäni ne pallit ja siemenet ei isää tee vaan se, miten sen lapsen elämässä on mukana.”* Täten lapsen biologista isää ei voitaisi pitää isänä, kuten käsite yleisesti ymmärretään. Hagströmin (1999, 232) mukaan isä ei automaattisesti *ole*, vaan isäksi *tullaan* harjoittelun ja sitoutumisen kautta (*”pappa är inget man är utan något man blir genom träning och engagemang”*). Isyys täytyisi siis ansaita olemalla lapselle isä. Hagström (1999, 233–235) erottaa ruotsin kielen sanat *far* ja *pappa*, joista *far* tarkoittaa isää biologisin (ja mahdollisesti juridisin) perustein, mutta *pappa* isää erityisesti vastuunoton, osallistumisen ja sitoutumisen myötä, toisin sanoen sosiaalista ja psykologista isyyttä. Suomen kielen sanalle ”isä” ei ole vastaavia rinnakkaiskäsitteitä. Huttunen (2001, 56–57) pohtii sitä, kuka lopulta voidaan määritellä isäksi. Onko biologinen isä isä, vai pitäisikö hänestä puhua vain vaikkapa siittäjänä ja jättää isä-termi syvempiä merkityksiä varten?

Isättömyys lapsen kannalta

Monet äidit pohtivat kirjoituksessaan sitä, vaikuttaako isättömyys lapsen elämään. Eräs äiti mietti, onko pilannut lapsensa elämän jo ennen tämän syntymää, koska hänellä ei tule olemaan isää. Äiti kuitenkin päätyi siihen, että ajatus oli lapsen isän hänelle esittämä, eikä hän itse ollut sitä mieltä. Yleisesti äitien mielipide on vahvasti se, ettei isän puuttumisesta tule heidän perheellensä negatiivisia seuraamuksia. Äidit eivät kuvaa isän puuttumisen olevan ongelma. Poikkeuksen tähän tekee yksi äideistä, jonka mielestä isän puuttuminen olisi rankkaa paitsi hänelle itselleen, myös

tulevalle lapselle: *”Toivon, että lapsen isä ottaisi vastuuta lapsestaan, eikä käyttäytyisi niin lapsellisesti, ettei meinaa olla sen elämässä. Se olisi minulle ja lapselle todella rankkaa.” (Jutta)*

Yleisesti ottaen äidit kokevat elämänsä yksinhuoltajina hyvänä ja tulevaisuuden valoisana. He ovat kiitollisia lapsistaan eivätkä ajattele, että heidän tai lapsen elämästä puuttuisi mitään vaan elämä on sellaisenaan hyvää ja eheää. Äidit kertovat olevansa onnellisia, tyytyväisiä ja seuraavansa innolla lasten kasvua. Tulevaisuuteen äidit suhtautuvat luottavaisin mielin, eivätkä he kadu menneisyyttä ja tapahtumien kulkua.

”Vaikka olenkin totaaliyksinhuoltaja, olen kiitollinen siitä, että olen saanut maailman ihanimman lapsen. Päivääkään en vaihtaisi pois ja olemme todella onnellisia pienessä perheessämme. Tulemme taloudellisesti ihan hyvin toimeen, kun pidämme kulut pieninä, ja rakkautta riittää sitäkin enemmän.” (Pauliina)

”Odotan suurella innostuksella lapseni kasvua ja nautin suuresti, kun näen hänen kasvavan ja kehittyvän ja voivan hyvin. Lapseni nauru on kultaakin arvokkaampaa, koska ajattelen, että hän onnellinen eikä mikään ole niin tärkeää.” (Päivi)

Virpi kertoo luontevasti isättömyydestä ja avoimesti kyseenalaistaa perinteisen ydinperhemallin, johon kuuluu äiti, isä ja lapset. Virpi oli kertonut isyydestä esikoisensa isälle kun lapsi oli vajaan vuoden vanha, ja isä oli kerran tavannut lapsen. Virpi kertoo, ettei ole koskaan odottanut mieheltä mitään eikä hän halua isyyttä tunnustettavan. Virpi toteaa, että jos isän ja lapsen välille joskus muodostuu jotain, niin se tapahtuu spontaanisti. Virpi uskoo, että tulevaisuudessa lapsen kanssa tulee ”vääntöä” isäasiasta. Virpin toinen lapsi on myös juridisesti isätön, mutta isä tapaa lastaan säännöllisesti: *”Tavallaan helpottavaa, tavallaan elämän kamalin kohta. Kuten usein olen sanonut, typerin asia minkä elämässäni olen tehnyt: hankkinut lapsen muka jonkun kanssa.”*

May (2008) tutki äitien valintoja yksinhuoltajuudesta. Yksinhuoltajuus on perusteltua esimerkiksi silloin, kun isän läsnäolosta koetaan olevan lapselle enemmän haittaa kuin hyötyä. Äidit kokevat tarvetta selittää, että he voivat olla hyviä äitejä tarjoten lapselle kaiken tarvittavan ja lapsi voi hyvin, vaikka äiti olisikin yksinhuoltaja. Tämän tutkimuksen äidit lähes poikkeuksetta pitävät yksinhuoltajuutta oikeutettuna. Moni sanoo, että on parempi ettei isä ole läsnä, ja että he pärjäävät mainiosti ilman isää. Äidit eivät toisaalta halua sulkea yhteydenpitoa täysin, mutta näkevät tilanteen usein niin että on isästä kiinni kuinka asiat ovat menneet. Äidit haluavat perustella syyn, miksi ovat

yksinhuoltajia. Toisilla syy liittyy siihen, että he kokevat lastensa elämän hyvänä äidin kanssa ilman isää, eli äidit eivät pidä isää niin merkityksellisenä ja hyvinvoinnin edellytyksenä. Toisilla syy taas liittyy siihen, että isä ei ole halunnut ryhtyä isäksi, joten yksinhuoltajuus on täytynyt hyväksyä ja äidin sopeutua lapsen kasvattamiseen ilman isää. Monet äidit pitävät omaa rooliaan lapsen elämässä niin kokonaisvaltaisena ja lapselle antamaansa rakkautta niin suurena, ettei lapsilta puutu mitään: *”Lapseni on iloinen ja energinen lapsi, joka varmasti on saanut myös puuttuvan isänrakkauden minulta. Kertaakaan en ole katunut elämäni, ja olen ollut onnellinen joka hetkestä lapseni kanssa.” (Satu)*

Se, että lapsella on vain yksi juridinen huoltaja, saattaa askarruttaa äitejä. Yksinhuoltajia voi huolestuttaa ajatus siitä miten lapselle käy, jos hänelle itselleen tapahtuu jotain. Lapsi jää tällöin ilman huoltajaa, sillä huoltajuus ei automaattisesti siirry kenellekään. Uuden huoltajan vahvistaa tuomioistuimilla perusteella, mikä lapselle on paras vaihtoehto esimerkiksi sukulaisten ja muiden lähipiirin aikuisten keskuudesta. Yksinhuoltajalla voi olla oma toive ja ”testamentti” siitä kenet toivoo huoltajaksi, mutta se ei kuitenkaan sido tuomioistuinta. (Gottberg 2007, 177–178.) Eräs äiti kertoo peloistaan liittyen isän puuttumiseen:

”Mietin sitä, miten lapseni suhtautuu isän puuttumiseen, osaanko kertoa valinnasta hänelle ymmärrettävästi, voinko tarjota hänelle taloudellisestikin hyvän lapsuuden ja nuoruuden, jne. Eniten pelkään kuitenkin sitä, että jos minulle tapahtuisi jotain niin kuka lastani hoitaisi ja hoitaisiko yhtä hyvin kuin minä. Minulla on selvästi vielä paljon töitä pelkojeni kanssa, mutta olen päättänyt hyväksyä pelon osana elämää.” (Päivi)

Nuorena äidiksi tullut Tiia kertoo, että hän on alusta asti pitänyt vanhemmuutta ja kasvattajana olemista todella tärkeänä. Jo raskausaikana Tiia kertoi olleensa onnellinen vauvasta. Hän kertoi pienestä saakka halunneensa äidiksi, eikä kotona oleminen ole turhauttanut: *”Rakastin äitinä olemista ja lasta valtavasti.”* Tiian tarinassa painottuu onnellisuus äitiydestä ja lapsesta. Vaikka hän tuli äidiksi verrattain nuorena, 20-vuotiaana, oli hän mielestään valmis äidiksi. Lähipiiri sekä neuvola ja päiväkotit ovat antaneet hänelle hyvää palautetta.

”Koska lapsi on ollut koko ajan yksin minun vastuullani, tai jopa ’armoillani’, niin on ollut minun tehtäväni tehdä todella kaikkeni, että tuosta lapsesta kasvaa täysipäinen ihminen. Ja olen kyllä ylpeä äitiydestäni, lähipiirissäni minua pidetään hyvänä äitinä ja olen varma siitä, että olen todella yrittänyt parhaani.” (Tiia)

Tiia kokee, että lapsen kannalta on ollut parempi, etteivät he eronneet lapsen isän kanssa myöhemmin vaan jo raskauden aikana. Nyt lapsella on ollut syntymästään asti pieni mutta ehjä perhe. Lapsi ei ole menettänyt ketään vaan he ovat olleet kokonainen perhe alusta saakka, kuten Tiia kirjoittaa. Tiia kertoo tyytyväisenä, että on onnistunut antamaan lapselle ehjän perheen eikä lapselta ole puuttunut mitään, vaikka onkin kasvanut yhden vanhemman kanssa. Yksinhuoltajien enemmistö on eronneita ja ydinperheestä hajaantuneita. Ne lapset, joilla on alkujaankin ollut vain yksi vanhempi, eivät joudu kokemaan vanhempien eron kriisiä. He eivät joudu kokemaan isän menettämistä eivätkä eron tuomia muutoksia ja konflikteja. Kasvaminen yhden vanhemman perheessä on lapselle näin ajateltuna vakaata ja pysyvää elämää. Eroperheissä voi käydä niin, että ensin lapsella on isä ja sitten hän menettää isän. Siksi erolapsia ja isättöminä kasvaneita lapsia ei voi suoraan verrata toisiinsa yksinhuoltajuudesta puhuttaessa. Eron jälkeiset ongelmat huoltajuus- ja tapaamiskiihitoineen sekä lapsen käyttäminen pelinappulana vanhempien välisessä taistelussa ovat haitallisia. Santala (2009) peräänkuuluttaa tiedon ja tuen tarjoamista vanhemmille, perhepalveluiden kehittämistä sekä sovitteluavun saatavuutta. Eroperheen lapset useimmiten säilyttävät kontaktin myös etävanhempaan, joten toki eivät erolapsetkaan aina joudu kokemaan tärkeän henkilön menetystä.

4.3 Äitien huolet ja ilonaiheet

Äidit kertovat, että jaksaminen yksinhuoltajana on ollut koetuksella erityisesti silloin, jos lapsen isästä on tullut yllättävä ero. Niillä äideillä, jotka ovat omasta halustaan ja aloitteestaan ryhtyneet äidiksi yksin, jaksaminen on kirjoituksissa kuvattu paremmaksi kuin niillä äideillä, jotka ovat esimerkiksi juuri kokeneet eron tai miessuhteissa muutoin on ollut hankala vaihe. Äidit kirjoittivat kokevansa toisinaan myös yksinäisyyttä. Tunteet tulevasta äitiydestä näyttäytyivät tarinoissa ristiriitaisina. Toisaalta koetaan onnea, ylpeyttä ja iloa tulevasta vauvasta, toisaalta yksin pärjääminen pelottaa. Äidit kaipaavat asioiden jakamista kumppanin kanssa, ja kumppanin puute aiheutti yksinäisyyden kokemuksen. Kuitenkin tuleva lapsi nousee tärkeimmäksi asiaksi ja ilo lapsen syntymästä on suurempi kuin harmi puolison puuttumisesta. Eräs äiti kertoo, että mieluummin hän on kaksin lapsensa kanssa ja yksinhuoltajana, kuin yksin perheettömänä ilman lasta.

”Ajatus äitiydestä tuntui parhaimmalta, mutta tietenkin myös pelottavalta. Oli ihanaa katsoa, kun maha kasvoi, ja tuntea lapseni liikkeet, mutta onhan se myös yksinäistä, koska sitä ei voi jakaa toisen kanssa. Oma aika ei todellakaan ole, mutta loppujen lopuksi jos pitäisi valita, niin olisinkin mieluummin lapseni kanssa kuin yksin. Raskasta voi olla niin kuin kenellä tahansa äidillä, mutta ei kuitenkaan niin raskasta etteikö jaksaisi.” (Pauliina)

Eräs äiti kirjoittaa pohtineensa raskaana ollessaan kysymyksiä siitä, mitä jos lapsi on sairas, kuinka suojella lasta kaikelta maailman pahalta, ja pystyykö hän antamaan lapselle kaiken tarvittavan. Yksinhuoltajan rooliaan hän pohtii kysymyksillä siitä, kuinka hän pärjää ja osaako kasvattaa lapsen yksin. Lapsen synnyttyä kaikki oli ”vaikeampaa, ihanampaa, raskaampaa ja palkitsevampaa” kuin hän oli etukäteen pohtinut. Niitä ei ennalta pystynyt kuvittelemaan.

Eräs äiti kertoo, että kaikki oli uutta, jännittävää ja pelottavaa. Hän oli raskaudestaan ylpeä ja hän kertoo kuinka *”teki mieli huutaa kaikille miten ylpeä olin vauvasta ja mahasta kun se alkoi näkyä, mut ei ollu oikein ketään kelle kertoo niitä juttuja”*. Raskaana ollessaan hän kertoi miettineensä monta yötä kuinka tulee pärjäämään, ja oli yksinäinen. Hän mietti raskausaikana pärjäämistään lapsen kanssa, mutta lapsen synnyttyä ajatukset muuttuivat luottavaisimmiksi: *”Ihmetteli vaan lapsen syntymää tippa linssissä, ja mietti sit et kyllähän me pärjätään.”*

Hedelmöityshoidoilla raskaaksi tullut äiti kertoo, että hänen kohdallaan raskaus oli enemmän kuin toivottu ja odotettu. Tieto raskaudesta aiheutti tunnemylläkän: *”Sydän oli haljeta onnesta mutta aivot varoittelivat liiasta iloitsemisesta.”* Hän pelkäsi aluksi keskenmenoa ja muita poikkeavuuksia, mutta sai neuvolassa ymmärrystä osakseen. Hän kertoi kaikille ylpeänä raskaudestaan. Synnytys kuitenkin oli rankka ja hän luulee, että siitä jäi pelkoja:

”Nyt olen jälkikäteen lukenut jonkin verran synnytyksen jälkeisestä masennuksesta ja osa lievemmistä oireista tuntuu tutuilta. Eniten hämmensi se, että niin paljon kuin olin lasta toivonut ja odottanut, niin en kokenut kiintyvänä lapseen niin voimakkaasti kuin ajattelin äitien kiintyvän. Mutta mitä enemmän lapsi kasvoi, sitä enemmän opin tuntemaan lastani ja tunteeni kasvoivat syväksi rakkaudeksi.” (Päivi)

Eräällä raskaana olevista äideistä on kokemusta lapsen saamisesta niin parisuhteessa kuin nyt parisuhteen ulkopuolella. Nykyisen raskauden hän kokee erilaisena eikä ole voinut nauttia raskaudesta samalla tavalla kuin esikoisen kanssa, jota odottaessa ”kaikki asiat olivat hyvin”. Nyt

hän kertoo olevansa masentunut ja huolissaan tulevasta lapsesta. Hän kertoi, että miettii paljon isää, ja sitä aikooko isä osallistua lapsen synnyttyä. Kumppanin tuki ja rakkaus helpottaisivat äidin mukaan hänen oloaan. Lisäksi hän on miettinyt, että ristiäisten järjestäminen yksin tulee olemaan rankkaa.

Myös muissa tutkimuksissa on havaittu, että äidiksi tuloon liittyy onnen ja odotuksen tunteen lisäksi huolta lapsesta. Lapsen terveydentila, oma toimiminen vanhempana ja kasvattajana voivat ensi kertaa vanhemmaksi tulevalle olla suuria kysymyksiä. Vanhemmuuden keskeinen tehtävä on vastuun kantaminen lapsen hyvinvoinnista. Raskausaika ei kuitenkaan ole pelkkää onnellista odotusta, vaan se sisältää myös paljon epävarmuutta ja arvaamattomuutta. Äitien pelko ja huoli raskausaikana liittyvät alkuvaiheessa raskauden jatkumiseen ja myöhemmässä vaiheessa siihen, onko lapsi terve ja säilyykö se hengissä. Synnytyksessä pelottaa kivun kestäminen sekä oma ja vauvan selviäminen. (Sevón & Huttunen 2002, 72–80, 90.) Joillakin yksin odottavilla äideillä näiden huolten lisäksi kerrottiin huolta yksinhuoltajana pärjäämisestä ja myös isättömyydestä. Kaiken kaikkiaan raskausaikana koetaan jännitteitä ja sitä luonnehtii kaksitahoisuus: toisaalta tulevasta lapsesta iloitaan, ja toisaalta tulevaisuus voi tuntua epävarmalta ja pelottavalta.

Äidit kertovat yleisesti äidiksi tulon herättäneen onnen tuntemuksia, mutta yksin odotuksen olleen rankkaa. Jotkut äidit surivat etukäteen sitä, ettei lapsi saa ydinperhettä eikä osallistuvaa ja läsnä olevaa isää. Jotkut äidit kertoivat lapsettomuudesta aiemmissa parisuhteissa, ja olleensa siksi erityisen onnellisia raskaudesta, vaikka eivät olleet parisuhteessa isän kanssa. Odotukseen yksin tottuu, vaikka yksinhuoltajuus ei olisi valittua ollutkaan. Eräs äiti kertoi alkaneensa parisuhteensa päätyttyä pikkuhiljaa tottua ajatukseen, että olisi yksin vauvan kanssa. Hän kirjoittaa, että lapsen sairasteltua on ollut vaikeuksia, mutta tulevaisuus näyttää valoisalta ja aurinkoiselta. Hän ei ole katunut mitään ja on onnellinen joka hetkestä lapsen kanssa. Hän kertoo olevansa itsevarma ihminen ja uskoo että positiivinen elämänsäsenne on auttanut. Hän on löytänyt myös uuden miesystävän: ”*Olemme muuttamassa uuteen kotiin, jonne muuttaa myös miesystäväni. Hän tykkää lapsestani todella paljon ja haluaa olla perhe kanssamme.*” (Satu)

Äitiys voi olla luonnollinen siirtymä naisen elämässä, mutta joillekin äideistä siitä muodostuu yllättävä elämän käännekohta ja siirtymä. Äitiys voi antaa elämälle uuden suunnan ja sisällön. Muutos voi olla positiivinen, jopa ”pelastaa” muunlaiselta tulevaisuudelta. (Edin & Kefalas 2005.) Eräs äideistä kertoo elämänsä suunnan muuttuneen lapsen ansiosta, kun hän tuli suunnittelematta raskaaksi. Nyt hän kertoo elävänsä uudessa parisuhteessa ja arvelee, että tapahtumilla oli

tarkoituksensa. *”Olen tajunnut, että on muutakin elämää kun baareissa käyminen ja ryyppääminen. Luulen että näin oli tarkoitus tapahtua. Mun lapsen ansiosta pystyin muuttamaan elämäni. Ilman sitä olisin ehkä pilannut sen.”* (Anna)

Uusista miesystävistä kertoo neljä äitiä. Jotkut kirjoittivat, etteivät lainkaan kaipaa kumppania, jotkut haaveilevat tulevaisuudessa löytävänsä jonkun, ja muutamat eivät mainitse asiasta. Uuden kumppanin löytäneet äidit kuvaavat uutta suhdetta positiivisen elämänmuutoksen tuojaksi. Äidit eivät kuitenkaan sano löytäneensä lapselleen uutta isää, mutta äidit korostavat sitä, että uusi kumppani elää arkea perheen kanssa ja äidit myös kertovat, kuinka uusi kumppani pitää lapsesta. Arjen jakamisen ja ajan yhdessä viettämisen perusteella äitien uudet kumppanit voivat olla, tai heistä voi ajan myötä tulla lasten sosiaalisia isiä. Biologisen isän puuttuminen ei merkitse aina isätöntä lapsuutta tai miehen mallin puuttumista, sillä äidillä voi tuttavapiirissä ja suvussa olla montakin miehenmalliksi kelpaavaa, tai hän voi myöhemmin löytää sosiaaliseksi ja ehkä psykologiseksi isäksi soveltuvan kumppanin (Huttunen 2001, 156). Yksinhuoltajuus ei ole pysyvä kategoria, sillä elämäntilanteet muuttuvat.

Virpi kirjoittaa, ettei kaipaa puolisoa elämäänsä lainkaan. Virpille lapsen odottaminen ilman parisuhdetta on ollut luonteva valinta, eikä hän kaipaa uutta kumppania tai lasten isää jakamaan vanhemmuutta. Virpi kirjoittaa hänellä olevan *”hyvin vahva identiteetti itsenäisenä vanhempana. Ei yksinhuoltajana, ei sinkkuäitinä, ei mitään sellaista. Tämä on valinta, jonka elämässäni olen tehnyt”*. Virpi kertoo haluavansa näyttää, että erilaiset perheet ovat mahdollisia. Hän miettii myös olevansa liian itsenäinen parisuhteeseen. Lapsia hän ei kertomansa mukaan kuitenkaan keneltäkään ole *”huijannut”* tai kiusallaan tai katkerana jättänyt miehiä pois kuvioista. Virpi kertoo olevansa ylpeä ja onnellinen perheestään, eikä ole valmis ottamaan mukaan ketään *”ylimääräistä”*.

4.4 Läheisten ja muiden ihmisten suhtautuminen

Lähes kaikki äidit mainitsevat jonkun läheisen, joka on ollut korvaamaton tuki raskausaikana ja lapsen syntymän jälkeen. Läheisiä ovat olleet omat vanhemmat, sisarukset sekä parhaat ystävät. Ainoastaan yksi äiti kertoo, ettei ystävien tuki ole riittävää, vaan kumppanin tuki helpottaisi. Parisuhteessa elävät saavat luonnollisesti tukea puolisoltaan ja voivat jakaa lapsen odotuksen, syntymän ja vauva-arjen. Klett-Daviesin (2007) mukaan omasta lapsuuden perheestä ja ystävistä

tulee yksinhuoltajalle tärkeämpiä. Myös Marlène Sapin ym. (2008, 303–325) totesivat tutkiessaan nuorten yksin lasta odottavien romanialaisäitien sosiaalisten verkostojen muuttumista, että perheen antama tuki, emotionaalinen tuki, huolenpito ja hyväksyntä ovat oleellista selviytymisessä.

Lähipiirin tuki on aineistossani näkynyt niin odotusajassa, synnytyksessä kuin synnytyksen jälkeisissä päivissä vastasyntyneen kanssa. Ensimmäinen vaihe on ollut raskaudesta kertominen. Äidit ovat saattaneet etukäteen miettiä, miten asiasta muille kertoa. Yksi äideistä kertoo pelänneensä ympäristön suhtautumista: *”Pelkäsin kertoa raskaudesta työpaikalla ja lapsen isovanhemmille. Tiesin kaikkien mielipiteen, kun tämä oli saanut alkunsa ns. vahingossa ja kun ei oltu isän kanssa yhdessä, ja joutuisin tämän kanssa olemaan yksin.”* (Jutta)

Synnytyksessä mukana olleista tukihenkilöistä mainitsi neljä äitiä. Kolme äideistä kertoo ystävän olleen synnytyksessä mukana, ja yksi äiti siskon. Lisäksi yksi äiti kertoi varanneensa synnytykseen mukaan doulan. Doula on koulutettu vapaaehtoinen tukihenkilö, joita Ensi- ja turvakodit välittävät (Ensi- ja turvakotien liitto). Doulan hän varasi siksi, ettei ole täysin varmaa että ystävä pääsee tueksi synnytykseen.

Yksi äideistä kertoo, että läheiset ovat olleet onnellisia hänen puolestaan, eikä kukaan ole kyseenalaistanut päätöstä alkaa äidiksi yksin. Eräs äiti mainitsee siskonsa suureksi tueksi, samoin ystävät ja opiskelukaverit. Tuki kotiin vauvan kanssa palatessa on ollut äideille tärkeää. Erään äidin tilanteen ratkaisi muutto kotipaikkakunnalle, jossa omat vanhemmat ja vanhat ystävät tulivat tueksi. Hänen äitinsä oli ensimmäisen viikon synnytyksen jälkeen hänen ja vauvan luona. Kolme muutakin äitiä mainitsee vanhemmiltaan saamasta tuesta ensimmäisinä päivinä ja viikkoina vauvan kanssa, yksi äiti myös ystävän avusta. Apu kuvataan korvaamattomana. Alkuun pääsemisen jälkeen kuitenkin he kertovat pärjänneensä itsenäisesti. Eräs äiti kertoi erityisesti oman äitinsä olleen tärkeä:

”Rankkaa oli kun ei voinut jakaa ajatuksia vauvasta toisen tulevan vanhemman kanssa. Välillä oli erittäin yksinäistä, vaikka minulla oli runsas tukiverkko takanani. Oma äitini nousi hyvin tärkeäksi raskausaikana ja lapsen syntymän jälkeen. Hän on ollut yksi tärkeimmistä tuista yksinodottamisessa.” (Vera)

Seuraava lause tiivistää monen äidin mielipiteen: *”En ole kuitenkaan ikinä katunut päätöstäni vaikka vaikeaa on ollut. Olen saanut tukea perheeltäni ja ystäviltäni, mutta suurimmaksi osaksi on pitänyt pärjätä yksin.”* (Anna)

Hedelmöityshoidoilla raskaaksi tullut äiti kertoo, että ei halunnut salata raskauttaan, koska lapsen saaminen on ollut hänelle elämän positiivisin asia. Hän uskoo, että muut kokevat lähestymisen helpompana, jos hän itse pitää tilannetta luontevana ja on avoin. Hän kirjoitti, ettei hänelle olla tultu suoraan antamaan kritiikkiä. Hän kuitenkin uskoo, että muut ovat hämmästellleet asiaa, muttei hänen kuultensa. ”*Kerroin kysyjille avoimesti, miten olen raskaaksi tullut tai nykyään mistä lapsi on alkunsa saanut. Toistaiseksi en ole törmännyt kauhisteluun, mutta olen varma, että selkäni takana asiaa on ihmetelty. Mutta minkäs teet.*” (Päivi)

Yhden äidin kertomuksessa on vahvasti läsnä hänen halunsa kulkea omaa valitsemaansa tietä perheensä ainoana aikuisena. Hän kertoo, ettei ympäristö ole kritisoinut hänen valintojaan tai ainakaan hänelle ei niistä olla tultu sanomaan suoraan.

”*Kaikilta sain ainakin hiljaisen hyväksynnän. Kaikilta tuli vahva tuki. Ei kukaan patistanut minua ottamaan lapsen isään yhteyttä. Ei kukaan ehkä uskaltanut sanoa minulle päin kasvojen mitään. Olin ja olen edelleen jokseenkin määrätietoinen ja rehellisesti sitä mitä olen. En osannut silloin, enkä vielääkään, häpeillä mitään. Enkä pidä edes elämäni mitenkään omituisena, vaikka rikon normeista suurimman osan.*” (Virpi)

Tuen saamisen lisäksi jotkut äideistä olivat kokeneet myös surkuttelua isän puuttumisesta. Eräs äiti mainitsee ympäristön voivotelleen hänen tilannettaan, ja että häntä olisi myös syytetty tilanteesta. Ystävät vetäytyivät ja hän tunsu itsensä yksinäiseksi: ”*Eikä tietysti auttanut et ’ystävät’ kaikkos ja ihmisten mielipiteet oli just näitä ’iteppäs oot soppas keittäny’.*” (Saara)

Tuen, konkreettisen avun ja kannustuksen lisäksi muu ympäristö on ollut myös huolissaan äideistä ja lapsista. Lapsen kannalta on voivoteltu isän puuttumista, ja äitien kannalta yksinhuoltajana olon raskautta. Eräs äiti kertoo, että hänen pärjäämisestä lapsen kanssa on oltu huolissaan. Ympäristö ei toisaalta äitien mielestä aina ymmärrä yksinhuoltajan arjen rasittavuutta. Mielipahaa on aiheuttanut eräälle äidille ystävän lausahdus, joka vähätteli yksinhuoltajien kokemaa työtaakkaa. Toinenkin äiti kertoo, kuinka häntä suututtaa parisuhteessa elävien äitien valitus, kun he joutuvat olemaan muutaman päivän ilman miestä. Hän sanoo, ettei todellisesta yksinhuoltajuudesta voi ulkopuolinen tietää vaan ymmärtääkseen sen se täytyy kokea itse.

”*Ystävänä kertoi minulle, kuinka naimisissa olevat perheelliset naiset ovat paljon väsyneempiä kuin yksinhuoltajat, koska heillä on enemmän tekemistä. Vaikka en halua marista elämästäni niin välillä*

ihmiset unohtavat, että minä teen kaiken aivan yksin. Käyn kävellen kaupassa, teen joka ikisen ruuan, siivouksen, pyykinpesun, vaipanvaihdon ihan kaiken yksin.” (Pauliina)

”Eniten raivostun siitä, kun ihmiset valittaa vaikka facebookissa siitä, kuinka ovat neljä päivää ’yh:na’ kuinka on kamalaa... niinpä! Heillä ei valitettavasti ole alkeellisintakaan käsitystä siitä, mitä tämä yksin lapsen kanssa elo oikeasti on. Kenelläkään ei ole, se pitää kokea itse.” (Suvi)

Eräs äiti kertoi sukupuolten välillä olleen eroja siinä, kuinka yksinodotukseen on suhtauduttu. Hän kertoo, että etenkin naispuoliset henkilöt ovat ihailleet rohkeutta lähteä odottamaan lasta yksin. Miespuoliset ovat sitä vastoin olleet erittäin huolissaan lapsen isästä ja mistä lapsi jää vaille ilman isää. Kritiikki oli äidin mukaan jyrkkääkin. Lisäksi häntä varoiteltiin väsymisestä. On mielenkiintoinen seikka, että hän on kokenut naisten osalta kannustusta ja miesten osalta huolta. Kritiikkiä isättömyydestä kirjoitti kohdanneensa toinenkin äiti. Hän koki, että lapsen isää kohtaan koettiin sympatiaa, mutta äitiä kohtaan ei, vaikka vastuu lapsesta jäi juuri äidille. Lisäksi äidin olisi muiden mielestä pitänyt tukea enemmän isää. Pidettiin äidin tehtävänä sopeuttaa ja kannustaa isää isyyteen. Minna Rantalaiho (2009) mainitsee, että koska isäsuhteen merkitys ja lapsen oikeus molempiin vanhempiin on korostunut, on isäsuhteen tukeminen yksinhuoltajaäidin moraalinen velvollisuus.

”Jälkeenpäin ajatellen siedin ihan liikaa muilta ihmisiltä. Minulta vaadittiin valtavasti ymmärtämistä ja yrittämistä ja muut ihmiset halusivat jatkuvasti kertoa mielipiteitään siitä, että lapsella täytyy olla isä. Isälle ymmärrystä löytyi kasapäin, hän kun oli niin nuorena joutunut niin vaikeaan tilanteeseen, mutta kukaan ei tuntunut näkevän, että minäkin olin samassa tilanteessa, jopa vaikeammassakin omasta mielestäni, sillä minähän se olin kenen vastuulla se vauva yksin oli. Sen lisäksi vielä haluttiin minun yrittävän enemmän auttaa isää hänen vaikeassa tilanteessaan. Mutta nyt myöhemmin olen senkin ymmärtänyt, että minulta vaadittiin aivan liikaa, ei ollut minun vastuullani tehdä isästä osallistuvaa ja vastuunsa kantavaa isää, se oli ihan isän itsensä vastuulla.” (Tiia)

Isäsuhteen lisäksi yksinhuoltajaäitien ratkaistavana on kysymys siitä, kuinka äiti ja lapsi pitävät yllä suhdetta muihin sukulaisiin isän puolelta. Kyseessä ovat lapsen isänpuoleiset sedät, tädit, isovanhemmat ja serkut. Se, muodostuuko heihin suhdetta, riippuu monesta tekijästä. Heistä voi tulla merkittäviä, mutta toisaalta suhteet voivat myös hiipua, kuten Anna-Maija Castrén (2008) on todennut tutkittuaan eronneita vanhempia ja heidän suhteitaan ex-puolison sukulaisiin. Eräs äiti

kertoi, että lapsen isän vanhemmat ja lapsen siskopuoli ovat käyneet kylässä, eikä hän pidä sitä ollenkaan pahana asiana. Toinenkin äideistä kertoi isänäidin olevan hänen kanssaan tekemisissä, mutta isoäidille olleen vaikeaa pysyä puolueettomana.

4.5 Ammattilaisten kohtaaminen

Viranomaisten ja ammatti-ihmisten apu ja suhtautuminen kerrottiin pääosin positiivisena. Kaksi äitiä kertoi heidän luonaan käyneistä perhetyöntekijöistä ja kolme äitiä psykologin avusta. Mainintoja tuli myös lastenvalvojasta, päiväkodin henkilöstöstä, kätilöstä, neuvolasta ja sairaalan sosiaalityöntekijästä. Viranomaisille raskaudesta kertominen ei ollut kaikille helppoa. Yksi äiti kertoi, että neuvolan terveydenhoitaja ja lääkäri kannustivat. Toinen äiti kirjoitti häntä hirvittäneen kertoa neuvolan terveydenhoitajalle, että odottaa yksin. Terveydenhoitaja oli iloisesti sanonut, että yksin pärjää mainiosti, mikä tuntui tulevasta äidistä hyvältä. Terveydenhoitajan kautta hän sai aikoja neuvolapsykologille, jossa hän kävi raskauden ajan ja sen jälkeenkin. Psykologilla käynneistä hän kertoi saaneensa paljon apua. Paavilaisen (2003, 101–102) mukaan lapsen odotuksessa varmuutta ja turvallisuuden tunnetta voimistaa, jos äitiyshuollossa otetaan huomioon perheen elämäntilanne eikä keskitytä pelkästään fyysiseen hoitoon. Toinenkin äiti kertoi saamastaan psykologin avusta. Hän kertoi häpeävänsä suhdettaan varattuun mieheen ja raskauttaan, mutta uskoo että aika auttaa. Hän kertoo, että psykologin apu on selviytymisessä tärkeää. Eräs äiti kirjoitti aloittaneensa terapian raskausaikana edistääkseen jaksamista:

”Raskausaika oli rankka henkisesti, sillä kaikki omat lapsuuden käsittelemättä jääneet asiat pyrkivät jatkuvasti mieleen. Kävin koko raskausajan terapiassa, jotta sain asioita käsiteltyä. Tämä ehkäisi mahdollisuuden synnytyksen jälkeiseen masennukseen. Halusin varmistaa, että jaksan ja selviän vauvan kanssa yksinkin. Koen, että äitiys ei ole itsestään selvyys ja että haluan tehdä asioita eri tavalla kuin omat vanhempani.” (Vera)

Kaksi äitiä kertoi, että heillä käy tai on käynyt perhetyöntekijä. Pienen vauvan hoito kerrottiin täydeksi työksi, ja perhetyöntekijä mahdollisti hetken omaa aikaa, jolloin ei tarvinnut olla vastuussa lapsenhoidosta. Eräs äiti kertoi, että perhetyöntekijöitä oli monenlaisia, mutta enimmäkseen heistä olleen paljon apua arkeen. Bergin (2008, 65–67) mukaan yksinhuoltajat ovat yleisiä perhetyön asiakkaita. Perhetyö keskittyy vahvasti äiteihin ja heidän auttamiseensa vanhemmuudessa, vaikka

perhevastuun yleisesti ajatellaan kuuluvan kummallekin vanhemmalle. Äitiin keskittymistä selittävät juuri yksinhuoltajuus ja isän puuttuminen.

Yksi äideistä kehuu synnytyssairaalan henkilökuntaa. Häntä kohtaan oltiin avuliaita, ja hän kertoi puhuneensa sosiaalityöntekijän kanssa tilanteestaan. *”Sairaalassa pääsin puhumaan jollekin sosiaalityöntekijälle siitä kun oon yksin lapsen kanssa. Käytiin läpi sen hetkinen tilanne ja kaikki muu, henkilökunta muutenki oli tosi ihanaa, ja auttavaista.” (Saara)*

Isyyden selvittämistilanteesta lastenvalvojan luona tarkemmin kertoi kaksi äitiä. Äiti, joka tuli raskaaksi hedelmöityshoidolla, kertoi että tilanteesta selvittiin huumorilla, sillä tilanne oli ollut uusi myös työntekijälle:

”Isyyden todistamistilaisuudessa sosiaalityöntekijä kertoi, että olen ensimmäinen asiakas hänellä, joka on ollut hedelmöityshoidoissa. Tämä aiheutti vähän hämmennystä papereiden kanssa, mutta tilanne oli meistä kummastakin ehkä enemmän koominen ja hauska kuin mitään muuta.” (Päivi)

Lastenvalvojakäynnistä kertonut toinen äiti kritisoi lastenvalvojaa. Äiti koki isyyden tunnustamistilaisuuden nöyryyttävänä. Hän närkästyi siitä, että lastenvalvoja oli kertonut isällä olevan oikeus isyystutkimukseen, vaikka isä olisi itse luottanut äidin sanaan ilman isyystestiä. Äiti koki ehdotuksen isyystestistä niin, että lastenvalvoja epäili hänen rehellisyyttään: *”Äidistä lähestulkoon tehtiin huora, joka ei voi tietää kenen kanssa on maannut ja milloin. Tivattiin oletko varma, missä ja milloin.” (Maiju)*

Minua kiinnosti se, kuinka isyyslain mukainen isyyden selvittäminen lastenvalvojan luona on koettu. Ylipäänsä tutkimuksessani kohtaamiset lastenvalvojan kanssa kuvattiin neutraaleiksi. Isyyden selvittämistilanteet ovat usein avoparien muodollisia isyyden vahvistamistilaisuuksia, kun taas osa avioliiton ulkopuolella synnyttäneistä äideistä tosissaan pohtii selvittääkö isyys vai jättääkö isyys selvittämättä, ja mitä kummastakin seuraa. Lastenvalvoja on tällöin avainasemassa ja voi yhdessä äidin kanssa keskustella ja pohtia vaihtoehtoja. Lastenvalvojalla tulee olla sensitiivinen ote hyvin henkilökohtaisista tapahtumista puhuttaessa: eräs äiti oli kokenut lastenvalvojalla käynnin nöyryyttävänä, koska siellä oli ehdotettu isyystestin ottamista. Osapuolille tulisi näissä tilanteissa selventää testien tarkoitus ilman, että asiakas tuntee tulleensa kohdelluksi epärehellisenä tai epäluotettavana.

Törmääminen yhteiskunnan rakenteisiin ja oletuksiin

Jotkut äideistä ovat kokeneet olevansa poikkeavia odottaessaan lasta yksin. Eräs äiti kirjoitti menneensä synnytysvalmennukseen, mutta todennut sen olevan suunnattu pariskunnille. Hän ei siksi mennyt enää toista kertaa. Yksinodotuksen mahdollisuutta ei siten oteta riittävästi huomioon vaan oletetaan automaattisesti, että raskaana oleva nainen on parisuhteessa. Ei pelkästään yksittäiset ihmiset, vaan myös yhteiskunta ja sen palvelut olettavat, että nainen odottaa lasta parisuhteeseen. Saattaa olla, että isien mukaan ottamiseen (jaettu vanhemmuus) on keskitytty niin tiukasti, ettei huomioonoteta sitä mahdollisuutta, etteivät kaikki isät osallistu. Toinen äiti kertoo kokeneensa sen ”raivostuttavana”, että hänen oletetaan automaattisesti olevan parisuhteessa, koska hänellä on pieni lapsi.

Sen lisäksi, että äidit kritisoivat yhteiskunnan oletettavan raskaana olevan tai pienen lapsen äidin olevan parisuhteessa, kritisoivat jotkut äidit avun saamisen hankaluutta. Yksi äiti kertoi esimerkiksi, että lastenhoitajan saaminen on vaikeaa ja ne ovat myös kalliita. Eräs äiti kertoi, että apua tarvitaan ajoissa, eikä vasta sitten kun on voimiansa ääri rajoilla: *”Toivoisin kyllä tulevaisuudessa enemmän apuja neuvoloista ja muista sosiaalisista verkoista, ennen kun äidit palaa loppuun ihan kokonaan. Tuntuu se apu tulevan aina vasta sitten kun on jo oikeesti niin väsynyt ettei itseäänkään jaksaa hoitaa.”* (Saara)

Saara ei tarinassaan kerro, onko hakenut apua jostakin ja hän puhuu äideistä monikossa. Kertomuksesta ei käy selville, onko Saara itse ”palanut loppuun”, kun apua ei ole tullut ajoissa, vai onko kyseessä joku toinen äiti tai yleinen toteamus. Joka tapauksessa Saara peräänkuuluttaa ennaltaehkäisevää apua äitien jaksamisen tueksi. Sevón ja Huttunen (2002, 95) huomauttavat myös, että yhteiskunnassa pitäisi kantaa enemmän huolta siitä, kuinka äidit jaksavat ja voivat. Kun isää ei ole tai hänestä ei ole vastuuta ottavaksi vanhemmaksi, tulisi löytää keinoja tukemaan jaksamista ja jakamaan äidin vastuuta.

Äitien tarve jakaa hoitovastuuta tulee ottaa vakavasti, eli äideillä tulisi olla mahdollisuus konkreettiseen hoitoapuun erityisesti pienen ja tarvitsevan lapsen kohdalla uupumuksen ehkäisemiseksi (Berg 2008, 72). Jaetun vanhemmuuden ihanne, jossa kaksi vanhempaa jakavat yhtäläillä vastuulla ja hoivaavat lasta, ei yksinhuoltajan arjessa ole mahdollista. Äidin yksilöllisyyttä tulee tukea: oma aika, ystävät ja harrastukset tukevat hyvinvointia ja jaksamista sekä antavat voimia myös äitiyteen (emt., 100). Liian sitova ja jakamaton hoitovastuu voi koitua taakaksi yksinäisillä

äideillä. Toisaalta äitien itsenäisyyttä, selviytymistä ja kokonaisvastuun kantamista pidetään toivottavina, toisaalta taas äitiyden jakamista isän ja myös ammattilaisten kanssa korostetaan. Jos isää ei ole, hoivan jakamista voi toteuttaa muiden läheisten ja sukulaisten kanssa, tai luoda yksinäisten äitien keskinäisiä tukiverkostoja. On vahingollista odottaa äideiltä täydellistä jaksamista, ehtimistä ja itsenäisyyttä. Konkreettista apua ja tukea, esimerkiksi kotipalvelua ja lastenhoitoapua tulisikin olla saatavilla normaalina sosiaalipalveluna. (Berg 2008, 164–169.) Konkreettisen avun järjestymisen lisäksi yksi äideistä kertoi toivovansa apua isän vastuuttamiseen:

”Välillä tuntuu, ettei saa tarvittavaa apua mistään vaikka kuinka yrittäisi, ei edes viranomaisia tunnu kiinnostavan kauheasti kyseinen asia ja isän vastuuttomuus. Mielestäni suomen laki ja oikeusjärjestelyt on todella löysää näissä asioissa. Tuommoiset isät olisi laitettava enemmän vastuuseen ja näin ollen saatava lapselle enemmän turvaa ja varmuutta, ja myös äideille pitäisi olla enemmän apua ja tukea jos joutuu olemaan yksin. Jos lapsen isä ei todella suostu myöntämään isyyttään niin pakko se viedä oikeuteen ja pakottaa hänet isyytettiin.” (Jutta)

Tulkitsen Jutan toivovan yhteiskunnalta keinoja puuttua vastuuta pakoilevan isän toimintaan ja saada vastahankaisia miehiä sitoutumaan isyyteen. Hänen mielestään lain pitäisi olla tiukempi. Isyyden vahvistamisen isän vastustaessa hän kokee hankalana, koska täytyy mennä oikeuteen. Anu Pylkkänen (2008, 71–72, 84) kirjoittaa, että perheisiin liittyvää sääntelyä on jatkuvasti vähennetty, ja on painotettu yksilöiden vapautta valita ja vapautta tehdä keskinäisiä sopimuksia. Oikeudellista puuttumista on haluttu vähentää. Viime kädessä perhesuhteet ja perheikäytännöt järjestellään neuvottelemalla (Kuronen 2003, 119). Kyseinen äiti kertookin, että asioista on keskusteltu kerran perheneuvolassa mutta asioiden olevan kesken, koska isä oli perunut seuraavan ajan.

Maiju kertoo pitävänsä yhteiskunnan käytäntöjä vanhentuneina: *”Yhteiskunnan osalta tuntuu välillä, että eletään edelleen 1800-luvulla. Esim. kelaan täytyi viedä ’todistus’ että odottaa yksin.”* Äiti kritisoi lisäksi yksinhuoltajien huonoa taloudellista asemaa. Hän sanoo, ettei yksinhuoltajaa ja odottajaa tueta millään lailla ja yleiset tuet on laskettu kaksivanhempaisia perheitä huomioiden. Maiju sanoo, ettei hoitovapaalle voi jäädä tai muutoin eletään reilusti köyhyysrajan alapuolella. Muutoin äidit eivät taloudellisesta pärjäämisestä kerro. Muutamat mainitsevat selviytyvänsä taloudellisesti, mutta rahakysymys ei tarinoissa nouse varsinaisesti esiin. Liekö syynä se, etten sitä pyynnössäni kysynyt, vai eivätkö äidit näe taloudellista puolta merkityksellisenä omassa yksinhuoltajuudessaan.

Ainoastaan Maiju mielti yksinhuoltajien taloudellisen tilanteen problematiikkaa. Kuitenkin yleisesti yksinhuoltajuudesta puhuttaessa juuri taloudellinen asema nousee keskustelun aiheeksi ja tutkimusten kohteeksi. Yksinhuoltajaperheen köyhyysriski on suuri ja kasvanut viime vuosina. 31 prosenttia yksinhuoltajaperheistä eli vuonna 2007 köyhyysrajan alapuolella, koska heillä tulokehitys on ollut muihin verrattuna keskimääräistä hitaampaa. Vuonna 1995 vastaava osuus oli 8 prosenttia. (Salmi ym. 2009, 78–92.) Pohjoismaissa on yleistä, että kahden vanhemman perheissä molemmat ovat ansiotyössä. Yksinhuoltajien ajatellaan käyvän yhtä lailla työssä kuin muiden vanhempien. Yksinhuoltajille ei ole kohdistettua erityistukea, sillä heidän odotetaan pärjäävän siinä missä kaikkien vanhempien. Kuitenkin tulotaso on naisilla miehiä pienempi (yksinhuoltajat ovat enimmäkseen naisia), toisen aikuisen tulot puuttuvat ja yksinhuoltajat eivät hyödy mittakaavaeduista kuten kahden vanhemman perheet. Nämä seikat vaikuttavat siihen, ettei yksinhuoltajien taloudellinen asema ole hyvä. (Hiilamo 2009.)

5 ITSENÄINEN ÄITI VAI YKSINÄINEN ÄITI?

Teemoittelun jälkeen jatkoin aineistoin analyysia tyyppittelemällä aineistoa. Viisi teemaa käsittelivät isättömyyttä äidiksi tulon lähtökohtana, poissaolevaa isyyttä ja isyyden juridista selvittämistä, äitien huolia ja ilonaiheita raskausaikana ja lapsen synnyttyä, lähipiiriltä saatua tukea ja muiden ihmisten suhtautumista, sekä viranomaisten ja ammattilaisten kohtaamisia. Tässä luvussa kuvaan äitien kokemuksia muodostamalla tarinoista kaksi yksinhuoltajaäidin mallitarinaa. Ensimmäinen tarinoista on *itsenäisen ja omaehtoisen äidin mallitarina* ja toinen *yksinäisen ja huolestuneen äidin mallitarina*.

Teemoittelun vaiheessa havaitsin äitien kertovan eri lailla eri teemoihin liittyen. Kaksi erisuuntaista tyyppiä oli selkeää havaita, koska tarinoissa oli selkeästi sekä positiivisia että ongelmasävytteisempiä kuvauksia äidiksi tulemisesta. Kaikista tarinoista on poimittu piirteitä kumpaankin mallitarinaan. Sitaatit kummankin mallitarinan yhteydessä eivät tarkoita, että kyseinen äiti kuuluisi kokonaan tähän mallitarinaan, eli tekisin tästä äidistä itsenäisen ja omaehtoisen äidin tai yksinäisen ja huolestuneen äidin mallitarinan esimerkin. Sitaatit on erotettu muusta saman äidin tarinasta eli ainoastaan esillä olevan sitaatin osuuden sijoitan ja luokittelen osaksi mallitarinaa.

Yksinkertaista on johtaa eri tyypit raskaaksi tulon tilanteesta (suunniteltu tai suunnittelematon raskaus, toivottu tai ei-toivottu raskaus), mutta myös asenne ja suhtautuminen äitiyteen sekä kuvaus jaksamisesta ovat ohjanneet minut etsimään äitien kokemalle säännönmukaisempia polkuja. Se, millä perusteella alkujaan hahmottelin mallitarinoita, on ensisijaisesti riippuvainen äitien tilanteesta raskaaksi tullessa. Esimerkiksi itsenäinen ja omaehtoinen äiti on itsenäinen raskauden suunnittelussa ja raskauden aikana, mutta yksinäinen ja huolestunut äiti kokee itsensä yksinäiseksi raskauden alkaessa. On kuitenkin syytä ottaa huomioon, että ajan kuluessa mallitarinasta toiseen siirtyminen tulee mahdolliseksi: yksinäisestä äidistä voi lapsen synnyttyä tai kasvaessa tulla itsenäinen. Huolestuneesta yksinodottajasta voi kasvaa kuukausien tai vuosien saatossa onnellinen yhden vanhemman perhe. Tällaisia kasvutarinoita, ”vaikeuksien kautta voittoon” tarinoita löysin useasta aineiston tarinasta.

Mallitarinoita voi tarkastella myös toimijuuden näkökulmasta. Yksinäisen ja huolestuneen äidin tarinassa toimijuus ei ole yhtä suurta kuin itsenäisen ja omaehtoisen äidin tarinassa. Kenneth Gergen (2005) on jaotellut tarinoita regressiiviseen, staattiseen ja progressiiviseen. Olennaista on se,

kuinka voimakkaasti päähenkilö vie tarinaa itse eteenpäin ja kuinka voimakkaasti hän pitää tapahtumien johtuvan jostain muusta, kuin omasta toiminnasta eli ohjautuvan ulkoapäin. Progressiivinen narratiivi on toivottavaa (”asiat ovat hyvin”), staattinen ja regressiivinen ei-toivottavaa (”asiat ovat huonosti”). (Gergen 2005; Jokinen 2000, 133.) Selviytyjän identiteetin rakentamisessa progressiivinen, positiivinen narratiivi peilautuu vasten regressiivistä tai staattista narratiivia: henkilö on selvinnyt huonoista ajoista yli ja saa voimaa siitä. Samalla oma toimijuus vahvistuu. (Jokinen 2000, 141, 147.)

Vaikka äidit ovat tämän tutkimuksen pääosassa, äidit kirjoittivat tarinoissaan myös lasten isistä ja lapsista. Äitiydestä on vaikea puhua ottamatta esiin isyyttä. Oman tarinatyyppiä ottaessani huomaan olevan myös isyydestä riippuvainen: mitä vähemmän äiti kertoo olleensa isän kanssa tekemisissä ja mitä vähemmän hän isää lapsen ja itsensä elämään kaippaa, sitä onnellisemmin hän kirjoittaa yksinhuoltajuudestaan. Itsenäisen ja omaehtoisen äidin kertomuksissa korostuu, että he pitävät elämänsä yksinhuoltajana hyvänä sellaisenaan. Äidit kirjoittavat, ettei isän tai puolison poissaolo ole ongelma. Itsenäisen ja omaehtoisen äidin kertomuksissa pidetään hyvänä asiana tai hyväksytään se, että lapsesta ollaan vastuussa yksin ilman toista vanhempaa. Sen sijaan yksinäisen ja huolestuneen äidin mallitarinaan sijoittamissani kertomuksissa korostuu hylätyksi tulemisen kokemus. Lapsen isä ei ole samantekevä vaan äidit olisivat mieluummin ydinperheen äitejä, johon isä kuuluu kiinteästi. Monet äidit kokivat kertomuksissa tarvetta puolustaa sitä, miksi ovat yksinhuoltajia (ks. Bock 2000). Äidit hakevat oikeutusta olla tai ryhtyä yksinhuoltajiksi. Monissa äitien tarinoissa oli piirteitä puolustautumisesta. Jotkut äidit kuvasivat tilanteensa siten, että olosuhteet johtivat saamaan lapsen yksin. Monesti se tarkoittaa isän kuvaamista kelvottomaksi, kypsymättömäksi tai vastuuttomaksi.

5.1 Itsenäisen ja omaehtoisen äidin tarina

Itsenäisen ja omaehtoisen äidin tarinat kertovat yksinhuoltajaäitiydestä lapselle sopivana vaihtoehtona. Ennen kaikkea äidit kokevat heillä olevan *oikeus äitiyteen* ilman isää. Äidit ovat joko valinneet yksinhuoltajuuden tai päätyneet siihen luontevasti. Äidit ovat voineet olla aktiivisia toimijoita raskauden alkuun saattamisessa, eikä raskautta voida tällöin pitää niin sanottuna vahinkona. Raskaus on ollut suunniteltu, kuten hedelmöityshoidolla raskaaksi tulleella äidillä, tai suunnittelematon raskaus on koettu toivottuna. Äidit kertovat pärjäävänsä mainiosti ilman isää

perheessään, eivätkä he välttämättä kaipaa rinnalleen kumppania. He ovat ylpeitä omasta perheestään. Isä ei ole äidille ollut välttämättä merkittävä ihmissuhteena raskaaksi tullessa tai sen jälkeen. Lisäksi nämä äidit useimmiten vastustavat isyyden selvittämistä.

”Yksinhuoltajuus on minulle ollut valinta, joten olen melko sinut asian kanssa. Joskus kaipaankin jotakuta jakamaan lapsenhoidon vastuuta ja työmäärää, mutta pääsääntöisesti olen tyytyväinen elämäntilanteeseeni ja ratkaisuuni. Tulevaisuuden näen valoisana. Olen todella onnellinen lapsestani. Minulle hän on pieni ihme, jonka eteen tein töitä. Hedelmöityshoidot eivät ole kaikkein mukavimpia, puhumattakaan hinnasta, ja siksin koen ehkä hieman ylimitoitettua ylpeyttä pikku perheestäni.” (Päivi)

Itsenäisen ja omaehtoisen äidin tarinassa puolustetaan voimakkaimmin yksinhuoltajuutta. Heille yksinhuoltajuus ei ole poikkeava perhemuoto, vaan he pikemminkin kertovat toivovansa erilaisten perheiden hyväksymistä ja asenteiden muutosta suvaitsevaisemmiksi, kuten Virpi kirjoittaa: *”...opettaisimme lapsiamme olemaan ylpeitä tästä perhemuodosta, toteamaan sen vaan tosiasiana ettei meidän perheeseen kuulu isää! Ei 2000-luvun Suomessa sen pitäisi olla häpeä.”* Ylipäänsä itsenäisten äidin tarinoissa biologisen isän läsnäoloa ei nähdä lapselle välttämättömänä, tarpeellisenä tai erityisen merkityksellisenä. Virpi kirjoittaa, ettei itse tunnusta kaksivanhempaista heteroperhettä ja isän pakollista roolia. Hänen mielestään *”isättömät lapset ovat periaatteessa niin väärinymmärrettyjä. Ei kaikilla ole isää!”*

Vaikka yksinhuoltajuus olisi ollut valittua, voivat itsenäiset ja omaehtoiset äidit toisinaan kokea halua jakaa lapseen liittyviä asioita kumppanin kanssa. Kuitenkaan se ei muodostu esteeksi tai ongelmaksi vaan vahvistaa. Yksin toimeen tuleminen nostaa myös ylpeyttä omasta pärjäämisestä ja riippumattomuudesta.

”Yksin ollessa joutuu olemaan vahva. Etenkin vauva-aikana kaipasi toista ihmistä kenen kanssa voisi kysellä ja jutella ihan pikkuisia arjen juttuja. Kerran kuumeen noustessa korkealle olin ahdistunut yksin olemisesta ja siitä, ettei ole ketään kuka pitäisi myös minun jaksamisestani juuri sillä heikolla hetkellä huolta. Olisin kaivannut jotakuta sanomaan, että ’kyllä tämä tästä’. Mutta toisaalta olen ylpeä siitä, että selviän yksinkin näistä ’kriiseistä’.” (Päivi)

Tähän äitiyden mallitarinaan kuuluvat ne äidit, jotka alun alkaen ovat valinneet haluavansa äidiksi ilman isää, mutta myös ne äidit, joille yksinhuoltajuus ei ole muodostunut suureksi kynnykseksi,

vaikkei yksin lapsen saaminen ole suunniteltua ollutkaan. He voivat olla joko parisuhteessa tai satunnaisemmassa suhteessa niin sanotusti vahingossa raskaaksi tulleita. Näiden äitien tarinat eivät silti kerro ahdistuksesta tai yksinäisyydestä kuten yksinäisen ja huolestuneen äidin tarina, vaan he suhtautuvat yksinhuoltajuuteen myönteisesti. Pääosin äidit ovat ajoittaisista vaikeuksista huolimatta tyytyväisiä elämäänsä ja ovat erityisesti lapsistaan onnellisia. Biologisen isän puuttumista korvaavat muut lähipiiriin ihmiset, ja äidit usein mainitsevat lähipiiriin kuuluvan myös miehiä. Itsenäinen ja omaehtoinen äitikään ei kiellä ajoittaista yksinhuoltajuuden rankkuutta. He kuitenkin korostavat selviytyvänsä arjesta, ja luottavat lähipiiriin tukeen.

”Meillä on ollu vaikeeta ja tulee ajoittain varmaan olemaan aina, mut ollaan pärjätty tähänkin asti. Onhan pojalla minut, maailman paras äiti. Ja kummajaiset (kummit) joihin kuuluu myös miespuolisia.” (Saara)

”Ei tyttö kaipaa isää ainakaan vielä. Onneksi on vaari ja paljon ystäviä, ja kaksi kummitätiä ja kaksi kummisetää. Ilman laajaa ystäväjoukkoa tätä ei olisi jaksanut. Melkoisen rankkaa on olla yksinhuoltaja.” (Suvi)

Yksinodottaminen voi olla jo mennyttä aikaa, josta itsenäiset ja omaehtoiset äidit kertovat selviytyneensä. Tällä hetkellä elämäntilanne voi olla muuttunut. Esimerkiksi Veralla, jolla on lapsen biologisen isän kanssa huoltajuusoikeudenkäynti menossa, on myös uusi perhetilanne: hän on parisuhteessa ja odottaa toista lastaan. Vera muistelee yksinhuoltajana olemista rankkana, ja kirjoittaa nyt olevansa kiitollisempi uudesta yhtenäisestä perheestä ja panostavansa nykyisen suhteen kestävyYTEEN. Hän pitää itseään onnekkaana elämänmuutoksen johdosta.

”En enää koskaan halua joutua yksinhuoltajaksi ja nyt kun olen odottanut parisuhteessa tätä uusinta tulokasta, niin voin vaan todeta, että rankkaa se on. Koen, että arki on huomattavasti helpompaa kahden aikuisen jakamana. En henkilökohtaisesti toivo kenellekään äidille yksinodottamista, mutta koen, että parempi olla yksin kuin liian vaikeassa parisuhteessa.” (Vera)

Itsenäisen ja omaehtoisen äidin mallitarinan voisi kuvata suuristakin raskausajan ja lapsen syntymän jälkeisten aikojen ongelmista lopulta elämäänsä tyytyväisen, vaikeuksien kautta voittajaksi selvinneen äidin kokemukseksi. Tarinalla on onnellinen loppu. Esimerkiksi Pauliina kuvaa elämäänsä onnelliseksi, vaikka tarinan alku oli vaikea, yksinhuoltajuus raskasta ja suhde

lapsen biologiseen isään ongelmallinen. Pauliina kirjoittaa olevansa lapsestaan hyvin onnellinen ja lapsen olevan hänen elämänsä keskipiste:

”Sitä näkyä ei unohda ikinä, kun näkee lapsensa ensimmäistä kertaa. Ei sitä suunnatonta rakkautta voi edes sanoin kuvailla! Miestä en edes kaipaa itselleni, koska pääasia elämässäni on tällä hetkellä lapseni ja hänen hyvinvointinsa. Päivääkään en vaihtaisi pois ja olemme todella onnellisia pienessä perheessämme.” (Pauliina)

Toinenkin äiti on hankalien koettelemuksiansa jälkeen mielestään selviytynyt hienosti ja kirjoittaa saaneensa tunnustusta myös ympäristöltään:

”Tällä hetkellä koen jo olevani normaali perhe! Tämä on minun perheeni, enkä siedä perheeni arvosteluja tai kritiikkejä. Parasta, mitä voin saada, on se, että tarhantäti sanoo ’ei kyllä huomaa että on ainoa lapsi joka äidin kanssa asuu, on se niin reipas ja reilu kaveri’. Äidin ylpeys nousee pintaan. Minä osaan ja minä pystyn. Ja me pärjätään, ihan näin kaksin.” (Suvi)

5.2 Yksinäisen ja huolestuneen äidin tarina

Huolestuneiden ja yksinäisten äitien tarinat ovat kertomuksia kamppailusta. Haave ydinperheestä on menetetty ja yksinhuoltajuus on saattanut tulla eteen yllättäen. Äidit kertovat tunteistaan lapsen isää kohtaan. Toiveena oli yhteinen perhe-elämä. Poikkeuksetta raskausaikaan ja eroon lapsen isästä liittyy voimakkaita tunnetiloja, pettymystä, vihaa, ja ongelmia kommunikaatiossa lapsen isän kanssa. Nämä äidit eivät kirjoita olleensa raskaudesta ja lapsesta harmissaan tai katuneet lapsen hankintaa, ainoastaan perheolosuhteet olisivat voineet äitien mielestä olla toisenlaiset. Äitien kertomuksissa *isän puute on ongelma*. Ydinperhettä arvostetaan ”oikeampana” perheenä kuin yksinhuoltajaperhettä. Yksinhuoltajaäidit monesti näkevät perheensä puutteellisena, koska se poikkeaa perinteisestä ydinperheestä. Näille äideille yksinhuoltajuus saattaa olla välivaihe matkalla uuteen suhteeseen uuden miehen kanssa (Franséhn 2004, 94–95). Esimerkiksi eräs äiti ei näe yksinhuoltajaperhettään edes perheenä: *”Kaikki perhejutut ahdistaa ku itsel ei sellasta ole.” (Anna)*

Yksinäisen ja huolestuneen äidin mallitarinassa äidit turvautuvat useammin viranomaisten ja muiden ammattilaisten apuun. Kotona voi käydä perhetyöntekijä ja äidit saattavat purkaa

tuntemuksiaan ulkopuoliselle ammattilaiselle, kuten psykologille: *”Aloin myös käymään psykologilla synnytyksen jälkeen. Käyn siellä parin viikon välein puhumassa tästä. Siitä on ollut apua, en usko että olisin selvinny ilman sitä.” (Anna)*

Yksinäisen ja huolestuneen äidin tarina on useimmiten ”tässä ja nyt” vaikeaa vaihetta elävän äidin tarina. Esimerkiksi Jutta kertoo odottavansa toista lastaan. Parisuhde on katkennut. Jutta kirjoittaa olevansa tulevaisuudesta huolissaan ja miettii isän roolia. Jutta kaipaasi tilanteeseen tukea.

”En ole kauheasti saanut tukea mistään, kun tuntuu että kaverit ovat kyllästyneet auttamaan tai en saa heiltä kaipaamaani tukea. Tuen avulla olisin paljon iloisempi, nyt olen ollut masentunut ja huolissani tulevan lapsen tulevaisuudesta, ja ottaako Marko vastuuta sitten tästä. Helpompaa olisi jos olisi kumppani tukena ja apuna ja saisin rakkautta joltain. Rakkauden tarve on kasvanut raskauden myötä.” (Jutta)

Yksinäisen ja huolestuneen äidin tarinoissa kumppanin kaipuu on suurin. Yksinäiset ja huolestuneet äidit usein kertovat kaipaavansa kumppania rinnalleen. Esimerkiksi Irina kertoo, kuinka kumppanin puute harmittaa. Hän ajattelee kuitenkin realistisesti, että hänen ikäisenään uuden miehen löytyminen on mahdollista ja lapsi voisi saada sosiaalisen isän muusta kuin biologisesta isästään. Suhtautuminen elämään tai yksinhuoltajuuteen ei äideillä automaattisesti ole negatiivista.

”Eniten on pitänyt yksin odotuksessa ns. vihaksi ja harmittanut se, ettei ole sitä toista osapuolta jakamassa kokemuksia: lapsen liikkeitä, ultrassa käyntejä yms., pelkojakin... Kaikki on pitänyt yksin kokea, vaikka kaverit ja perhe on ollut tukena, niin ei se ole sama kuin jakaa asiat puolison kanssa. Varsinkin kun kyseessä on esikoiseni ja kaikki on uutta ja pelottavaa. Itse olen vielä nuori ja tulen varmasti joku päivä löytämään uuden miehen, joka myös antaa tälle lapselle isällisiä neuvoja ja on lapselle isä.” (Irina)

Yksinäisen ja huolestuneen äidin tarinoista saa käsityksen, ettei suvun ja ystävien tuki ole tarpeeksi. Äitien mielestä tilanteen paranemiseen vaikuttaisi lapsen isän läsnäolo. Vaikka parisuhdetta isään ei olisi, kertovat äidit toivovansa isän olevan osallistuva isä. Yksinäiset ja huolestuneet äidit yrittävätkin usein saada kertomuksien mukaan isään yhteyden. He toivovat isän jakamaan vastuuta ja äidit haluavat myös virallistaa isyyden. Äidit toivovat isän tapaavan lastaan. Yksinäisen ja huolestuneen äidin onni on silti lapsi, joka tuo iloa muiden murheiden jäädessä taka-alalle. Eräs äiti

kertoi, kuinka yritti saada raskaana ollessaan lapsen isään yhteyttä. Äiti olisi toivonut isän osallistuvan, eikä halunnut uskoa tulevansa yksinhuoltajaksi.

”Miehestä ei kuulunut enää mitään viikkojen 20 jälkeen, vaikka kuinka yritin soitella jne. Mie en jostain syystä halunnut uskoa et miusta tulis yksinhuoltaja, siis varmaan yritin mieheenki kaikintavoin pitää yhteyttä, monta yötä mietin et miten helvetti mä pärjään, mut sit sen aina unohti ja elämä hymyili.” (Saara)

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän tutkimuksen tarkoitus on ollut selvittää, millaiset syyt ovat johdattaneet naiset odottamaan lasta yksin ja mitä he kertovat lapsen biologisen isän merkityksestä. Olen halunnut selvittää, mitä äidit ajattelevat äitiydestään ja miten ympäristö on suhtautunut yksinodottaviin äiteihin. Analyysissani teemoittelin äitien kertomuksissa esiintyneitä kokemuksia. Kertomuksissa painottuu useassa tarinassa lapsen biologisen isän toiminta. Äidit pohtivat paljon isyyttä, ja siksi isättömyys äitiyden lähtökohtana ja poissaoleva isyys ovat teemoina korostuneita. Äitien näkökulma kirjoituksissa on heidän omansa, mutta äidit pohtivat paljon isien toimintaa ja suhdettaan isiin. He miettivät isän puutetta myös lasten kannalta. Raskauden alku on ollut äideille valinnan tulosta tai sattumaa. Raskaudet ovat siis olleet suunniteltuja tai suunnittelemattomia, kuitenkin toivottuja. Jotkut äideistä ovat alkujaankin halunneet ja tienneet ryhtyvän äidiksi yksin, kuten hedelmöityshoidolla raskaaksi tullut äiti. Joillekin äideistä lapsen isä ei ole merkityksellinen, parisuhdetta ei ole ollut tai se ei ole ollut vakiintunut. Toisilla äideillä parisuhde on päättynyt raskauden alkuvaiheessa, ja tuolloin yksinodottaminen ei ole ollut suunniteltua. Äidit kuitenkin ovat kaikki olleet lapsistaan onnellisia ja tahtoneet äideiksi.

Raskaus on äideille lopulta kääntynyt iloiseksi uutiseksi, vaikka raskaus olisikin ensin herättänyt ristiriitaisia tunteita. Odotusaikana on mietitty lapsen vointia kuten äidit yleensäkin ja pohdittu isättömyyden vaikutusta lapseen. Oma jaksaminen on uudessa elämäntilanteessa voinut olla koetuksella. Elämänmuutos on voinut tuntua vaikealta, varsinkin jos yksinhuoltajuus on tullut yllättäen esimerkiksi parisuhteen päättyttyä. Kuitenkin ilo tulevasta lapsesta on voittanut muut murheet ja pelot. Ongelmia on enimmäkseen aiheuttanut isien osallistumattomuus ja haluttomuus sitoutua. Jotkut isät eivät ole vapaaehtoisesti halunneet tunnustaa isyyttään. Toiset ovat tunnustaneet isyyden, mutta koska isät eivät ole olleet läsnä lasten elämässä, ovat äidit jälkeinpäin miettineet kannattiko isyyttä selvittääkään. Jotkut äidit ovat lähtökohtaisesti päättäneet vastustaa isyyden selvittämistä, koska eivät ole halunneet lapselle virallista isää tai isyyttä ei ole voitu selvittää. Joukossa oli myös äitejä, joiden isät ovat aktivoituneet ja halunneet tapaamisia. Huoltajuudesta on käyty oikeudenkäyntiäkin. Useimmiten tilanne oli kuitenkin niin, että isän olisi toivottu osallistuvan lapsen elämään ja äitiä harmittaa se, ettei isästä ole vastuulliseksi vanhemmaksi. Jotkut äideistä kokevat, ettei biologisen isän läsnäololla ole niin suurta merkitystä, kunhan lapsella on vanhemmuuteen sitoutunut äiti ja mahdollisesti muuta läheisverkostoa.

Äidit ovat saaneet yksinodotukseen tukea lähipiiriltään. Omat vanhemmat, sisarukset ja läheiset ystävät ovat olleet sekä konkreettisenä apuna vastasyntyneen kanssa että henkisenä tukena odotusajassa, synnytyksessä ja lapsen syntymän jälkeen. Äidit ovat saaneet muulta ympäristöltä niin positiivista kuin negatiivistakin palautetta. Positiivinen palaute on ollut kannustavaa ja äitien rohkeutta on arvostettu, negatiivinen palaute on liittynyt epäilyihin jaksamisesta ja isättömyyden vaikutuksista lapseen. Kontaktit ammattilaisiin ovat olleet neutraaleja. Yleisesti neuvolasta ja sairaalasta on saatu tukea. Jotkut äideistä ovat saaneet apua arkeen perhetyöstä ja muutama psykologeilta omaan psyykkiseen hyvinvointiinsa. Tapaamisista lastenvalvojan kanssa kerrotaan melko neutraaliin sävyyn. Yhteiskunnan rakenteet ja oletukset sen sijaan saavat äideiltä kritiikkiä. Yhteiskunta olettaa odottavan äidin tai pienen lapsen äidin olevan parisuhteessa, ja tällöin esimerkiksi synnytysvalmennuksessa ei ole haluttu käydä ulkopuolisuuden tunteen vuoksi. Äidit toivovat apua esimerkiksi lastenhoitoon olevan helpommin saatavilla. Myös taloudellisesta näkökulmasta toivottiin yhteiskunnalta enemmän tukea, samoin isän vastuuttamisessa.

Johdin äitien tarinoista kaksi äitiyden mallitarinaa: itsenäisen ja omaehtoisen äidin mallitarinan, sekä huolestuneen ja yksinäisen äidin mallitarinan. Tarinatyyppini ovat samankaltaisia Krokin (2009) ”itsenäisen äidin” ja ”yksin olevan äidin” kanssa. Klett-Daviesin (2007) ”pioneerit”, ”selviytyjät” ja ”kamppailijat” voisivat myös kuvata omaa aineistoani. ”Pioneerit” ovat lähellä itsenäisen ja omaehtoisen äidin mallitarinaa ja ”kamppailijat” yksinäisen ja huolestuneen äidin mallitarinaa ”selviytyjän” paikantuessa mallitarinoiden välimaastoon. Itsenäiset ja omaehtoiset äidit ovat äitejä, jotka ovat aktiivisesti halunneet äideiksi. Yksinhuoltajuus on ollut joko täysin valittua tai äidit ovat muutoin päätyneet yksinodotukseen omilla aktiivisilla teoillaan. Äidit eivät näe yksinodotusta ja isättömyyttä ongelmana; he ovat onnellisia lapsesta ja kokevat, ettei lapsen elämästä puutu mitään. Äidit kokevat yhden vanhemman perheen olevan riittävän hyvä ja antavansa äiteinä lapsilleen kaiken, mitä lapset tarvitsevat. Äidit ajattelevat, että lapset pärjäävät ilman isääkin perheessä ja kertovat muista (miespuolisista) henkilöistä, jotka ovat elämässä isän sijaan. Alussa on itsenäisillä ja omaehtoisillakin äideillä saattanut olla hankaluuksia isäasian tai jaksamisen kanssa, mutta äidit ovat selvinneet niistä ja ovat tyytyväisiä nykyiseen tilanteeseensa. Lapsen biologinen isä ei ole äideille merkityksellinen ja isyys on monesti jätetty selvittämättä.

Toinen mallitarina, yksinäisen ja huolestuneen äidin mallitarina, on itsenäisen ja omaehtoisen äidin mallitarinan vastakkainen puoli. Äideille on ollut vaikea asia hyväksyä yksinhuoltajuus. Yksinhuoltajuus ei ole äitien oman päätöksen tulosta vaan äidit ovat pikemminkin joutuneet yksinhuoltajiksi. Raskaus on useimmiten ollut suunnittelematon, tai sitten suunniteltuun raskauteen

on kuulunut oletus parisuhteen jatkumisesta. Suhde lapsen isään on voinut olla romanttisempi kuin itsenäisen ja omaehtoisen äidin tarinassa. Ajatuksissa on ollut ydinperhe, ja lapsen isän on toivottu olevan joko perheeseen kuuluva jäsen tai vähintään lapseen sitoutunut ja vastuunkantava isä, eli enemmän kuin biologinen tai juridinen isä. Äidit ovat yrittäneet saada isää kiinnostumaan isyydestä ja useimmiten he ovat halunneet selvittää isyyden. Äidit näkevät tärkeänä sen, että lapsella olisi osallistuva isä. Syy yksinäisten ja huolestuneiden äitien yksinhuoltajuuteen on isässä: koska isä ei ota vastuuta, jää se yksin äidille. Yhteistä itsenäisen ja omaehtoisen äidin tarinan kanssa on se, että äidit ovat joka tapauksessa lapsistaan onnellisia.

Naisella on avioliiton ulkopuolella raskaaksi tullessaan edessään monta valintaa. Ylipäänsä ensimmäinen valinta raskaana olevalla on abortin ja lapsen synnyttämisen välillä. Abortista päättää äiti, eikä hänen tarvitse ottaa isän mielipidettä huomioon. Yksinodottaja pohtii valmiuksiaan tulla yksin äidiksi. Äiti päättää myös isyyden selvittämisestä ja äidillä on halutessaan mahdollisuus kieltää isyyden selvittäminen. Toisaalta äidillä on myös ehdoton oikeus saada isyys selvitettyksi. Äitien on joka tapauksessa ratkaistava isän juridinen rooli lukuun ottamatta niitä tapauksia, kun raskaus alkaa hedelmöityshoidolla. Isällä ei ole mahdollisuutta kieltäytyä juridisesta isyydestä vaan hänestä tulee siten vähintäänkin elatusvelvollinen. Toisaalta niin pitkälle laki ei äitiä auta, että vastahankaisen isän voisi sitouttaa sosiaaliseen tai psykologiseen vanhemmuuteen. Jos isä ei osallistu, on äidin tultava toimeen ilman. Jos suhde lapsen biologiseen isään on ollut lyhyt tai epävakaa, mutta äiti tahdo aborttia jää vastuu lapsesta helposti äidille, mikäli mies ei ole valmis ryhtymään isäksi. Sevón ja Huttunen (2002, 80) sanovat, että äitiyden ohella isyyskin on yksilöllinen valinta. Alkavassa parisuhteessa mies ei tiedä aina itsekään laajentaako biologinen ja juridinen isyys sosiaaliseksi ja psykologiseksi isyydeksi, eikä äiti voi etukäteen tietää, kuinka isä tulee sitoutumaan.

Berg (2008) on tutkinut äitiyttä kulttuurisina odotuksina. Muun muassa sosiaalialan ammattilaiset joutuvat ottamaan kantaa siihen, mitä on riittävä äitiys, ja milloin äitiys on oikeutettua. Odotukset normaalista ja hyvästä äidistä vaikuttavat siihen, kuinka äidit näkevät itsensä äiteinä, rakentavat äiti-identiteettiään, ja kuinka he esittävät itsensä muille (emt., 23). Tavoitteeni on ollut ymmärtää äitien kokemuksia. Lukiessani tarinoita koin myös niistä löytyvän perusteluja: äidit haluavat lukijan ymmärtävän ja hyväksyvän miksei isää ole. Äidit hakevat oikeutusta olla yksinhuoltajia. Yksinhuoltajuuden syy monen äidin tarinassa on se, ettei isä ole halunnut perhettä ja lasta. Äitien perusteluna on, että lapsi tulee hyvin toimeen ilman isää ja yhden vanhemman, äidin, kanssa. Tulevaisuus nähdään positiivisessa valossa ilman isää.

Mayn (2001, 273) mukaan nyky-yksinhuoltajuuden vaikeus on siinä, että äidin täytyy perustella lapsen kasvamista ilman isää ja puolustautua näkökulmaa vastaan, jonka mukaan äidit ovat vastuussa siitä, mitä vaikeuksia isän poissaolo lapsille aiheuttaa. Myös omassa aineistossani tämä tuli esiin. Äitien mukaan heidät saatettiin nähdä syyllisiksi siihen, ettei isää ole, ja että isä on jättänyt äidin yksin. Jotkut äidit myös kertoivat, että heiltä odotettiin isän vastuuttamista ja houkuttelemista osallistumaan lapsen elämään, vaikkei isä itse hakenut kontaktia. Nätkinin (1997, 185) mukaan äidin lähimpänä vanhempana ajatellaan olevan vastuussa lapsista, ja tällöin äiti olisi syyllinen siihen, jos lapsen elämässä ilmenee häiriötä. Isä sen sijaan vapautetaan vastuusta, koska hänelle ei muutakaan voida. Äitien odotetaan tuolloin ratkaisevan isästä johtuvat ongelmat.

Äiti, joka on toivonut lapsen isän olevan osallistuva isä, pettyy kun isästä ei tähän jostain syystä olekaan ollut. Loukattu äiti elää lapsen kanssa ja antaa isän olla. Jäin pohtimaan, onko isän tuolloin myöhemmässä vaiheessa enää mahdollista luoda suhdetta lapseen? Jos lapsi haluaa ottaa yhteyttä isäänsä, tai isä isoksi kasvaneeseen lapseensa. Monet lapset voivat hakea isäänsä aikuisiällä. Pienelle lapselle ei ole välttämättä olemassa puolueetonta maaperää, jossa isää voisi tavata, vaan silloin äiti on ratkaisevassa asemassa. Lapsilla isän tapaamisoikeus voidaan vahvistaa oikeudessa, jos niistä ei päästä sopimukseen. Tapaamisoikeutta ei kuitenkaan ole sellaisella vanhemmalla, joka ei juridisesti ole vanhempi, joten isyyden täytyy olla vahvistettu.

Jokaisen äidin suhde lapsen isään on ollut omanlainen, ja suhteen käännteisiin ei ulkopuolinen voi vaikuttaa. Kun lapsi syntyy, tilanteeseen vaikuttaa äidin ja isän välisen suhteen laatu. Osallisuus ja tapaamiset varmasti ovat riippuvaisia vanhempien keskinäisestä suhteesta, vaikka toivottavaa yleisesti on, ettei parisuhteen katketessa vanhemmuus lakkaa olemasta. Lapsi ei voi valita, millaiseen perheeseen syntyy, eikä hän valitse isättömyyttä. Inhimillisesti nähden ei varmasti ole aina mahdollista ylittää monimutkaisia ihmissuhdeongelmia edes lapsen vuoksi. Tällöin lapselle tulee luoda mahdollisimman hyvät olosuhteet niillä resursseilla, jotka sillä hetkellä on. Mielenkiintoista olisi tietää tarinat isien näkökulmasta. Mitä tämän tutkimuksen äitien lasten isät kertoisivat, jos saisivat puheenvuoron? Jatkotutkimuksen aiheina poissaolevien ja ”kadonneiden” isien näkökulma olisi hyvin mielenkiintoinen. Entä mitä itse lapset kertoisivat vartuttuaan? Lasten näkökulmaa olisi kiinnostava tutkia: mitä isättöminä kasvaneet lapset kertovat lapsuudestaan ja elämästään, ja siitä miten isättömyys on heidän elämäänsä vaikuttanut?

Biologista vanhempaa pidetään ”oikeana” vanhempana ja biologisten siteiden merkitystä suurena yleisesti kulttuurissa ja lainsäädännössä. Mutta jos biologinen vanhempi ei asetu vanhemman

rooliin juridisesti saati sosiaalisesti tai psykologisesti, onko enää perusteltua korostaa biologisen vanhemman merkitystä? Osa aineiston äideistä kyseenalaisti isä-käsitteen niiltä isiltä, jotka ovat ”vain” biologisia. Lapsen arkipäivä voi varmasti olla hyvää ilman biologisen isän läsnäoloa. Äiti voi tarjota turvallisen kodin ja hyvän kasvatuksen yksinkin. Se, mitä itse jään aineistoni perusteella pohtimaan, on biologisen isän merkitys ihmisen identiteetille. Lapsesta voi varmasti kasvaa menestyvä aikuinen ilman isää, mutta tutkimukseni herätti minut pohtimaan, että isäkysymys on asia, joka on saatava käsitellä. Viimeistään aikuisena isättä kasvanut voi haluta tietää kuka hänen isänsä on, ja siihen hänellä pitäisi olla oikeus. Äidin tulisi kertoa isästä se, minkä hän isästä tietää. Oikeus tunkea biologiset juurensa ja syntyperänsä on lähtökohtana jo YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen artiklassa 7, jonka mukaan ”lapsella on, mikäli mahdollista, oikeus tunkea vanhempansa”. Kukaan ei ole isätön vaan kaikilla on kaksi biologista vanhempaa.

Aineistoni äidit lähes poikkeuksetta mainitsevat läheisiä korvaamattomina tukijoina yksinhuoltajuudessa. Omat vanhemmat, sisarukset sekä ystävät ovat äideille olleet tärkeitä. Mutta entä sellaiset äidit, joilla sukulaisverkostoa ei ole? Jos perhe asuu kaukana? Jos läheisiä ystäviä ei ole tai he eivät ymmärrä uutta elämäntilannetta, eivätkä siksi osaa olla tukena raskaana olevalle tai tuoreelle äidille? Vaikka läheisiä olisikin ympärillä, tulisi sosiaalipalveluiden, kuten perhetyön olla matalalla kynnyksellä saatavilla. Tutkimukseni äideistä osalla oli kokemusta perhetyöstä, kun taas joku mainitsi, että apua on huonosti saatavilla. Monet äidit tarvitsivat tukea konkreettiseen lapsen kanssa olemiseen ja hoitoon, ja jotkut myös henkilökohtaiseen jaksamiseen ja elämäntilanteen pohdintaan. Jälkimmäisessä tilanteessa ovat psykologien tarjoamat palvelut olleet tarpeellisia osalle äideistä. Lastensuojelun tuen piirissä ei sen sijaan kukaan äideistä kertonut olevansa.

Joka tapauksessa niin yksinhuoltajavanhemmuudessa kuin muussakin vanhemmuudessa tärkeintä on lapsen hyvinvointi ja se, että lapsi saa kasvaa turvallisessa ja vakaassa ympäristössä. Ratkaisevaa ei tuolloin liene se, onko perheessä yksi vai kaksi vanhempaa. Perhemuotojen paremmuutta ei ole mielekäästä vertailla vaan pikemminkin olisi hyvä keskittyä siihen, miten erilaisia perheitä yhteiskunnassa tuetaan ja arvostetaan. Yksinhuoltajana pienen lapsen kanssa arki voi varsinkin ilman omaa tiivistä läheisverkostoa ja apua olla raskasta jaksamisen suhteen. Siksi yksinhuoltajille ja muillekin pienten lasten perheille tulisi ennaltaehkäisevästi olla tarjolla ja saatavilla tarpeenmukaista tukea, tilapäistä tai säännöllisempää. Tällöin toivottavasti myös korjaavaa lastensuojelutyötä tarvittaisiin vähemmän.

LÄHTEET

Aaltonen, Katriina (2006) Internet auttamistyössä – huolenaiheet ja haasteet. Teoksessa Jaana Hallamaa, Veikko Launis, Salla Lötjönen & Irma Sorvali (toim.) Etiikkaa ihmistieteille. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 274–295.

Alasuutari, Pertti (1999) Laadullinen tutkimus. 3. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.

Antikainen, Mari (2007) Sosiaalityöntekijän asiantuntijuus lapsen huolto- ja tapaamissopimuspalvelussa. Kuopio: Kuopion yliopiston julkaisuja E. yhteiskuntatieteet 148.

Barrett, Geraldine & Wellings, Kaye (2002) What is a ”planned” pregnancy? Empirical data from a British study. *Social Science & Medicine* 55 (4), 545–577.

Beck, Ulrich & Beck-Gernsheim, Elisabeth (2002) *Individualization*. London: Sage

Berg, Kristiina (2008) Äitiys kulttuurisina odotuksina. Helsinki: Väestöliitto. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 48/2008.

Blankenhorn, David (1996) *Fatherless America: Confronting our most urgent social problem*. New York: Harper Perennial.

Bock, Jane (2000) Doing the right? Single mothers by choice and the struggle for legitimacy. *Gender and Society* 14 (1), 62–86.

Broberg, Mari & Hakovirta, Mia (2009) Lapsistaan erillään asuvana isänä eron jälkeen. Teoksessa Katja Forssén, Anita Haataja & Mia Hakovirta (toim.) *Yksinhuoltajuus Suomessa*. Helsinki: Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos D 50, 186–200.

Broberg, Mari & Tähtinen, Juhani (2009) Perheen toimivuus ja vanhemmuus yksinhuoltajaperheissä. Teoksessa Katja Forssén, Anita Haataja & Mia Hakovirta (toim.) *Yksinhuoltajuus Suomessa*. Helsinki: Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos D 50, 154–169.

Cabrera, Natasha J. & Fagan, Jay & Farrie, Danielle (2008) Explaining the long reach of fathers' prenatal involvement on later paternal engagement. *Journal of Marriage and Family* 70 (5), 1094–1107.

Castrén, Anna-Maija (2008) Päätyykö sukulaisuus? Verkostonäkökulma perhe- ja sukulaissuhteisiin eron jälkeen. Teoksessa Eija Sevón & Marianne Notko (toim.) *Perhesuhteet puntarissa*. Helsinki: Palmenia, 233–256.

Corcoran, Mary (2005) Portrait of the 'absent' father: The impact of non-residency on developing and maintaining a fathering role. *Irish Journal of Sociology* 14 (2), 134–154.

Dudley, James (1991) Increasing our understanding of divorced fathers who have infrequent contact with their children. *Family Relations* 40 (3), 279–285.

Duncan, Simon & Edwards, Rosalind (1996) Lone mothers and paid work: Neighborhoods, local labor markets, and welfare state regimes. *Social Politics* 3 (2-3), 195–222.

Edin, Kathryn & Kefalas, Maria (2005) *Promises I can keep: Why poor women put motherhood before marriage*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.

Ensi- ja turvakotien liitto. <http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/tyomuodot/doula/> Viitattu 2.2.2011.

Eronen, Tuija (2009) Kerrottavuuden ulottuvuuksia – iäkkäiden kertomuksia lastenkodista. *Gerontologia* 23 (2), 82–92.

Eräranta, Kirsi (2007) Olevasta tekijäksi. Psykososiaalinen tieto isän määrittäjänä. Teoksessa Jaana Vuori & Ritva Nätkin (toim.) *Perhetyön tieto*. Tampere: Vastapaino, 83–105.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Forsberg, Hannele (1995) Sosiaalitoimiston isä: Kaivattu, toivoton ja uhkaava. Teoksessa Leena Eräsaari, Raija Julkunen & Harriet Silius (toim.) *Naiset yksityisen ja julkisen rajalla*. Tampere: Vastapaino, 132–149.

Forssén, Katja & Haataja, Anita & Hakovirta, Mia (2009) Yksinhuoltajien asema suomalaisessa hyvinvointivaltiossa. Teoksessa Katja Forssén, Anita Haataja & Mia Hakovirta (toim.) Yksinhuoltajuus Suomessa. Helsinki: Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos D 50, 9–18.

Fox, Bonnie & Worts, Diana (1999) Revisiting the critique of medicalized childbirth: A contribution to the sociology of birth. *Gender and Society* 13 (3), 326–346.

Fox Harding, Lorraine M. (1996) “Parental responsibility”: the reassertion of private patriarchy? Teoksessa Elizabeth Bortolaia Silva (toim.) Good enough mothering? Feminist perspectives on lone motherhood. London and New York: Routledge, 130–147.

Franséhn, Mona (2004) Den dolda triaden. Om ensamstående mödrar med söner och deras behov av stöd inom socialtjänsten. Göteborg: Göteborgs universitet.

Gergen, Kenneth J. (2005) Narrative, moral identity and historical consciousness: A social constructionist account. Teoksessa Jürgen Straub (toim.) Narration, identity and historical consciousness. New York: Berghahn, 99–119.

Gottberg, Eva (2007) Perhesuhteet ja lainsäädäntö. Turku: Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja, yksityisoikeuden sarja A: 177.

Greif, Geoffrey (1997) Out of touch: When parents and children lose contact after divorce. New York: Oxford University Press.

Haataja, Anita (2009) Kuka on yksinhuoltaja? Yksinhuoltajien määrä ja profiili eri aineistojen valossa. Teoksessa Katja Forssén, Anita Haataja & Mia Hakovirta (toim.) Yksinhuoltajuus Suomessa. Helsinki: Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos D 50, 46–62.

Hagström, Charlotte (1999) Man blir pappa. Föräldrarskap och maskulinitet i förändring. Lund: Nordic Academic Press.

Hakovirta, Mia (2007) Au-äidistä yksinhuoltajaäidiksi. Yksinhuoltajaäitien asema suomalaisessa yhteiskunnassa. *Janus* 15 (1), 66–71.

Heikkinen, Hannu (2000) Tarinan mahti: Narratiivisuuden teemoja ja muunnelmia. *Tiedepolitiikka* 25 (4), 47–58.

Heikkinen, Hannu (2007) Narratiivinen tutkimus – todellisuus kertomuksena. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 142–158.

Hiilamo, Heikki (2009) Mitä voisimme oppia Ruotsista? Yksinhuoltajien asema Suomen perhepolitiikassa pohjoismaisessa vertailussa. Teoksessa Katja Forssén, Anita Haataja & Mia Hakovirta (toim.) *Yksinhuoltajuus Suomessa*. Helsinki: Väestöliitto, Väestötutkimuslaitos D 50, 63–76.

Hokkanen, Tiina (2005) Äitinä ja isänä eron jälkeen: Yhteishuoltajavanhemmuus arjen kokemuksena. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research* 267.

Huttunen, Jouko (2001) *Isänä olemisen uudet suunnat*. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Hänninen, Vilma (1999) *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Tampere: Acta Universitatis Tamperensis 696.

Jokinen Arja (2000) Narratiivit muutostyön resurssina. Naisten kertomusten muotoutuminen turvakodissa käytävissä keskusteluissa. Teoksessa Arja Jokinen & Eero Suoninen (toim.) *Auttamistyö keskusteluna. Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta*. Tampere: Vastapaino, 131–165.

Jokinen, Eeva (1996) *Väsinyt äiti. Äitiyden omaelämäkerrallisia esityksiä*. Helsinki: Gaudeamus.

Josselson, Ruthellen (2007a) The ethical attitude in narrative research: Principles and practicalities. Teoksessa D. Jean Clandinin (toim.) *Handbook of narrative inquiry: Mapping a methodology*. Thousand Oaks, California: Sage, 537–566.

Josselson, Ruthellen (2007b) Narrative research and the challenge of accumulating knowledge. Teoksessa Michael Bamberg (toim.) Narrative - State of the art. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 7–15.

Jousimaa, Kaarina (1983) "Jokainen lapsi on pelastettava elämälle". Avioton äiti ja lapsi suomalaisessa yhteiskunnassa. Helsinki: Ensi Kotien Liitto.

Katvala, Satu (2001) Missä äiti on? Äitejä ja äitiyden uskomuksia sukupolvien saatossa. Jyväskylä: Jyväskylä studies in education, psychology and social research 186.

Klett-Davies, Martina (2007) Going it alone? Lone motherhood in late modernity. Aldershot: Ashgate Publishing.

Kokko, Katriina (1996) Yksin lapsen kanssa. Aviottomia äitejä 1900-luvun alun Helsingissä. Teoksessa Marjatta Rahikainen (toim.) Matkoja moderniin. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura, 93–115.

Krok, Suvi (2009) Hyviä äitejä ja arjen pärjääjiä: yksinhuoltajia marginaalissa. Tampere: Acta Universitatis Tamperensis 1437.

Kuosmanen, Paula (2007) "Mitäs ehkäsy te käytitte?" Asiakaskäytäntöjä ja ensimmäisten lesbojen taktiikoita äitiyshuollon tiloissa. Teoksessa Jaana Vuori & Ritva Nätkin (toim.) Perhetyön tieto. Tampere: Vastapaino, 168–204.

Kurki-Suonio, Kirsti (1999) Äidin hoivasta yhteishuoltoon: Lapsen edun muuttuvat oikeudelliset tulkinnat: oikeusvertaileva tutkimus. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys.

Kuronen, Marjo (2003) Eronnut perhe? Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus, 103–120.

Kuula, Arja (2006a) Yksityisyyden suoja tutkimuksessa. Teoksessa Jaana Hallamaa, Veikko Launis, Salla Lötjönen & Irma Sorvali (toim.) Etiikkaa ihmistieteille. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 124–140.

- Kuula, Arja (2006b) Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Lammi-Taskula, Johanna & Bardy, Marjatta (2009) Vanhemmuuden ilot ja murheet. Teoksessa Johanna Lammi-Taskula, Sakari Karvonen & Salme Ahlström (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Lasola, Marjukka (2009) Perhe-elämän oikeusolot. Teoksessa Marjukka Lasola (toim.) Oikeusolot 2009. Katsaus oikeudellisten instituutioiden toimintaan ja oikeuden saatavuuteen. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 224, 213–232. <http://www.optula.om.fi/1247666990017>. Viitattu 21.2.2011.
- Marsiglio, William & Hutchinson, Sally (2002) Sex, men, and babies: Stories of awareness and responsibility. New York: New York University Press.
- May, Vanessa (2001) Lone motherhood in Finnish women's life stories. Creating meaning in a narrative context. Turku: Åbo Akademi University Press.
- May, Vanessa (2008) On being a "good" mother: The moral presentation of self in written life stories. *Sociology* 42 (3), 470–486.
- Milardo, Robert M. (2008) A configuration of family relationships: aunts and nieces, uncles and nephews. Teoksessa Eric D. Widmer & Riitta Jallinoja (toim.) Beyond the nuclear family: Families in a configurational perspective. Bern: Peter Lang, 119–136.
- Moilanen, Pentti & Rähkä, Pekka (2007) Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 46–69.
- Moore, Henrietta L. (1996) Mothering in a cross-cultural perspective. Teoksessa Elizabeth Bortolaia Silva (toim.) Good enough mothering? Feminist perspectives on lone motherhood. London and New York: Routledge, 58–75.
- Murray, Charles (1994) Underclass: The crisis deepens. London: Institute of economic affairs, health and welfare unit.

Mykkänen, Johanna (2010) Isäksi tulon tarinat, tunteet ja toimijuus. Jyväskylä: Jyväskylä studies in education, psychology and social research 382.

Mäkelä, Klaus (1990) Kvalitatiivisen aineiston arviointiperusteet. Teoksessa Klaus Mäkelä (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus, 42–61.

Niemelä, Pirkko (2003) Äitiyden tunteen syntyminen. Teoksessa Pirkko Niemelä, Pirkko Siltala & Tuula Tamminen (toim.) Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Helsinki: WSOY, 237–251.

Nätkin, Ritva (1997) Kamppailu suomalaisesta äitiydestä. Maternalismi, väestöpolitiikka ja naisten kertomukset. Helsinki: Gaudeamus.

Nätkin, Ritva (2003) Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä. Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus, 16–38.

Paavilainen, Riitta (2003) Turvallisuutta ja varmuutta lapsen odotukseen. Äitien ja isien kokemuksia raskaudesta ja äitiyshuollosta. Tampere: Acta Universitatis Tamperensis 906.

Polkinghorne, Donald E. (1995) Narrative configuration in qualitative analysis. Teoksessa J. Amos Hatch & Richard Wisniewski (toim.) Life history and narrative. London: Falmer Press, 5–23.

Popenoe, David (1996) Life without father: Compelling new evidence that fatherhood and marriage are indispensable for the good of children and society. New York: Free Press.

Pulma, Panu (1987) Kerjuuluvasta perhekuntoutukseen. Lapsuuden yhteiskunnallistuminen ja lastensuojelun kehitys Suomessa. Teoksessa Panu Pulma & Oiva Turpeinen (toim.) Suomen lastensuojelun historia. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Pylkkänen, Anu (2008) Miten oikeus määrittelee perheen? Teoksessa Eija Sevón & Marianne Notko (toim.) Perhesuhteet puntarissa. Helsinki: Palmenia, 71–92.

Pösö, Tarja (2003) Adoptio perhesuhteiden uudelleenjärjestelynä. Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus, 140–158.

Pösö, Tarja (2008) Kiistanalaiset perhesuhteet ja tutkimisen moraali. Teoksessa Eija Sevón & Marianne Notko (toim.) Perhesuhteet puntarissa. Helsinki: Palmenia, 93–107.

Rantalaiho, Minna (2009) Suomalainen yksinhuoltajuus ja yhteiskuntamuutos: aviottomasta äitiydestä jaettuun vanhemmuuteen. Teoksessa Katja Forssén, Anita Haataja & Mia Hakovirta (toim.) Yksinhuoltajuus Suomessa. Helsinki: Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos D 50, 19–45.

Ritala-Koskinen, Aino (2001) Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lasten uusperhesuhteista. Helsinki: Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos D 38/2001.

Ritala-Koskinen, Aino (2003) (Uus)perhe lapsen silmin. Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus, 121–139.

Roseneil, Sasha & Mann, Kirk (1996) Unpalatable choices and inadequate families: Lone mothers and the underclass debate. Teoksessa Elizabeth Bortolaia Silva (toim.) Good enough mothering? Feminist perspectives on lone motherhood. London and New York: Routledge, 191–210.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna (2006) KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere : Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.

http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_6_4.html. Viitattu 21.03.2011.

Salmi, Minna & Sauli, Hannele & Lammi-Taskula, Johanna (2009) Lapsiperheiden toimeentulo. Teoksessa Johanna Lammi-Taskula, Sakari Karvonen & Salme Ahlström (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus, 10–15.

Santala, Leena (2009) Miten vanhemmat järjestävät lapsen huollon ja asumisen eron jälkeen? Teoksessa Katja Forssén, Anita Haataja & Mia Hakovirta (toim.) Yksinhuoltajuus Suomessa. Helsinki: Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos D 50, 136–153.

Sapin, Marlène & Widmer, Eric & Radulescu, Catalina (2008) Social isolation or relational instability? Family configurations of women at risk of child abandonment. Teoksessa Eric D. Widmer & Riitta Jallinoja (toim.) Beyond the nuclear family: Families in a configurational perspective. Bern: Peter Lang, 303–328.

Sarkadi, Anna & Kristiansson, Robert & Oberklaid, Frank & Bremberg, Sven (2008) Fathers' involvement and children's developmental outcomes: A systematic review of longitudinal studies. *Acta Paediatrica* 97 (2), 153–158.

Sarkkinen, Mirja (2003) Masentunut äiti – tyydyttävän äitiydenkokemuksen ulkopuolella. Teoksessa Pirkko Niemelä, Pirkko Siltala & Tuula Tamminen (toim.) Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Helsinki: WSOY, 283–305.

Sevón, Eija & Huttunen, Jouko (2002) Odottavan äidin vastuu. Teoksessa Anna Rönkä & Ulla Kinnunen (toim.) Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Jyväskylä: PS-Kustannus, 72–98.

Sevón, Eija & Huttunen, Jouko (2004) Isäksi naisten kertomuksissa ja vähän miestenkin. Teoksessa Ilana Aalto & Jani Kolehmainen (toim.) Isäkirja. Tampere: Vastapaino, 133–165.

Sevón, Eija (2005) Timing motherhood: Experiencing and narrating the choice to become a mother. *Feminism & Psychology* 15 (4), 461–482.

Sevón, Eija & Notko, Marianne (2008) Perhesuhteiden omalakisuus. Teoksessa Eija Sevón & Marianne Notko (toim.) Perhesuhteet puntarissa. Helsinki: Palmenia, 13–26.

Sevón, Eija (2009) Maternal responsibility and changing relationality at the beginning of motherhood. Jyväskylä: Jyväskylä studies in education, psychology and social research 365.

Sidel, Ruth (2006) *Unsung heroines: Single mothers and the American dream*. Berkeley: University of California Press.

Siltala, Pirkko (2003) Varhainen vuorovaikutus kokemuksen ja tutkimuksen valossa. Teoksessa Pirkko Niemelä, Pirkko Siltala & Tuula Tamminen (toim.) Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Helsinki: WSOY, 16–43.

Silva, Elizabeth Bortolaia (1996a) Introduction. Teoksessa Elizabeth Bortolaia Silva (toim.) Good enough mothering? Feminist perspectives on lone motherhood. London and New York: Routledge, 1–9.

Silva, Elizabeth Bortolaia (1996b) The transformation of mothering. Teoksessa Elizabeth Bortolaia Silva (toim.) Good enough mothering? Feminist perspectives on lone motherhood. London and New York: Routledge. 10–36.

Sinkkonen, Jari (1998) Yhdessä isän kanssa. Helsinki: WSOY.

Sinkkonen, Jari (2003) Lapsen varhainen isäsuhde. Teoksessa Pirkko Niemelä, Pirkko Siltala & Tuula Tamminen (toim.) Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Helsinki: WSOY, 252–260.

Sinkkonen, Jari (2008) Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun? Helsinki: WSOY.

Smart, Carol (1996) Deconstructing motherhood. Teoksessa Elizabeth Bortolaia Silva (toim.) Good enough mothering? Feminist perspectives on lone motherhood. London and New York: Routledge, 37–57.

Smart, Carol & Neale, Bren (1999) Family fragments? Cambridge: Polity Press.

Syrjälä, Leena & Estola, Eila & Uitto, Minna & Kaunisto, Saara-Leena (2006) Kertomuksen tutkijan eettisiä haasteita. Teoksessa Jaana Hallamaa, Veikko Launis, Salla Lötjönen & Irma Sorvali (toim.) Etiikkaa ihmistieteille. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 181–202.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vuori, Jaana (2001) Äidit, isät ja ammattilaiset. Sukupuoli, toisto ja muunnelmat asiantuntijoiden kirjoituksissa. Tampere: Tampereen yliopisto.

Vuori, Jaana (2004) Isyyden mallit ja isyyden valinnat. Teoksessa Ilana Aalto & Jani Kolehmainen (toim.) Isäkirja. Tampere: Vastapaino, 29–63.

Weitoft, Gunilla Ringbäck & Hjern, Anders & Haglund, Bengt & Rosén, Måns (2003) Mortality, severe morbidity, and injury in children living with single parents in Sweden: A population-based study. *The Lancet* 361 (9354), 289–295.

Suomen säädöskokoelma:

Elatustukilaki 580/2008.

Isyyslaki 700/1975.

Laki hedelmöityshoidoista 1237/2006.

Laki lapsen elatuksesta 704/1975.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983.

Lastensuojelulaki 417/2007.

LIITE 1

Hei!

Olen sosiaalityön opiskelija Tampereen yliopistosta, ja teen pro gradu -tutkielmaani yksinhuoltajuudesta, tarkemmin sanoen tutkin parisuhteen ulkopuolella äidiksi tulevien kokemuksia. Yksinhuoltajuutta on tutkittu Suomessa vähän. Tarkoitus on tuoda uusi näkökulma yksinhuoltajaperheistä tehtävään tutkimukseen.

Pyydän Sinua, joka odotat tai olet odottanut lastasi yksin, kirjoittamaan minulle tarinasi siitä millainen kokemus on tulla äidiksi yksin. Voit kirjoittaa vapaamuotoisesti niistä asioista, jotka koet tärkeinä, ja joita olet raskaaksi tullut ja sen jälkeen pohtinut. Kerro lisäksi se oletko nyt raskaana, vai jo lapsen saanut jolloin haluaisin tietää lapsesi iän. Voit kertoa myös oman ikäsi.

Voit käyttää kirjoituksessa apunasi seuraavia kysymyksiä:

- Millainen oli elämäntilanteesi, kun tulit raskaaksi? Miten päädyit odottamaan lasta yksin?*
- Millaisia ajatuksia äidiksi tulo herätti sinussa raskausaikana?*
- Ovatko ajatuksesi äitiydestä muuttuneet matkan varrella tai lapsen syntymän jälkeen?*
- Miten ympäristö (tutut ja tuntemattomat ihmiset, viranomaiset) on suhtautunut yksin lapsen saamiseen?*
- Mikä on ollut lapsen biologisen isän rooli ja osallisuus siitä lähtien, kun tulit raskaaksi?*
- Miten olet ratkaissut/aiot ratkaista juridiset kysymykset liittyen isyyden selvittämiseen lastenvalvojalla? Entä lapsen huoltajuuteen ja elatukseen?*
- Millaisia ajatuksia yksinhuoltajuus herättää sinussa nykyhetkellä, ja millaisena näet perheesi tulevaisuuden?*

Kirjoituksen pituudelle en anna rajoituksia, niin lyhyet kuin pidemmätkin tarinat ovat tervetulleita. Käsittelen kirjoituksia luottamuksellisesti. Kukaan muu kuin minä ei lue kirjoituksia, eikä lopullisesta tutkimuksesta pysty tunnistamaan yksittäistä henkilöä. Voit kirjoittaa myös nimettömänä. Toivon kirjoituksia 15.5.2010 mennessä sähköpostitse osoitteeseen: Jenna.Piironen@uta.fi tai postitse osoitteeseen xxx. Ohjaajani Tampereen yliopiston sosiaalityön tutkimuksen laitoksella on professori Kirsi Juhila. Mikäli Sinulla on kysyttävää tutkimuksesta, puhelinnumeroni on xxx. Suuri kiitos osallistumisestasi!

Ystävällisin terveisin, Jenna Piironen